

ŽEMAIČIŲ

žemė

2023 / 6 (124)

Akimirka iš Mažeikių kultūros
centre vykusio „Mažųjų talentų
šou – 2023“.

Linos Černiausienės nuotrauka

Respublikiniame Vaclovo Into akmenų muziejuje Mosėdyje (Skuodo rajonas).
Juozo Černeckio nuotraukos

ŽEMAITĖJĖ
ŠLIUGERĖ Arvīda portėgrapėjė

TEATRAS
KULTŪRA
ASMENYBĖS
ISTORIJA
MUZIEJAI
SKULPTŪRA

ŽEMAIČIŲ

žemė

2023 / 6 (124)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

32–37

58–60

24–31

- 1 Turinys
- 2–3 Rasida Žygienė. „Parodos „Ar lengva būti pirmiems? Telšių XX a. pr. kultūrinis sąjūdis“ turas po Žemaitiją“
- 4–13 Jurgis Želvys. „Lietuvos profesionalaus teatro kūrėjai ir savo talentu pasaulyje pripažinimą pelnę iš Žemaitijos kilę režisieriai“
- 14–17 Kazimieras Prušinskas. „Teresa Laimutė Valatkienė (Šilinskaitė)“
- 18–19 Gintautas Zabiela. „Laimutės Valatkienės bibliografija“
- 20–23 Laimutė Valatkienė. „Liaudies menininkas Jonušas Justinas“
- 24–31 „Jūsų laukia Lietuvos dvarai ir parkai“
- 32–37 Jurga Žemaitytė. „Romualdas Kvintas – skulptūros „Žemaitijos legendos“ autorius“
- 38–57 Kazimieras Prušinskas, Tamara Eugenija Arnastauskienė, Jūra Baužytė, Stasys Štikelis, Juozas Elekšis, Virginija Valuckienė, Zigmas Juškevičius. „Vilniaus žemaičių kultūros draugija 1993–1998 m.“
- 58–60 „Mažųjų talentų šou – 2023“ Mažeikiuose ir jo laureatai“
- 61 „Paroda „Archyvai I“
- 62–65 Jadvyga Simutienė. „Jūra Marija Baužytė-Štikelienė ir Stasys Štikelis – žemaičiai, savo gyvenimą paskyrę žurnalistikai“
- 65 „Nauja Būtovės dainiaus knyga“
- 66–67 „Kūrybinės metalo kalinėjimo dirbtuvės Vilniaus dailės akademijos Telšių fakultete“
- 68 „Žemaitiu vākū žaidēmā“

REGĖJUONU KULTŪRĖNIŲ INICETĪVŲ CĖNTRŲ.
LEIDĖNI SODARĖ, MAKETAVA
REDAKTUORĖ Mukienė Danutė.
ŽORNALA REDAKCĖNĖ TARĪBA: Butrėms Aduoms,
Daujuotitė Vėktuorėjė, Jolanta Skurdauskienė,
Sungailienė Loreta, Mukienė Danutė.

 Žurnals parėngts igėvendėnont kultŪrėni
pruojekta „EL. ŽORNALS „ŽEMAITIU ŽEMĖ“
2022: ŽEMAITĖ VĖLNIOU“. Pruojekta rem
SPAUDUOS, RADĖJĖ ĖR TELEVIZĖJĖS RIEMĖMA FONDS,
2022 M. PRUOJEKTA ĮGVENDĖMOU SKĪRĖS
8 TŪKST. EURŲ

ISSN 2783-6436
Regėjuonu kultŪrėniŲ inicetĪvŲ cĖntrŲ,
GERBUTAVIČIAUS G. 10-213, + 370 687 47 550
El. p. zemaiciu@gmail.com
<http://www.zemaitiuzeme.lt>

PARODOS „Ar lengva būti pirmiems? Telšių XX a. pr. kultūrinis sąjūdis“ turas po ŽEMAITIJĄ

Rasida ŽYGIENĖ

Šventė Kretingos muziejuje. Danutės Mukienės nuotrauka

2022-ųjų metų lapkričio 16 d. Telšių kultūros centre atidaryta Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus parodos interaktyvi mobili paroda „Ar lengva būti pirmiems? Telšių XX a. pr. kultūrinis sąjūdis“, kurią lydi edukaciniai renginiai ir paskaitos, susitikimai su įžymiais Lietuvos menininkais ir mokslininkais, kultūros veikėjais, sulaukė didelio lankytojų susidomėjimo.

Ši paroda – tai pasakojimas apie žemaičiams svarbų kultūrinio gyvenimo istorijos tarpą. Ji yra inspiruota Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje saugomos unikalios Telšių scenos ir dailės mėgėjų draugijos „Kanklės“ XX a. pr. Telšiuose pastatytų lietuviškų spektaklių, surengtų viešų vakarų afišų, nuotraukų ir dokumentų kolekcijos bei Žemaičių muziejuje „Alka“ esančių eksponatų, susijusių su „Kanklių“ draugijos veikla.

Paroda pristato XX a. pr. Telšiuose vykusius kultūros procesus ir patirtis aktualizuodama Žemaitijos kultūros istoriją, profesionalaus teatro ištakas.

Telšiškiai, platindami lietuvybę, skatindami kraštiečius tautiniam

darbui, ugdydami tautinio bendruomeniškumo dvasią, atliko svarbią visuomenės telkimo, gimtosios kalbos skleidimo, tautinės savimonės ugdymo misiją. Tuo laikotarpiu Telšiuose veikusi Scenos ir dailės mėgėjų draugija „Kanklės“ buvo bene įvairiausių tautinio kultūrinio sąjūdžio pavyzdys Lietuvoje.

Parodą sudaro šeši skyriai, nuosekliai pasakojantys apie XX a. pr. Telšiuose vykusį kultūrinį sąjūdį. Jo epicentre buvo Telšių scenos ir dailės mėgėjų draugija „Kanklės“ bei draugijos įkūrėjas Feliksas Milevičius.

Atsakymą į klausimą „Ar lengva būti pirmiems?“ parodos lankytojai randa susipažinę su F. Milevičiaus ir jo bendražygių veikla. Paroda patraukia ne tik istoriją liudijančiomis nuotraukomis, ranka rašytomis ano meto afišomis, kultūrinių renginių programomis, bet ir joje pateiktais informaciniais tekstais. Parodos lankytojams yra sudaryta galimybė „pasivaikščioti“ po Telšius naudojantis viename iš stendų pateiktu miesto žė-

Vėžaičių dvaro pastatas, kuriame veikia Vėžaičių kultūros centras. Rasidos Žygienės nuotrauka

mėlapiu, virtualiai aplankant svarbiausias su parodos tema susijusias miesto vietas, peržiūrint vaizdo įrašus. Paroda pagauli ir tuo, kad jame yra pateiktas testas, sudarantis galimybę patikrinti savo žinias apie XX a. pradžios Telšių kultūrinį gyvenimą.

Ši paroda Žemaitijos sostinėje buvo eksponuojama iki 2022-ųjų pabaigos, o tada pradėjo turą po Žemaitijos regioną. Šiais metais nuo vasario 6 d. iki kovo 6 d. ji veikė Žemaičių dailės muziejuje Plungėje, kur sulaukė apie 8000 lankytojų. Nuo kovo 8-osios iki balandžio 13 d. paroda buvo eksponuojama Plungės rajono Kulių kultūros centre, o tada pasuko į Vėžaičių kultūros centrą (Klaipėdos rajonas), kur eksponuojama iki birželio 6 dienos. Vasaros laikotarpiu (birželio 7–rugpjūčio 1 dienomis) ji lankytojų lauks Kretingos muziejuje.

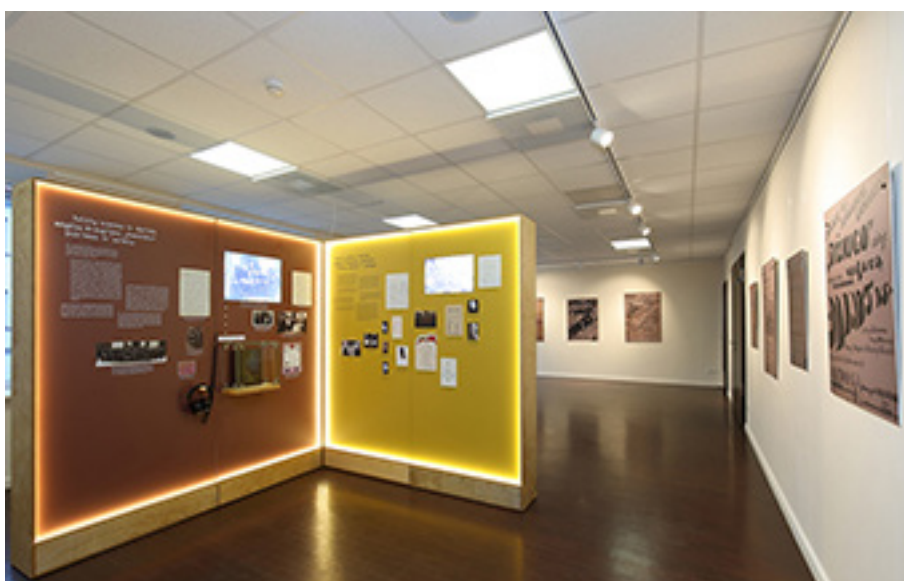
Parodą jos turo po Žemaitiją metu taip pat papildė kultūriniai renginiai: edukaciniai užsiėmimai, susitikimai su įvairių meno sričių specialistais, paskaitos.

Parodos organizatoriai ir įgyvendintojai: projekto vadovė – Rasida Žygienė, parodos kuratorė – Danutė Mukienė, dizainerė – Ieva Šimkonytė, grafikos dizaineris – Vilmantas Žumbys.

Projektą finansuoja Lietuvos kultūros taryba.

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Zenono Nekrošiaus nuotraukose – Telšių kultūros centre veikusios parodos fragmentai

Plungėje vykusio edukacinio užsiėmimo, kuriame dalyvavo Trečio amžiaus universiteto lankytojai, akimirka. Jolantos Miltenės nuotrauka

Lietuvos profesionalaus teatro kūrėjai ir savo TALENTU pasaulyje pripažinimą pelnę iš ŽEMAITIJOS kilę režisieriai

Parengė Jurgis ŽELVYS

JUOZAS VAIČKUS

„Juozo Vaičkaus vaidmuo Lietuvos kultūros istorijoje – jis veikia ne tik ir ne tiek konkrečiais rezultatais, teatro ar kino kūriniais, bet kaip teatro, kino, kultūros lauko išjudintojas, spiritus movens, judinanti dvasia, kuri reiškiasi Vaičkaus kultūrininko, ugdytojo, švietėjo nenuilstamu veikimu.

Amžininkai pripažino Juozo Vaičkaus nuopelnus kūrybinio kelio pradžioje, vadino jį Lietuvos dramatos tėvu, – niekas negalėjo paneigti jo nuopelnų lietuviškų vakarų sąjūdyje, pedagogo talento ugdant aktorius, organizacinių sugebėjimų rengiant vaidinimus, gastroles, steigiant Lietuvoje profesionalų teatrą.

... Vaičkus pasiekė, kad tai, kas atrodė neįtikėtina, neįmanoma, tapo tikrove Lietuvos ir JAV lietuvių kultūriniam gyvenime: tai ir nuolatinė aktorių trupė, ir pirmoji vaidybos mokykla, ir profesionaliojo teatro įsteigimas, ir pastovaus lietuvių teatro JAV spektakliai, ir, pagaliau, nors ir po jo mirties, pasikeitė įsitikinimas, kad lietuviai kiną gali ne tik importuoti iš užsienio, kaip garsių markių automobilius, bet patys jį kurti. Jis veikė kaip ryškis, Lietuvos kultūrą keičiantis, kultūrą brandinantis asmenybė, kaip tikra kultūros lauką išjudinanti dvasia. Jo pradėti darbai lietuviškame teatre ir kine tebetęsiasi iki šiol. [...]“

Aušra Martišiūtė-Linartienė, 2022 m.

Aušros Martišiūtės-Linartienės knygos „Juozas Vaičkus – lietuviško teatro ir kino spiritus movens“ (Vilnius, 2022) viršelis

Lietuvos profesionalaus teatro istorija neatsiejamiama nuo žemaičių. 1920-aisiais, kai Kaune sausio 29d. pradėjusi veikti Lietuvių meno kūrėjų draugijos sudaryta Teatro taryba įsteigė pirmąjį profesionalų lietuvių teatrą (Dramos vaidyklą). Jo pirmąjį spektaklį (Hermano Sudermanno „Jonines“), parodytą Miesto teatro rūmuose (dabar Kauno muzikinis teatras), režisavo iš Mažeikių rajono Zastaučių kaimo kilęs aktorius ir režisierius Juozas Vaičkus (1885–1935), šiandien teisėtai vadinamas ne tik aktoriumi, režisieriumi, bet ir lietuvių profesionaliojo teatro kūrėju. Minėta Dramos vaidyklą 1922m. buvo suvalstybinta, 1925-aisiais po reorganizacijos tapo Valstybės teatru (veikė 1925–1940 metais), kuris 1944–1949, 1959–1990, 2004–2012 m. buvo vadinamas Kauno dramos teatru, o 2012 m. tapo Nacionaliniu Kauno dramos teatru.

Mažeikiškiai savo ruožtu J. Vaičkus dar vadina ir savo krašto lietuviško kultūrinio gyvenimo pradininku, nes ne kas nors kitas, o J. Vaičkus buvo

pagrindinis 1905 m. birželio 29 d. Mažeikiuose įvykusio pirmojo viešo lietuviško vakaro, kurio metu buvo parodytas pirmasis lietuviškas spektaklis – Dviejų Moterų (Gabrielės Petkevičaitės-Bitės ir Julijos Žymantienės-Žemaitės) komedija „Velnias spąstuose“. Jis įėjo į kultūros istoriją ir kaip pirmasis lietuviškas spektaklis, parodytas ne tik Mažeikiuose, bet ir visoje anuometinėje Kauno gubernijoje.

Su 1905-aisiais Mažeikiuose suburta vaidintojų grupė J. Vaičkus dirbo ir vėlesniais metais, kai po mokslų vasaros atostogoms sugrįždavo į gimtinę. 1907 m. jau viešai buvo skelbiama apie Mažeikiuose mėgėjų teatro pagrindais veikiančią J. Vaičkaus vadovaujamą „Skrajojančio teatro“ trupę. Ji gyvavo apie septynerius metus (1907–1914). Nuo 1911-ųjų vadinta Skrajojamuoju Juozo Vaičkaus teatru. Spektaklius režisuodavo J. Vaičkus. Jie buvo rodomi ne tik Mažeikiuose, bet ir daugelyje kitų Žemaitijos vietovių – gastrolių metu trupė vaidino beveik pusšimtyje gyvenviečių, spektakliai buvo parodyti apie 180 kartų. „Skrajojamojo teatro“ repertuare buvo daug tais metais ir kituose Žemaitijos mėgėjų teatruose vaidintų spektaklių, tarp jų ir „Gaila ūsų“, „Genovaitė“, „Likimo bausmė“, „Meilė galvon – velnias uodegon“, „Nutrūkusi styga“ ir kt.

Viena pagrindinių šio teatro aktorių buvo Mažeikių rajono Pikelių kaime gimusi dainininkė Morta Grikštaitė (1890–1977). Ji tapo J. Vaičkaus žmona. Kartu su ja spektakliuose vaidindavo Konstantinas Bužokas, Juozas Juodis, Mykolas Krypas, Jonas Motuzas, Teofilė Motuzaitė, Aleksandras Vaičkus ir kt. scenos mėgėjų. Dekoracijomis rūpinosi, taip pat ir vaidino Jonas Motuzas. Šis teatras turėjo ir savo virėją, scenos darbininką. Jiems daugiausiai darbo būdavo gastrolių metu.

Trupės veikla nutrūko prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, kai J. Vaičkus išvyko tęsti studijų į Sankt Peterburgą.

***

J. Vaičkus, kaip ir daugelis kitų ano meto gabių ir turėjusių galimybę mokslo siekti Žemaitijos jaunuolių mokėsi Latvijoje veikusioje Mintaujos (Jelgavos) gimnazijoje. Už priklausymą slaptai lietuvių moksleivių draugijai „Kūdikis“ jį, jau lankantį septintąją klasę, iš šios gimnazijos pašalino.

1915–1918 m. jis mokėsi Petrapilio (dabar

Juozas Vaitkus 1927 m. Čikagoje (JAV). Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus rinkinių

Sankt Peterburgas) universiteto Teisių fakultete ir imperatoriškoje mokykloje. Universitete įsigijo teisininko specialybę. Studijų metais lankė ir šiame mieste veikusią Aleksandros teatro dramos studiją, priklausė imperatoriškajai Ostrovskio vardo teatro draugijai. 1915–1916 m. Sankt Peterburge įsteigė pirmąją privačią lietuvių dramos mokyklą – vaidybos studiją, kurioje buvo ugdomi profesionalūs aktoriai lietuvių teatrui. Ją lankė apie 20 scenos menu besidominčių, aktorais norinčių tapti lietuvių. Šios studijos auklėtiniai sudarė 1920 m. Kaune pradėjusios veikti Dramos vaidykos aktorių trupės branduolį. Su J. Vaičkaus asmenybe susijęs tokių garsių Lietuvos aktorių kaip Ona Kurmytė (Mazurkevičienė), Viktoras Dineika, Teofilija Dragūnaitė (Vaičiūnienė), Petras Kubertavičius, Juozas Stanulis, Antanina Vainiūnaitė (Kubertavičienė) karjeros pradžia.

1918 m., baigęs studijas, J. Vaičkus sugrįžo į Lietuvą. Dar prieš tai, 1917-aisiais, jis Lietuvoje buvo subūręs naują „Skrajojamąjį teatrą“, kuris tais pačiais metais pradėjo rodyti spektaklius. 1918–1919m. šis teatras dažniausiai vaidindavo Vilniuje, o 1919–

(Nukelta į 6 p.)

1920 m. – Kaune. Gyvendamas Kaune J.Vaičkus aktyviai dalyvavo miesto kultūriniame gyvenime ir tapo vienu jau minėtos Lietuvos meno kūrėjų draugijos organizatorių, o šiai draugijai įsikūrus, – ir Dramos vaidybos vedėju bei režisieriumi. Šias pareigas jis ėjo 1921–1923 metais. Iš Lietuvoje tuo laikotarpiu jo režisuotų spektaklių didžiausio dėmesio sulaukė B. Laucevičiaus Vargšo „Žmonės“ (1918), K.Jasiukaičio „Alkani žmonės“ (1919), G. Landsbergio Žemkalnio „Blinda“ (1919), H. Ibseno „Šmėklos“ (1920), Hjalmaro Bergströmo „Karen Borneman“ („Gyvenimo balsas“, 1921).

Kartu su J. Vaičkumi Kaune teatro srityje tuo laikotarpiu aktyviai veikė ir kitas žemaitis – iš Jurbarko krašto kilęs aktorius, režisierius ir pedagogas **KONSTANTINAS GLINSKIS** (1886–1938), kuris, beje, kad ir gimęs Lietuvoje, į lietuviybę nepretendavo. 1920-aisiais, kuriant Kaune profesionalų teatrą (jau minėtą Dramos vaidyklą), čia gegužės 16 d. buvo įkurta mieste veikusias Juozo Vaičkaus ir Konstantino Glinskio trupės apjungusi vaidilų bendrovė „Anga“. K. Glinskis stovėjo ir prie Lietuvos profesionalios operos ištakų – režisavo dvi pirmąsias Kaune pastatytas operas: Džiuzepės Verdi „Traviatą“ ir Miko Petrausko „Birutę“. Dirbdamas Dramos vaidykoje ir Valstybės teatre jis režisavo net 31 spektaklį ir visuose juose pats vaidino.

J. Vaičkų jo kolegos apibūdindavo kaip itin darbštų, organizuotą, bet pakankamai sunkaus charakterio kūrėją. Į kompromisus jis retai kada eidavo. Susidomėjęs kino menu ir kilus nesutarimams tarp kolegų, jis 1923 m. išvyko į JAV. Jis, gyvendamas Brukljne, 1923–1928 m. dirbo kartu su čia gyvenusiais kino meno sritį išmanančiais lietuviais. Įsikūręs Niujorke, tęsė savo veiklą teatre ir įsteigė dramos studiją. 1924–1929 m. JAV veikė Juozo Vaičkaus dramos teatras, nuo 1928 m. – dar ir J. Vaičkaus įkurtas Jaunimo teatras. Jų repertuarą sudarydavo lietuviški spektakliai (iš viso J. Vaičkus čia jų režisavo daugiau negu 30). Juos dažniausiai rodydavo lietuvių kolonijose. Daugelyje jų J. Vaičkus ir pats vaidindavo, vienu metu jis net mėgino tapti Holivudo aktoriumi.

Na o 1929–1931 m. J. Vaičkus savo žinias gilino studijuodamas kino meną.

Į Lietuvą sugrįžo 1931-aisiais. Vėl įsikūrė Kaune ir čia 1932 m. įsteigė savo Kino ir teatro studiją.

Konstantinas Glinskis 1930 m. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

***

Konstantinas Glinskis „kaip artistas iš savo turtingos ir taurios asmenybės jis sukūrė mums visą galeriją personažų – labai įvairių, bet visuomet išgyventų ir įtikinamų. Kaip režisierius, jis pasižymėjo dideliu taktu, skoniu ir menine nuovoka, rasdamas deramą pusiausvyrą tarp realybės ir fantazijos, tarp tikrovės ir idealo. Kaip scenos pedagogas, jis brangino savo mokiniių individualybę, skatino juos ugdyti ir taurinti savo vidaus pasaulį, krauti savy menos išteklius. [...]“

„Lietuvių teatras. 1918–1929“, Vilnius., 1981, p.93.

***

J. Vaičkaus Kino ir teatro studiją lankydavo apie 100 žmonių. Jis čia dėstė ir nuo 1932 m. režisavo

Juozas Grybauskas. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

studijos vaidintus spektaklius. J. Vaičkus, bendradarbiaudamas su operatoriumi A. Žibu, sukūrė dokumentinius filmus apie Palangą ir poeto Maironio laidotuves. 1932-aisiais, planuodamas pradėti kurti lietuviškus vaidybinius filmus, jis dar įsteigė ir lietuviškų filmų kūrimo bendrovę „Lietfilmas“.

Tarp teatro, kino kūrėjų nesutarimų, konkurencijos būta ir tuo laikotarpiu. J. Vaičkus patyrė didelį smūgį sužinojęs, kad dalis jo auklėtinių perėjo mokyti ir dirbti pas Maskvoje teatro studijas baigusį ir ten keletą metų aktoriumi dirbusį, 1929 m. gyventi ir dirbti į Lietuvą sugrįžusį režisierių, aktorių ir pedagogą Andrių Oleką-Žilinską (1893–1948), kuris 1929–1935 m. dirbo aktoriumi ir režisieriumi Valstybės teatre Kaune, 1929–1935 m. mokytoju Valstybės teatro Vaidybos mokykloje. A. Oleka-Žilinskas 1933 m. buvo Jaunųjų teatro vadovas, o vėliau išvyko į JAV ir nuo 1935 m. vadovavo Niujorko teatro trupei.

J. Vaičkus mirė anksti – 1935-aisiais, sulaukęs vos 50 metų amžiaus. Jis palaidotas Kauno Eigulių kapinėse. Įamžinant J. Vaičkaus asmenybę 1975 m.

jo gimtinėje Zastaučių kaime buvo atidarytas ir ilgą laiką veikė muziejus. Mažeikiuose J. Vaičkaus nuopelnus šiam kraštui primena miesto parke stovinti skulptoriaus Jono Meškelevičiaus sukurta ir čia 1984 m. pastatyta Juozo Vaičkaus skulptūra.

JUOZAS GRYBAUSKAS

XX a. pirmojoje pusėje plėtojant Lietuvos profesionalų teatrą svarbų vaidmenį atliko iš Kelmės kilęs aktorius, režisierius Juozas Grybauskas (1906–1964). Jis 1925–1931 m. mokėsi Kaune veikusio Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas) Humanitarinių mokslų fakultete. Studijų metais lankė Balio Sruogos vadovaujamą teatro seminarą. 1931-aisiais kartu su bendraminčiais studijų draugais įkūrė studentų teatrą „Stedra“ bei darbininkų klubo „Viltis“ teatro grupę. Lankė Valstybės teatro vaidybos mokyklą ir ją 1932 m. baigė. 1933 m. tapo Valstybės teatro aktoriumi. 1933 m. inicijavo Lietuvos teatro draugijos įkūrimą, o ją įsteigus, 1933–1934 m. šiai draugijai vadovavo. Buvo ir vienas iš 1933–1934 m. veikusio Jaunųjų teatro kūrėjų, 1935–1938 m. – Valstybės teatro Klaipėdos skyriaus aktorius, 1938–1939 m. – Klaipėdos radiofono darbuotojas. 1940 m. buvo paskirtas eiti Valstybės teatro direktoriaus pareigas. 1944–1945 m. vadovavo Vilniaus dramos teatrui, buvo jo meno vadovas, 1947–1954 m. – LSSR operos ir baleto teatro vyriausiasis režisierius (1947–1948 m., 1953–1955 m. – ir direktorius), nuo 1954 m. – režisierius. 1951–1954 m. jis ėjo ir atsakingas visuomenines pareigas – buvo LSSR teatro draugijos valdybos pirmininkas.

J. Grybauskas porą kartų jis buvo apdovanotas SSRS skirtomis premijomis, 1954 m. jam suteiktas LSSR nusipelnusio meno veikėjo, 1964 m. – LSSR liaudies artisto vardas.

JUOZAS MILTINIS

„Režisierius ir aktorius Juozas Miltinis (1907–1994) – daugiabriaunė, nenuspėjama, nepaprastai

(Nukelta į 8 p.)

Panevėžio apskrities Gabrielės-Petkevičaitės-Bitės elektroninio leidinio „Juozas Miltinis. Teatras kaip ugnies žemė“ (Panevėžys, 2017) viršelis

atkakli ir tikslinga, su tvirtu gyvenimo prasmės pojūčiu asmenybė. Dabar, žvelgiant per laiko atstumą, galima matyti jo kūrybinių užmojų rezultatus – sukurtas intelektualinės ir filosofinės minties teatras, režisuota ir į teatro sceną perkelta apie 90 spektaklių, organizuota ir įkurta daugiau panašių analogų Lietuvoje neturinti, prie Panevėžio dramos teatro veikusių aktorių rengimo studija. Tokios išskirtinės asmenybės įdomios ir jų gyvenimo bei veiklos laikotarpiu, ir tada, kai nutolsta nuo savo tiesioginės veiklos, pasitraukia iš aktyvaus kūrybinio gyvenimo sūkurio, tačiau niekada nesustoja – užsiima saviugda ir savikūra. [...]

Angelė Mikelinskaitė

Tikra Lietuvos teatro legenda yra 1907 m. rugėjo 3 d. Akmenės rajono Dabikinės kaime gimęs aktorius, režisierius, teatro pedagogas, ilgametis Panevėžio dramos teatro direktorius ir meno vadovas Juozas Miltinis (1907–1994).

Dabikinėje jis gyveno šešerius metus. 1913-aisiais su tėvais persikėlė į Mažeikių rajono Ramoniškės kaimą – Juozo mamos gimtinę. Šeima gyveno nepasiturinčiai, tad jo vaikystė buvo tokia pati, kaip anuomet daugumos kitų kaimo vaikų – teko ir bandą ganyti, ir duonos vertę suprasti. Iš pradžių mokėsi namuose, o 1920 m. pradėjo lankyti Grybauskių dvare Gyvoliuose veikusios mokyklos ketvirtąjį skyrių. Vėliau, 1922–1925 m., mokėsi Viekšnių pro-

gimnazijoje, 1926–1927 m. – Kauno jėzuitų gimnazijoje. Vėliau, dirbdamas Viekšnių valsčiaus raštininku, privačiai užbaigė visą gimnazijos kursą. Jau būdamas dvidešimtmetis išvyko į Kauną ir čia 1928–1931 m. lankė prie Valstybės teatro veikusią Vaidybos mokyklą, kurioje tapo režisieriaus ir aktorius Konstantino Glinskio mokiniu, 1928 m. pradėjo kurti vaidmenis profesionaliame teatre. 1931–1932 m. buvo Šiaulių dramos teatro aktorius. 1932–1937 m. žinias gilino Paryžiuje – 1932 m. lankė Luvro meno mokyklą, klausėsi paskaitų Sorbonos universitete, 1933–1936 m. mokėsi Šarlio Diuleno (*Charles Dullin*) vaidybos studijoje. Besimokydamas dirbo Kapucinų bulvaro teatre, vaidino „Pathé Nathan“ kino studijos kuriamuose filmuose. 1937 m. sugrįžo į Kauną, bet čia ilgai neužsibuvo. 1938 m., gavęs privačių asmenų paramą, kurį laiką gyveno Londone. Ten domėjosi teatrų veikla, lankė spektaklius, gilino anglų kalbos žinias. 1938–1939 m. bendradarbiavo „Naujojoje Romuvoje“ – šis leidinys spausdino jo teatro kritikos straipsnius. 1938 m. sugrįžęs į Kauną tapo teatrų konsultantu, pradėjo dirbti Kauno Darbo rūmuose veikusioje teatro studijoje, kurią lankė aktoriais siekiantys tapti jauni žmonės, tarp jų ir Jonas Alekna, Bronius Babkauskas, Vaclovas Blėdžius, Jadvyga Matulytė, Kazys Vitkus.

1940 m. gruodžio mėnesį J. Miltinis buvo Panevėžio dramos teatro aktorius, turintis teisę režisuoti. Čia jis kūrė vaidmenis ir režisavo spektaklius 1940–1954 metais. Tuo laikotarpiu pradėjo bendradarbiauti su Lietuvos kino studija – 1953–1968 m. sukūrė vaidmenis penkiuose vaidybiniuose filmuose.

1954 m. pradžioje iš Panevėžio dramos teatro jis buvo pašalintas, pasak ano meto valdininkų, už formalistinę režisūrą, K. Stanislovskio mokyklos nuostatų nepaisymą. Kurį laiką, 1954–1959 m., buvo Lietuvos kino studijos aktorius ir dubliažo režisierius. 1959-aisiais gyvenimo kelias jį vėl sugrąžino į Panevėžio dramos teatrą. Čia jis 1959–1980 m. dirbo vyriausiuoju režisieriumi. Į šias pareigas valdžios buvo paskirtas oficialiai. Tarp žymiausių jo ugdytinių, be jau paminėtų, Kauno Darbo rūmuose veikusią teatro studiją lankiusių talentingų aktorių, buvo ir Donatas Banionis, Gediminas Karka, Algimantas Masiulis, Stasys Petronaitis, Eugenija Šulgaitė, Regina Zdanavičiūtė ir būrys

kitų ryškių Lietuvos teatro ir kino asmenybių.

Paskutinįjį spektaklį J. Miltinis režisavo 1980 metais. Tai buvo A. de Musse „Žibintas“.

Kurdamas spektaklius teatro trupeirežisierius būdavo reiklus ir griežtas. Rašytojas ir žurnalistas Tomas Sakalauskas knygoje „Miltinio apologija“ rašo: „*J. Miltinio charakteris – nepakenčiamas. Jis – absoliutus egocentrikas. Neturi noro ir kantrybės kito išklaudyti. Nė lašo neturi gailestingumo. Nelauk iš jo pagalbos. Jis negali būti draugas kasdieniniame gyvenime. Neturi moters. Konfliktai nenumalsta. Kai kas bando prieštarauti, bematant išiplieskia, išleidžia spyglius ir puola, lyg tai būtų pasikėsinimas į jo laisvę. Jis irzlus, sarkastiškas, besišaipantis. Kandus*“.

Nepaisant to, Panevėžio dramos teatrui ir visai Lietuvai J. Miltinis buvo didžiulė dovana. Tais metais Panevėžyje susiformavo J. Miltinio teatro mokykla, kuri išugdė daug puikių, ryškių pėdsaką šalies kultūros istorijoje palikusių scenos meistrų.

Sovietmečiu J. Miltinis tuometinei valdžiai nebuvo palankus. Jis jos persekiojimo nuolat susilaukdavo ne tik dėl to, kad tada buvo vienintelis Lietuvos teatro režisierius, mokėsis Vakaruose, bet ir dėl režisuojamuose spektakliuose viešai keliamų idėjų ir savo aštraus būdo. Nepaisant to, jo kūrybinis darbas net ir tada buvo aukštai vertinamas. 1948 m. jam suteiktas LSSR nusipelnusio artisto vardas, 1965 m. – LSSR liaudies artisto vardas, 1965 m. jam įteikta LSSR valstybinė premija, 1973 m. suteiktas SSRS liaudies artisto vardas, 1977 m. įteiktas Tautų draugystės ordinas, 1980 m. suteiktas Panevėžio miesto garbės piliečio vardas. Vėliau, 1994 m., jis apdovanotas DLK Gedimino 3 laipsnio ordinu, 1995 m. jam suteiktas Prancūzijos skiriamas Meno ir literatūros ordino riterio vardas.

Juozas Miltinis mirė 1994 m. liepos 13 d. Panevėžyje. Palaidotas Panevėžio Ramygalos gatvės kapinėse. Įamžinant jo atminimą, 1995 m. Panevėžio dramos teatrui ir Panevėžio 7-ajai vidurinei mokyklai suteiktas Juozo Miltinio vardas, 1996 m. jo buvusiame bute įkurtas Juozo Miltinio palikimo studijų centras. 2007-aisiais, mint J. Miltinio gimimo 100-ąsias metines, Panevėžyje pastatytas skulptoriaus Regimanto Midvikio sukurtas J. Miltinio paminklas. Tais metais buvo sukurtas ir dokumentinis filmas „Labas vakaras, monsieur Miltini“ (rež. Antanas Maciulevičius), išleistas J. Miltiniui

Rūtos Skendelienės knygos „Juozas Miltinis. Kūrybinė studija“ (Kaunas, 1995) viršelis

skirtas pašto ženklas (dail. Aušrelė Ratkevičienė). Apie šį kūrėją yra sukurta ir daugiau filmų: „J. Miltinis. Monologai“ (1988, režisierius G. Lukšas), „Paryžiaus pusėn – Juozo Miltinio link“ (1992, režisierius Saulius Sruogis), „J. Miltinis. Atominės akimirkos“ (1996, režisierius Petras Savickis), „J. Miltinis. Tolesnis atomo skaldymas“ (1997, režisierius P. Savickis), „Juozas Miltinis. Nežinomas interviu“ (2000, režisierius Raimundas Banionis), „Juozas Miltinis. Knygos gravitacija“ (2014, režisierius A. Kėleris), „Režisierius Juozas Miltinis“ (2017, režisierius Justinas Lingys). Nemažai J. Miltiniui skirta ir knygų, tarp jų: T. Sakalauskas „Monologai: Miltinio gyvenimas“ (Vilnius, 1981), „Miltinio apologija“ (Vilnius 1999); „Juozas Miltinis: Bibliografija (1932–1992)“ (Panevėžys, 1993); „Juozo Miltinio repeticijos“ (3 knygos, sudarė J. Glinskis, Vilnius 1997–1999); „Režisieriaus Juozo

(Nukelta į 10 p.)

2012 m. Vilniuje išleistos Rasos Vasinauskaitės sudarytos knygos „Eimunto Nekrošiaus teatras: pokalbiai, recenzijos, straipsniai, 1991–2010“ viršelis

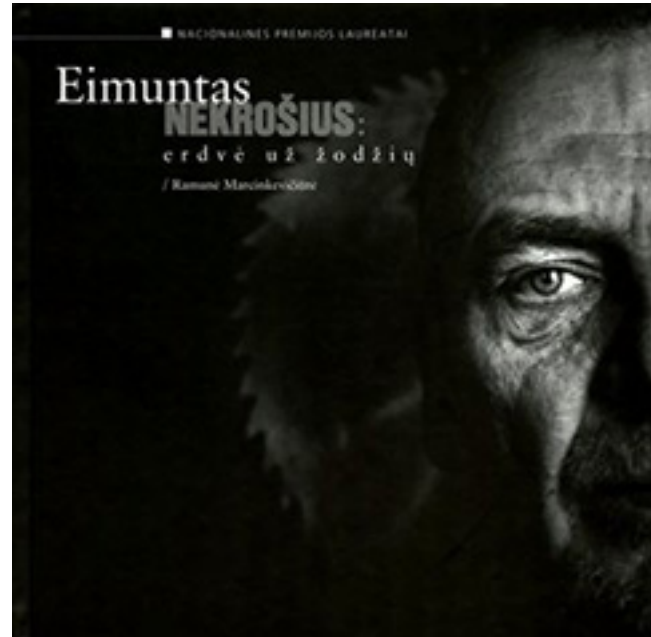
Miltinio dailės kūrinių rinkinio katalogas: Tapyba, grafika, skulptūra“, sudarė R. Klimavičius (Panevėžys, 2004); „Juozo Miltinio asmeninė biblioteka: Katalogas“, sudarė A. Mikelinskaitė (Panevėžys, 2008), „Menininkas ir asmenybė“ (Vilnius, 2008); „Juozas Miltinis: Teatras kaip Ugnies žemė“, sudarė A. Mikelinskaitė (Panevėžys 2015, papildytas ir pataisytas leidimas 2017).

Puoselėdami J. Miltinio atminimą panevėžiečiai yra sukūrę ir pažinčiai su juo skirtų elektroninių, internete viešai prieinamų kūrinių.

J. Miltinio kūryba iki šiol sulaukia didžiulio teatrologų, teatro keliu einančių žmonių dėmesio.

EIMUNTAS NEKROŠIUS

„Žmonėms talentas nepersiduoda. Tu negali gimti ir iš kažko perimti žinias. Nuo pat pirmo žingsnio visa atsakomybė krenta ant jauno žmogaus. Pradžioje aš kokius tris, keturis metus susidūriau su aktorių

Ramunės Marcinkevičiūtės knygos „Eimuntas Nekrošius: erdvė už žodžių“ (Vilnius, 2022) viršelis

nepasitikėjimu. Vėliau jie priėmė mane. Gal nuo to laiko aš ir nepasitikiu aktoriais ir politikais. Mačiau, kaip režisierius sudrasko aktorai. Kaip kokioj Savanoj, gatavi vienas kitą papjauti... Yra tokių metų, kuriuos noriu pamiršti: ir santykiai juodi, ir nesisekė... Galų gale, tam tikras nežinojimas veda į priekį. Mes ypatingai skystis negalime. Yra kas dar sunkiau už mus gyvena. Aš lyginuosi su kitais menininkais – jiems tai pat nėra lengva. Visiems, kurie siekia aukštesnio rezultato, reikia labai daug dirbti. [...].“

Eimuntas Nekrošius, 2018 m.

Tarp žymiausių, novatoriškiausių ir pasaulyje plačiausiai žinomų, geriausiai vertinamų XX a. pab.–XXI a. pr. Lietuvos aktorių ir režisierių yra ir Raseinių rajono Pažodrio kaime gimęs Eimuntas Nekrošius (1952–2018). Jis režisūros studijas 1978m. baigė Maskvos A. Lunačarskio teatro meno institute (Andrejaus Gončiarovo klasė). Tais pačiais metais sugrįžo į Lietuvą ir pradėjo dirbti režisieriumi Kauno dramos teatre. Po metų įsikūrė Vilniuje ir čia 1979–1991 m. ėjo Lietuvos valstybinio Jaunimo teatro režisieriaus pareigas, 1993–1997 m. buvo tarptautinio teatro festivalio LIFE režisierius. Jis kartu su Nadežda Gultiajeva ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerija 1998 m. sausio 28 d. įsteigė viešąją įstaigą teatrą „Meno fortas“, joje dirbo meno vadovu ir režisieriumi. Dėstė Lie-

Ramunės Balevičiūtės knygos „Rimas Tuminas: teatras, tikresnis už gyvenimą“ (Vilnius, 2012) viršelis

tuvos muzikos ir teatro akademijoje, čia jam 2013 metais suteiktas akademijos Garbės daktaro vardas.

E. Nekrošiaus spektakliai užsienio šalyse buvo pradėti rodyti Lietuvos Atgimimo išvakarėse. 1984 m. jo aktorių trupė dalyvavo ir vaidino tarptautiniame Belgrado teatro festivalyje BITEF. Po šio debiuto ji buvo laukiama tiek kitų Europos šalių, tiek ir Azijos, Australijos, Šiaurės ir Pietų Amerikos teatrų scenose. Nemažai spektaklių jis yra sukūręs ir užsienio šalyse.

Iškirtinio kino mėgėjų dėmesio E. Nekrošius sulaukė 1983 m. sukūręs legendinio lakūno Stasio Girėno vaidmenį filme „Skrydis per Atlantą“ (rež. Raimondas Vabalas) ir Tėvo vaidmenį filme „Neapdykta pamoka“ (rež. Antanas Maciulevičius).

E. Nekrošiaus žmona buvo scenografė Nadežda Gultajeva, sūnūs: scenografas Marius Nekrošius ir Martynas Nekrošius.

RIMAS TUMINAS

„Po Rimo Tumino spektaklio jautiesi lyg pabudęs iš sapno. Arba grįžęs iš šventės. Arba susitikęs su saviimi pačiu vaikystėje. Paskui dar ilgai nešiojiesi širdyje spektaklio nuotaiką, regi įspūdingus sceninius vaizdus.

Režisierius priklauso tai teatro menininkų kar-

Gražinos Baikštytės knygos „Rimo Tumino sodas“ (Vilnius, 2012) viršelis

tai, kuri paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais formavo Lietuvos, kaip teatro šalies, reputaciją. Autorinio režisūrinio teatro – vizualaus, poetiško, emociškai paveikaus.“

Ramunė Balevičiūtė, 2022 m.

Iš Žemaitijos yra kilęs ir vienas talentingiausių, pasaulyje plačiausiai žinomų XX a. pab.–XXI a. pr. teatro režisierių Rimas Tuminas. Jis gimė Kelmės rajono Pletkojų kaime 1952 m. sausio 20 dieną. Vėliau gyveno Alantoje (Molėtų r.), Rusnėje, Pagričiuose (Šilutės r.), Videniškiuose (Molėtų r.), Endriejave (Klaipėdos r.), Klaipėdoje. 1970–1974m. Lietuvos valstybinėje konservatorijoje Vilniuje studijavo televizijos režisūrą, o 1978 m. – režisūrą Maskvos A. Lunačiarskio teatro meno institute. 1979–1990 m. režisavo spektaklius dabartiniame Lietuvos nacionaliniame dramos teatre, tuo pat metu (nuo

(Nukelta į 12 p.)

1981 m.) dėstė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Vaidybos ir režisūros katedroje, buvo ir Vilniaus dailės akademijos dėstytojas. 1990m. įsteigė Vilniaus mažąjį teatrą, 1995–1999m. jam vadavo. 2007–2022 m. buvo Valstybinio akademinio J.Vachtangovo teatro (Maskva) meno vadovas. Jis yra pastatęs spektaklių ir kitose šalyse.

2022-aisiais, pasak paties R. Tumino, patekęs į Rusijos propagandistų pinkles, ir Rusijai užpuolus Ukrainą, sugrįžo į Lietuvą. Tais metais Vilniaus Mažasis teatras su juo kaip ilgamečiu šio teatro meno vadovu nutraukė darbo sutartį.

R. Tumino režisūrinis darbas yra įvertintas aukštais Lietuvos apdovanojimais. 1994 m. jam paskirta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija už A. Čechovo „Vyšnių sodą“, G. Kanovičiaus „Nusišypsok mums, Viešpatie“ ir B. Brechto „Galijėjaus“ pastatymus, 1998 m. jis apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi už indėlį į tautinę kultūrą. Režisierius už savo kūrybinį darbą yra gavęs ir nemažai kitų šalių aukštų apdovanojimų.

JONAS VAITKUS

„Lietuvoje susiklostė išskirtinė, unikali kultūra. Tyrinėjant plačiau, galima kalbėti ir apie Miltoną, pas kurį Vaitkus atliko praktiką statant spektaklį „Mirties šokis“, bet esmė yra ta, kad tame teatre, koks susiklostė Lietuvoje – išskirtinai meniškas, nonkonformistinis, pakylėtas, filosofinis, – ypatingą vaidmenį suvaidino Jonas Vaitkus. Nes tas Kauno laikotarpis, kuris tęsėsi netrumpai (1975–1988), buvo būtent toks: socialus, politiškas, meniškas ir tiesiog šokiruojantis teatras. Nuo to laiko mes turime būtent tokio teatro suvokimą.[...]“

Oskaras Koršunovas

Iš Žemaitijos yra kilęs ir iškilus XX a. pab. – XXI a. pr. Lietuvos teatro ir kino režisierius, pedagogas Jonas Vaitkus. Jis gimė 1944 m. gegužės 20 d. Raseinių rajono Betygalos valsčiaus Armonų kaime.

J. Vaitkus 1969–1974 m. režisūrą studijavo Leningrado (dabar Sankt Peterburgas) valstybiniame teatro, muzikos ir kinematografijos institute. 1974–1975 m. dirbo Šiaulių dramos teatro vyriausioju režisieriumi, 1975–1978 m. buvo Kauno dramos

Jonas Vaitkus. Dmitrijaus Matvejevo nuotrauka

teatro režisierius, 1978–1980 m. žinias gilino Maskvoje vykusiuose dvimečiuose Valstybinio kinematografijos komiteto kursuose, 1980–1988 m. buvo Kauno dramos teatro vyriausiasis režisierius, 1980–1990 m. papildomai dirbo Lietuvos kino studijos režisieriumi, 1988–2018 m. dėstė Lietuvos valstybinės konservatorijos Aktorinio meistriškumo katedroje. Čia jam 1992 m. suteiktas docento vardas, 2006 m. – profesoriaus.

1990–1995 m. J. Vaitkus vadovavo dabartiniam Lietuvos nacionaliniam dramos teatrui. Yra buvęs kelių užsienio šalių vizituojantis vaidybos dėstytojas: 1991 m. – Emersono koledžo (Masačusetsas, JAV) Atlikėjų meno fakulteto; 1992–2002 m. – Staten Teater, Hogskole (Oslos); 2000 m. – Helsinkio valstybinės aukštosios teatro mokyklos; 2005m. – Kopenhagos nacionalinės teatro mokyklos, na o 2005 m. Krokuvos teatro akademijoje (Lenkija) jis aktoriams vedė Adomo Mickevičiaus „Vėlinių“ seminarus (*workshop*).

2008–2018 m. jis vadovavo Lietuvos rusų dramos teatrui (dabar Vilniaus senasis teatras), 2018–2022 m. buvo šio teatro vyriausiasis režisierius.

Sulaukęs viešų kaltinimų dėl netinkamo elgesio, 2018 m. vasario mėnesį J. Vaitkus pedagoginį darbą Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje nutraukė.

Nemažai spektaklių J. Vaitkus yra sukūręs ir užsienio šalyse. Jo kūrybinis darbas yra aukštai įvertintas. 1987 m. J. Vaitkui įteikta LSSR valstybine premija, 1990 m. – „Scotman Fringe First Award“, Edinburgo Fringe festivalis (Škotija) prizas, 1990m. Tarptautiniame muzikinių filmų festivalyje Tbilisyje (Gruzija) – „Auksinės vilnos“ prizas už geriausią muzikinį filmą, 1996 m. – Šv.

Kristoforo prizas kaip geriausiam Vilniaus miesto metų režisieriui. 2003 m. jis tapo Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatu, 2007 m. pripažintas geriausiu teatrinio sezono režisieriumi Lietuvoje (spektaklis „Burgundo kunigaikštystė“) ir apdovanotas „Auksiniu scenos kryžiumi“. 2008 m. „Auksinis scenos kryžius“ jam kaip geriausiam metų režisieriui įteiktas už Petro Vaičiūno komediją „Patriotai“, režisuotą Valstybiniame jaunimo teatre, ir Davido Harrowerio dramą „Juodvarnis“ (Audronio Liugos produkcija). 2010 m. J. Vaitkui suteiktas dramaturgijos festivalio „Versmė“ geriausio režisieriaus vardas (spektakliai „Mergaitė, kurios bijojo Dievas“, „Barbora ir Žygimantas“). 2011 m. jis pripažintas geriausiu režisieriumi Rygoje vykusiame Baltijos šalių festivalyje (už spektaklį „Mergaitė, kurios bijojo Dievas“). 2013 m. jam įteiktas „Auksinis scenos kryžius“ už tuometiniame Lietuvos rusų dramos teatre pastatyto spektaklio „Eglutė pas Ivanovus“ režisūrą.

RAMUTIS RIMEIKIS

„Ramutį Rimeikį aš pavadinčiau tikru teatro karviu. Galvojant apie teatrą kaip apie tam tikrą valseybę, kurioje yra karalius, aukštingos freilinos, riteriai, kurie labai pasipūtę ir apie save manantys tik labai gerai, tai Rimeikis tiesiog dirba darbą. Ir tai jis daro labai atsidaugęs. Nekreipdamas dėmesio į tai, kad kartais nemokėsiškai spektaklį stato vienas ar kitas režisierius, jis niekada nepuls į akis, nutylės, bet visą laiką padarys savo darbą. Kaip žmogus jis labai empatiškas, supranta tave. Jeigu tau reikia pagalbos, jis visą laiką padės. Visada gali paklausti jo patarimo. [...]“

Arūnas Sakalauskas, 2020 m.

Lietuvoje XXI a. pr. tarp geriausių šalies režisierių tvirtas pozicijas užėmė ir iš Klaipėdos rajono Tilvikų kaimo kilęs aktorius ir režisierius Ramutis Rimeikis. Jis gimė 1950 m. kovo 30 dieną. 1957–1968 m. mokėsi Plungės rajono Kulių vidurinėje mokykloje. Vėliau, 1968–1972 m., studijavo aktorystės meną Lietuvos valstybinės konservatorijos (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija) Teatro meno fakultete. Po studijų, 1972–1992 m., buvo dabartinio Lietuvos nacionalinio dramos teatro aktorius. 1992–1994 m. dirbo Kultūros ir švietimo ministerijos Menų depar-

Ramutis Rimeikis. Nuotrauka Dmitrijaus Matvedevo

tamento teatro sektoriaus vyriausiuoju specialistu, 1994–1997 m. – minėto departamento sektoriaus vadovu, 1997–2001 m. – šios ministerijos Menų skyriaus vyriausiuoju specialistu. 2011 m. buvo išrinktas Lietuvos teatro sąjungos pirmininku, 2021 m. jam patikėtos Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nario pareigos.

Dirbdamas Kultūros ir švietimo ministerijoje bei eidamas atsakingas visuomenines pareigas aktorinės veiklos nenutraukė, toliau kūrė ir kuria vaidmenis Lietuvos nacionaliniame dramos teatre. Čia jis nuo 1993 m. režisuoja spektaklius. Jų yra sukūręs ir Panevėžio bei Klaipėdos teatruose.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. *Lietuvos nacionalinis dramos teatras*: <https://www.teatras.lt/>.
2. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/>.
3. *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://lt.wikipedia.org/>.

Teresa Laimutė VALATKIENĖ (ŠILINSKAITĖ)

Parengė Kazimieras PRUŠINSKAS

Regionų kultūrinių iniciatyvų centro (RKIC) ir Telšiuose veikiančio Žemaičių muziejaus „Alka“ bendradarbiavimas turi ilgąmetes tradicijas. Bene daugiausiai su šio muziejaus specialistais RKIC bendravo 1993–2016 m. leisdamas žurnalą „Žemaičių žemė“. Kartu buvo kuriama ir pirmoji šio muziejaus interneto svetainė. Joje buvo viešinama svarbiausia informacija apie muziejų, jo rinkinius, muziejaus fonduose, archyve, bibliotekoje saugomą vertingą iškilių žemaičių rašytinį palikimą. Minėtoje interneto svetainėje atskiras skyrius buvo skirtas plačiai Lietuvoje žinomo muziejininko, archeologo Vito Valatkos (1927–1977), kuris šiam muziejui vadovavo 1969–1971 m., rašytiniam palikimui. Kuriant minėtą skyrių didžiausia mūsų pagalbinkė buvo tuo metu Žemaičių muziejaus „Alka“ Archeologijos skyriuje dirbusi vyr. muziejininkė, archeologė, buvusi V. Valatkos žmona Laimutė Valatkienė (1937–2018). Ji turėjo du vardus, tačiau antrojo (Terosos) beveik niekas nežinojo, tad ją vadinome tik Laimute.

L. Valatkienė atrinko muziejuje saugomus vertingiausias V. Valatkos rašto darbus, nuotraukas, archeologinių tyrinėjimų brėžinius, radinių piešinius, konsultavo mus rengiant informaciją sklaidai.

Laikui einant, didėjant interneto galimybėms bei keičiantis internetinių svetainių dizaino madoms bei reikalavimams, susijusiems su tokių internetinių leidinių struktūra, pasiekiamumu, muziejus susikūrė naują interneto svetainę. Dar keletą metų ir po to internete buvo galima susirasti senąjį muziejaus internetinį leidinį, tačiau vieną dieną jis tapo nebe prieinamas. Suprasdami, kad taip gali įvykti ir minėtoje interneto svetainėje paskelbta interesantams aktuali informacija gali tapti nebesiekiamą, 2003-aisiais gimė sumanymas vertin-

Priekyje – Teresa Laimutė Valatkienė (1937–2018). Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

giausią V. Valatkos rašytinį palikimą, aktualų archeologams, etnologams, kitiems Žemaitijos krašto istorija ir kultūra besidomintiems specialistams, parengti spaudai ir išleisti atskira knyga. Pradėjus šį darbą bendradarbiavimas su Žemaičių muziejaus „Alka“ Archeologijos skyriaus specialistais buvo itin glaudus. Didžiausia mūsų pagalbinkė vėl tapo L. Valatkienė. Kartu su ja atrinkome knygai skirtus tekstus bei iliustracijas, sudarėme knygos turinį.

Žemaičių muziejuje „Alka“ saugomas V. Valatkos rašytinis palikimas – didžiulis. Kai viską, ką buvo nutarta įtraukti į knygą, jau turėjome, paaiškėjo, kad medžiagos tiek, jog teks leisti dvi jo rašytinio palikimo knygas. Pirmasis V. Valatkos knygos tomas buvo išleistas 2004 m., antrasis – 2006-aisiais. Bendras jų pavadinimas – „Žemaičių žemės tyrinėjimai“. Pirmosios paantraštėje nurodoma, kad skelbiami tekstai archeologijos tema, o antrojoje pažymėta, kad leidinyje – straipsniai muziejininkystės, etnografijos ir kraštotyros temomis. Abiejų knygų sudarytojos – Danutė Mukienė ir Laimutė Valatkienė. Knygas išleido Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, spausdino Vilniuje veikiančios UAB „Petro ofsetas“ spaustuvė. Abu knygos tomai sulaukė didelio skaitytojų, ypač archeologų, dėmesio.

Bendraudavome su Laimute ir vėlesniais metais.

L. Valatkienė buvo kad ir labai jautri, trapi, bet

stipri moteris. Ji sugebėjo atsitiesti, vėl kibti į darbus net ir po itin skaidžių pačių artimiausių žmonių netekčių. Visada tyli, susikaupusi, visą patirtą skausmą savy uždariusi ir su juo bandanti susitvarkyti. Tokią ją pažinojome. Dirbo Laimutė itin sąžiningai ir profesionaliai. Jos pagrindinės darbo sritys buvo ardomų kapinynų, gyvenviečių bei Telšių senamiesčio žvalgymai, tyrinėjimai, jų rezultatų sisteminimas, dokumentavimas, archeologinių radinių paruošimas saugojimui, informacijos sklaida.

Žmogus nėra geležinis. 2018-aisiais mus pasiekė žinia, kad L. Valatkienė sunkiai serga. Ilgai kovojusi su liga, tų pačių metų spalio 15-ąją, savo gimimo dieną, ji ir mirė. Palaidota Telšių kapinėse, kaip ir jos vyras V. Valatka. Liko jos darbai ir atminimas apie šį itin šiltą, jautrų, darbštų, pareigingą ir atsakingą žmogų. Jos atminimą saugo artimieji, kolegos – muziejininkai ir archeologai. Lietuvos archeologų draugija savo interneto svetainėje yra paskelbusi Laimutės autobiografiją (prieiga internete: <https://lad.lt/valatkienelaimute/>), kurioje daugiausiai išryškintas jos darbas archeologijos srityje. Pateiktas ir jos pačios parengtas svarbiausių archeologinių darbų bei publikacijų apie vykdytus tyrimus bei jų rezultatus, sąrašas. Laimutė rašo:

„Gimiau 1937 m. spalio 15 d. Kušlėnuose, Mažeikių r. 1971 m. pradėjusi dirbti Telšių kraštotyros muziejaus „Alka“ filiale – Mažeikių kraštotyros muziejuje, domėjauosi kraštotyra, archeologija. Rinkdama medžiagą aptikau žmogų, žinojusį pilkapį miške ir ardomo senkapio Ventos šlaite, vietas. Jo dėka ir buvo išaiškintas Zastaučių pilkapis, kurį 1974 m. tyrinėjo archeologas V. Valatka. Nuo tada mano gyvenimo kelias ir pasisuko archeologinės veiklos linkme. Traukė toks paslaptingas, mažai žinomas, įdomus darbas, ieškojimai.

1974 m. perėjusi dirbti į Telšių kraštotyros muziejaus vyr. fondų saugotojos pareigas, ėmiau dalyvauti archeologinių paminklų žvalgymų ir tyrinėjimų, vadovaujamų V. Valatkos, ekspedicijose: 1975 m. – Žaduvėnų pilkapių (Telšių r.) tyrimuose, 1976 m. – Kukių apeiginių objektų ir gyvenvietės (Mažeikių r.) tyrimuose, 1975 m. – Vembutų, (Telšių r.) senkapio žvalgomuosiuose tyrimuose.

1977 m. mirus Telšių muziejaus „Alka“ archeologui V. Valatkai, nuo rugsėjo 1 d. buvau pervesta į vyr. moksl. bendradarbės pareigas. 1978 m. dalyva-

Vitas Valatka (1927–1977). Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fotoarchyvo

vau Pavirvytės senkapio (Akmenės r.) tyrinėjimuose (vad. A. Cholodinskienė).

1978 m. eksploatuojamam žvyro karjere, Galkančiuose (Telšių r.), išaiškėjo ardomas senkapis, kurį tais pačiais metais ir tyrinėjau. Nuo čia ir prasidėjo mano savarankiškas archeologinės praktikos darbas. Mano tyrinėjimų kelrodžiu ir vadovu tapo mokslininkas, archeologas habil. dr. A. Tautavičius. Visais darbo klausimais kreipdavausi į jį, gaudavau patarimų, pamokymų ir sveikos kritikos.

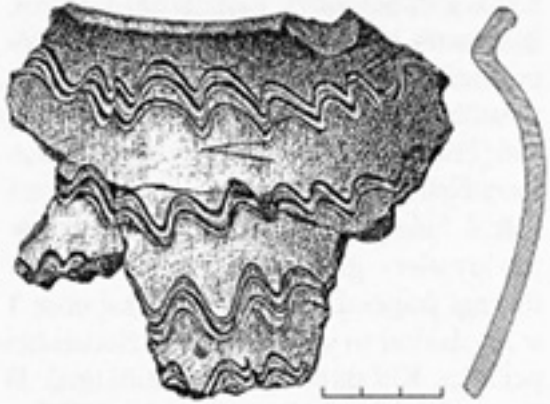
1984 m. įstojau į Vilniaus universiteto Istorijos fakultetą, kurį baigiau 1988 m. Diplominis darbas – „Maudžiorų kapinyno (Kelmės r.) VIII–IX a. papuošalai“.

1984 m. lankiau muziejininkų tobulinimosi kursus Vilniuje. Kursinis darbas – „Archeologinių tyrinėjimų Telšių muziejaus zonoje apžvalga ir archeologijos fondo medžiagos tvarkymo ir panaudojimo analizė“.

Tyrinėti objektai

1. Galkančių senkapis (Telšių r.), 1978 m.
2. Maudžiorų plokštinis kapinynas (Kelmės r.), 1979, 1980, 1983, 1984 m.
3. Žalakių senkapis (Kelmės r.), 1980, 1982 m.
4. Šatrijos kalno papėdės pietinė gyvenvietė (Telšių r.), 1984 m.

(Nukelta į 16 p.)

L. Valatkienės tyrinėto Bauželio senkapio keramikos radinys. D. Kavaliauskienės piešinys

5. Godelių senkapis (Plungės r.), 1986 m.
  6. Kuršų kapinynas (Telšių r.), 1987 m.
  7. Varnių Šv. Aleksandro bažnyčios zakristijos kapai (Telšių r.), 1992 m.
  8. Kumpikų senkapio (Telšių r.) žvalgomieji tyrinėjimai, 1993 m.
  9. Džiugo piliakalnio (Telšių r.) šiaurės vakarų gyvenvietės žvalgymai, 1993 m.
  10. Varnių buv. Kunigų seminarijos kiemo žvalgomieji tyrinėjimai, 1995 m.
  11. Bauželio senkapio (Telšių r.) žvalgomieji tyrinėjimai, 2000 m.
  12. Vembutų (Telšių r.) piliakalnio aplinkos žvalgymai, 2003 m.
  13. Džiuginėnų gyvenvietės žvalgomieji tyrinėjimai (vad. D. Karalienė), 2007 m.
- 1992 m. vadovaujant archeologui dr. A. Merkevičiui dalyvavau Telšių senamiesčio tyrinėjimuose. Po to Telšių senamiesčio tyrinėjimus tęsiau savarankiškai 1992–2003 m. laikotarpiu. Daugiausia tai buvo žvalgomojo pobūdžio tyrinėjimai įvairiose senamiesčio vietose.
- Be archeologinių tyrinėjimo darbų, atlikta ir nemažai išvykų paminklų žvalgymo tikslais: į Didviečius, Pučkorius, Jazdauskiškę, Gegrėnus (Plungės r.), Dadotkus, Gerulius, Kveilius, Šatriją, Džiuginėnus, Vabalius (Telšių r.) ir kt. vietas.

Archeologinės informacijos sklaida

Archeologinių tyrinėjimo darbų apžvalgos nuo 1978 m. nuolat buvo skelbiamos periodiniuose informaciniuose leidiniuose „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ ir sovietmečiu ėjusiame sąjunginiame leidinyje „Archeologičeskije otkritija“. Taip pat pamin-

klų apžvalgos ir archeologinių tyrinėjimų straipsniai buvo skelbiami periodinėje Telšių, Plungės, Kelmės rajonų spaudoje.

Kituose leidiniuose spausdinti straipsniai archeologine tema:

1. Telšių kraštotyros muziejaus archeologinių tyrinėjimų 30-metis. Kng. „Biržulio baseino kompleksinių tyrinėjimų 10-metis“. (Varnių konferencijos pranešimų tezės). Vilnius, 1987.

2. Ar gyveno kuršiai Kuršuose? Kng. „Žemaičių praeitis“. T. 1. Vilnius, 1990. (Šis str. rašytas kartu su mokytoja S. Gedminiene).

3. Iš senosios Telšių praeities. Kng. „Telšiai“. Vilnius, 1994.

4. Kuršų senkapis. Kng. „Lietuvos archeologija“ T. 11. Vilnius, 1995.

5. Iškalbingi Žemaičių žemės kapinynai. Žrn. „Žemaičių žemė“, 2004, Nr. 3. (Straipsnis rašytas kartu su bendradarbe D. Karaliene).

6. Godelių senkapis. Kng. „Lietuvos deimančiumai“. V, 2008 m.

Įvairių konferencijų metu Telšiuose, Varniuose, Plungėje, Kelmėje skaičiau pranešimus archeologinių paminklų apžvalgos ir tyrinėjimų tema.

Muziejaus moksliniame archyve sukaupta įvairi rašytinė archeologinių tyrinėjimų ir žvalgymų medžiaga. Tarp jų yra ir keli moksliniai pasai, parengti archeologinio fondo eksponatams.

Bendradarbiauta su Regionų kultūrinių iniciatyvų centru išleidžiant muziejininko, archeologo Vito Valatkos dvitomį „Žemaičių žemės tyrinėjimai“: Kng. I. Archeologija. Vilnius, 2004 m. ir Kng. II. Muziejininkystė, etnografija, kraštotyra. Vilnius, 2006 m.

Nuo 1978 m. nuolat buvo atnaujinamos Žemaičių muziejaus „Alka“ archeologijos salės ekspozicijos, kasmet muziejuje rengiamos archeologinės parodos.

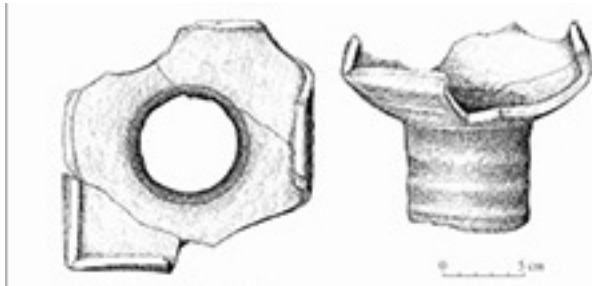
Muziejinis darbas kitose veiklos srityse

Kompleksinės ekspedicijos, eksponatų rinkimas ir jų tvarkymas, prisiminimų ir aprašų kaupimas muziejaus moksliniame archyve, darbas archeologijos rinkiniuose, rinkinių apskaita, ekskursijų vedimas, edukacinės pamokos moksleiviams ir kt.

***

Šią L. Valatkienės biografiją po jos mirties šiek tiek papildė daugelį metų kartu su ja Žemaičių

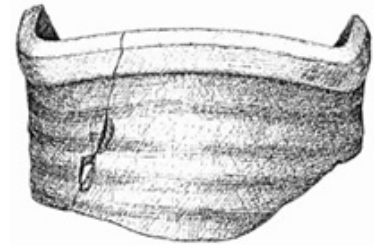
2002 m. L. Valatkienės vykdytų archeologinių kasinėjimų metu Telšių senamiestyje rasto vazoninio koklio fragmentas. D. Lukšienės piešinys muziejaus „Alka“ Archeologijos skyriuje dirbusi Dalia Karalienė, o išsamią jos bibliografiją parengė archeologas Gintautas Zabiela. Ši informacija paskelbta jau minėtos Lietuvos archeologų draugijos interneto svetainėje (prieiga internete <http://www.atl.lt/2018/709-713.pdf>, žr. 2023-05-05).

D. Karalienė, pažymi, kad „Dauguma L. Valatkienės darbo metų prabėgo „Alkos“ muziejuje. Šiam muziejui buvo palikti archeologės, muziejininkės darbai ir sukaupta patirtis, atiduoti patys kūrybingiausi, brandžiausi metai. Todėl ir dabar L. Valatkienė neatsiejama nuo ant Žaliojo kalno Telšiuose baltuojančio „Alkos“ muziejaus, nuo tų istorinių vertybių, kurios čia surinktos, sukauptos jos ilgalaikių archeologinių, muziejinių tyrinėjimų metu.“

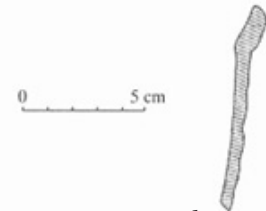
Prie viso to, kas pasakyta, reikia pridėti, kad savarankiškai Laimutė pradėjo dirbti 1970 m. baigusi vidurinę mokyklą. Šeimą su muziejininku ir archeologu Vitu Valatka sukūrė dirbdama Žemaičių muziejuje „Alka“. Pasak D. Karalienės, labiausiai ją domino ir traukė archeologija, tad kartu su vyru tyrinėjo Žemaitijos archeologinius paminklus. Deja, 1976-aisiais, dvejus metus trukusį Laimutės ir Vito gražų ir prasmingą bendrą gyvenimą nutraukė V. Valatkos mirtis (mirė 1977 m. rugpjūčio 23 d.).

Itin svarbi buvo Laimutės veikla muziejininkystės srityje. D. Karalienė rašo, kad ji „rinko medžiagą, prisiminimus apie Rainių tragediją, parengė pirmąją muziejaus ekspoziciją Rainių Kančios koplyčioje. Nuo 1975 m. organizavo kraštotyrimines kompleksines ekspedicijas, kurioms ir vadovaudavo. Teikė metodinę pagalbą žymiam Žemaitijos kraštotyriminkui Konstantinui Bružui (1912–2005), įkūrusiam muziejuką Žemaičių Kalvarijos Žaliojoje trobelėje.

L. Valatkienės darbai neliko nepastebėti – 2002m. gruodžio 30 d. už muziejininkystės darbus jai paskirtas garbingas apdovanojimas – Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos premija. [...]

2002 m. L. Valatkienės vykdytų archeologinių kasinėjimų metu Telšių senamiestyje rasto puodyninio koklio fragmentas. D. Lukšienės piešinys

Darbai, darbeliai, o tarp jų ir gerbiama Laimutės pomėgiai. Vienas svarbiausiųjų – knygų skaitymas, antrasis – muzika. Ji dainuodavo romansus, grojo akordeonu, pianinu. Mėgo vairuoti ir grybauti. Laimutė grožėdavosi gamta ir vedžiodavo savo ištikimąjį keturkojį draugą – šunelį. Daug metų kartu dirbau, tad galiu paliudyti archeologės ir muziejininkės kruopštumą. Mačiau ją susikaupusią, palinkusią prie perkasų žemės ir kepinant vasaros karščiams, ir spaudžiant geliančiam šaltukui. Archeologė visuomet įdėmiai fiksuodavo žemės sluoksniuose atidengtą buvusių kartų palikimą. Ekspedicijose tolimame Žemaitijos pakraštėlyje energingai vadovavo senkapių tyrinėjimams. Tūkstančius kartų pagarbiai kilnojo, matavo kiekvieną radinį. Po to gimė dienoraščiai, archeologinių tyrinėjimų ataskaitos, straipsniai ir... atsivėrė dalis mūsų protėvių būties paslapties. Mintyse įstrigę Žemaičių Kalvarijos kraštotyriminko Konstantino Bružo iškilmingi žodžiai: „MIELA ALKA, TU AMŽINYBĖS LENTYNA – vieta nemirtinamumui.“ Kiekvienas turime savąją ALKĄ, tik skiriasi mintys ir darbai. Gerbiama Laimutė buvo suradusi savo pašaukimą, savo gyvenimo ALKĄ – archeologiją ir muziejininkystę.“

L. Valatkienės vertingą rašytinį palikimą puikiai iliustruoja Žemaičių muziejuje „Alka“ saugomos jos parengtos vykdytų ekspedicijų ataskaitos, užrašyti prisiminimai, pasakojimai, informacija, surinkta apie iškiliausius Žemaitijos žmones. Tarp tokių darbų yra ir 1986 m. liepos mėnesį jos užrašytas netoli Platelių (Plungės r.) Godelių kaime gyvenusio ir kūręsio liaudies meistro Justino Jonušo pasakojimas (originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“ – ŽMA A 317). Jį spausdiname šiame žurnalo numeryje (žr. p. 20–23).

Laimutės VALATKIENĖS bibliografija

Parengė Gintautas ZABIELA

1. Mūsų muziejaus penkmetis, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1976 m. vasario 10, p. 4–5.
2. Galkančių senkapio įdomybės, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1979 m. gegužės 29, p.
3. Ką randa archeologai Maudžiorų kapinyne, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1979 m. rugsėjo 11, p. 3–4.
4. Maudžioruose gyventa žemaičių, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1979 m. rugsėjo 12, p. 4.
5. Tyrinėjami Maudžiorų senkapiai, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1979 m. liepos 10.
6. Archeologiniai tyrinėjimai Užvenčio apylinkėse, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1980 m. liepos 17.
7. Galkančių (Telšių raj.) senkapio tyrinėjimai 1978 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*, Vilnius, 1980 m., p. 114–116.
8. Maudžiorų senkapio (Kelmės raj.) tyrinėjimai 1978 ir 1979 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*, Vilnius, 1980 m., p. 89–92.
9. Pirmieji aptiko melioratoriai, *Tiesa*, 1980 m. rugsėjo 16, p. 2.
10. Раскопки могильника в д. Мауджерай, *Археологические открытия 1979 года*, Москва, 1980 г., с. 374–375.
11. Исследования могильника в Мауджерай, *Археологические открытия 1980 года*, Москва, 1981 г., с. 353.
12. Į archeologinius barus pažvelgus, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1982 m. birželio 10.
13. Maudžiorų kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982 m., p. 62–65.
14. Tiriamas Žalakių senkapis, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1982 m. birželio 26.
15. Žalakių kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982 m., p. 101–103.
16. Vasara ekspedicijoje, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1983 m. rugsėjo 6.
17. Žalakių praeities puslapis, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1983 m. birželio 4.
18. Maudžiorų plokštinio kapinyno tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*, Vilnius, 1984 m., p. 104–106.
19. Žalakių plokštinio kapinyno tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*, Vilnius, 1984 m., p. 143–145.
20. Раскопки могильника в д. Мауджерай, *Археологические открытия 1983 года*, Москва, 1985 г., с. 418.
21. Godelių praeitis, *Kibirkštis* (Plungė), 1986 m. gruodžio 27, 30.
22. Istorijos šaltinis. Muziejaus archeologinių tyrinėjimų trisdešimtmetis, *Komunizmo švy-*
- turys* (Telšiai), 1986 m. spalio 9.
23. Maudžiorų plokštinis kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*, Vilnius, 1986 m., p. 76–78.
24. Šatrijos kalno pietinės pašlaitės tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*, Vilnius, 1986, p. 38–40.
25. Telšių kraštotyros muziejaus archeologinių tyrinėjimų trisdešimtmetis, *Biržulio baseino kompleksinių tyrinėjimų dešimtmetis: Varnių konferencijos pranešimų tezės (1987 liepa)*, Vilnius, 1987 m., p. 20–25.
26. Kas jie, kapų vagys?, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1987 m. birželio 4, p. 3 (bendraautorius V. Vaivada).
27. Godelių kapinyno tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*, Vilnius, 1988 m., p. 107–110.
28. Kasinėjimai Kuršuose, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*, Vilnius, 1988 m., p. 161–165, 713.
29. Kuršų kapinyno tyrinėjimai, „Muziejaus istorija, fondai, ekspozicija“, *Teorinės–praktinės konferencijos, skirtos tarptautinei muziejų dienai, pranešimų tezės (Telšiai, gegužės 18 d.)*, Telšiai, 1988 m., p. 30–32.
30. Раскопки могильника в д. Годеляй, *Археологические открытия 1986 года*, Москва, 1988 г., с. 392.
31. Ar gyveno kuršiai Kuršuose, *Žemaičių praeitis*, Vilnius, 1990 m., t. 1, p. 45–51 (bendraautorė S. Gedminienė).
32. Poetas, kraštotyrininkas, muziejininkas, *Gimtinė*, 1992 m., Nr. 2, p. 1, 3 (bendraautorius A. Tautavičius).

33. Iš senosios Plungės praeities, *Saulutė* (Plungė), 1993 m., Nr. 32, p. 3.

34. Džiugo piliakalnio ŠV gyvenvietės žvalgymas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p.79–84.

35. Iš senosios Telšių praeities, *Telšiai*, Vilnius, 1994 m., p.13–18.

36. Kumpikų kaimo senkapis, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994 m., p. 178.

37. Varnių šv. Aleksandro bažnyčios zakristijos tyrimai 1992 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994 m., p. 218–220.

38. Kuršų kapinynas, *Lietuvos archeologija*, 1995, t. 11, p.214–243.

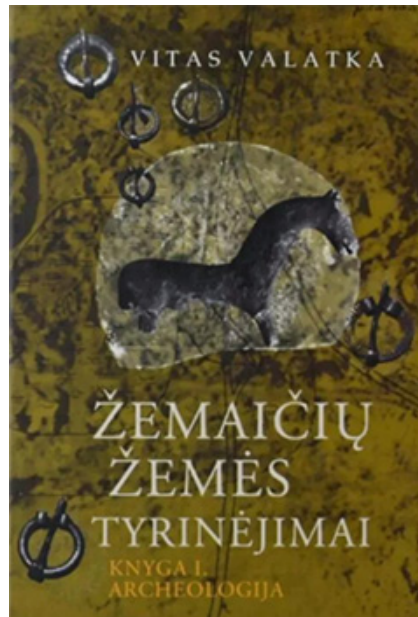
39. Archeologiniai tyrimai Telšių senamiestyje, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1994 ir 1995 metais*, Vilnius, 1996m., p.251–254 (bendraautorė D. Karalienė).

40. Žvalgomieji tyrinėjimai Telšių senamiestyje, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*, Vilnius, 1998 m., p.424–426.

41. Renavo piliakalnis, *Renavas*, Vilnius, 2001 m., p. 15–17.

42. Bauželio senkapis, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2000 metais*, Vilnius, 2002 m., p.118–119.

43. Pranas Genys ir jo kūrybinis palikimas Žemaičių muziejuje „Alka“ (minint Žemaičių muziejaus „Alka“ 70-metį ir jo įkūrėjo Prano Genio 100-ąsias gimimo metines, *Muziejninkystės biuletėnis*, 2002 m., Nr. 1, p. 42–43.

Vito Valatkos knygų „Žemaičių žemės tyrinėjimai“ (išleista Vilniuje: I knyga 2004, II knyga – 2006 m.) viršeliai

44. Pranas Genys ir jo kūrybinis palikimas Žemaičių muziejuje „Alka“, *Žemaičių saulutė* (Plungė), 2002 m. kovo 1, p. 6.

45. Pranas Genys ir Žemaičių muziejus „Alka“, *Kalvotoji Žemaitija* (Telšiai), 2002 m. kovo 2, p. 4.

46. Iškalingi Žemaičių žemės kapinynai, *Žemaičių žemė*, 2004 m., Nr. 3, p. 14–17 (bendraautorė D. Karalienė).

47. Archeologiniai tyrinėjimai Telšiuose, Turgaus aikštėje nr. 23, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais*, Vilnius, 2005, p. 195–198 (bendraautorė D. Karalienė).

48. Varnių senamiesčio žvalgomieji tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais*, Vilnius, 2005 m., p. 238–240 (bendraautorė D. Karalienė).

49. Džiugo piliakalnis mena Telšių praeitį, *Kalvotoji Žemaitija* (Telšiai), 2005 m. birželio 4, p. 8.

50. Išėjusiam atminti, *Gimtinė*, 2005 m. gruodis, p. 2.

51. Vydūno pėdsakai „Alkos“ muziejuje, *Kalvotoji Žemaitija*

(Telšiai), 2005 m. spalio 20, p. 3.

52. Tyrinėjimai Telšių senamiestyje, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2003 metais*, Vilnius, 2005 m., p. 236–237 (bendraautorė D. Karalienė).

53. Vembutų piliakalnio aplinka, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2003 metais*, Vilnius, 2005 m., p. 54–55 (bendraautorė D. Karalienė).

54. Vito Valatkos darbai Žemaičių muziejaus „Alka“ mokliniame archyve, *Žemaičių žemės tyrinėjimai. Muziejninkystė, etnografija, kraštotyra*, Vilnius, 2006 m., knyga 2, p. 9–16.

55. Žvalgomieji tyrinėjimai Džiuginėnuose, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2007 metais*, Vilnius, 2008 m., p. 84–87 (bendraautorė D. Karalienė).

56. Godelių senkapis, *Lietuvos deimančiukai*, Kaunas, 2008 m., p. 23–31. 57.

57. Maudžiorų kapinynas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2008 m., t. 14, p. 462.

Liaudies menininkas JONUŠAS JUSTINAS

Žemaičių muziejaus „Alka“ muziejinkės Laimutės Valatkienės (1937–2018) 1986 m. užrašytas liaudies meistro Justino Jonušo, Antano sūnaus, gimusio 1926 m. rugpjūčio 2 d. Godelių km. (Platelių vlsč., Kretingos apskr.), mirusio 2021 m. gegužės 15 d. Godeliuose, pasakojimas. Užrašant jį J. Jonušas gyveno Godelių kaime.

Justinas Jonušas Jonušų šeimos muziejuje 2016 m. Aldonos Kuprelytės nuotrauka

„Gimiau valstiečių šeimoje. Tėvai turėjo 18 ha žemės. Augome 4 vaikai. Tėvas buvo gabus viskam: darė viską iš medžio ir metalo. Vesdamas (prieš sustuokdamas – red. p.) sau pasidirbino gražius baldus, spintą. Mokėjo dirbti šautuvus medžiotojams. Tai buvo sudėtingas darbas. Juos darant reikėdavo naudoti net kaulo miltus. Visi mėgė tėvo darytus šautuvus. Dvarponis iš Videikių, Andrijauskis, atnešė jam net naujo šautuvo buožę (lažę) perdirbti, nes norėjo, kad ji būtų graži. Mokėjęs už darbą tiek, kiek kainavo visas šautuvas.

Tėvas visada išpjaustinėdavo gražiai, išraižydavo. Kiti ponai net iš Plungės atveždavo darbo. Tėvas darydavo ir ratus, juos ir apkaustydavo. Iš žydu gaudavo įrankių, reikalingų užsakymams atlikti.

Tėvas Antanas Jonušas gimė 1876 m. Godeliuose. Čia jis gyveno iki pat savo mirties 1957 metais. Jis mėgo rinkti senovinius daiktus, juos kaupė. Pvz., įvairių formų ir senumo plaktukų jis buvo surinkęs apie 100. Tėvas mokėjo medyje išrėžti užrašus. Jie būdavo lietuviški. Buvo pats sau iš plieno pasidaręs įmušamus štampus (antspaudus) su ornamentais, kitais pagražinimais. Darbui turėjo įvairių iš medžio ir geležies padarytų įrankių.

Tėvas turėjo ir armoniką, grojo ja pats, bet tik sau. Kitų kviečiamas groti neidavo. Tėvas buvo stiprus. Turėdamas 80 metų amžiaus dar dirbo ūkyje, grėbarkavojo (grėbė) su grėbarka. Būtų dar gyvenęs, bet nelaimė – nukrito nuo kėdės ir susilaužė šonkaulius. Juos besigydant prisimetė plaučių uždegimas, ir tėvas mirė.

Beje, tėvui sekėsi ūkininkauti. Gyvuliai, ypač ra-

guočiai, sekėsi. Pieną vežė parduoti į pieninę. Anais laikais arčiausiai pieninės buvo Godeliuose ir Stirbaičiuose. Godeliuose pienininkas sukčiavo, todėl tėvas pieną veždavo į Stirbaitčius; ten mažiau suko.

Žmonės kalbėdavo, kad Jonušas kauką turi. Būk tai net ir matę, kaip į jo namus kaukas su ugnine uodega nešęs naudą. Taip kalbėję ir tikėję net gana rimti žmonės. Tėvas turėjo visko dėl to, kad buvo darbštus, tvarkingas ir negėrė arielkos. O aplinkui gyvenę kaimynai mėgo girtuokliauti. Jie ir pavydėdavo tėvui, todėl visko ir priešėdavo. Retkarčiais kaimynai prašydavo tėvo paskolinti pinigų. Tėvas nemėgdavo skolinti, bet vis tiek ne po daug duodavo. Buvo toks Jonauskis, kuris visada gyrėsi turįs pinigų, nors iš tikrųjų jų neturėdavo, nes gėrė. Kartą paprašė tėvo pinigų. Šis davė 5 litus, o kai aš paklausiau, kodėl davė, tėvas atsakė: „Kad daugiau neprašytų“. Tėvas buvo išmintingas žmogus ir suprato, kad anas neatiduos skolos, o kol ją turės, neprašys daugiau paskolinti. Taip jis elgdavosi ir su kitais geriančiais kaimynais.

Pas tėvą gyvenau iki pokario metų. Vėliau dirbau Plungėje, Klaipėdoje. 1949 m. sukūriau šeimą, vedžiau Stirbaitčių pradžios mokyklos mokytoją Reginą Sereckaitę.

Iš pat mažens labai mėgau meniškus darbus. Tėvas draudė užsiimti drožyba, sakė, kad iš tų amatų nieko gero neuždirbsi, kad reikia išmokti gerai žemę dirbti. Jis net įrankius užrakindavo nuo manęs.

Sugalvojau kartą padaryti šautuvą. Tada buvau 8 ar 9 metų amžiaus. Tėvas užtiko jį, dar neužbaigtą padaryti, ir paėmė iš manęs ir po to manęs tiek

klausinėjo, kuo aš jį daręs, aiškinosi, kaip esu padaręs labiau pavykusias detales. Nenorėjo tikėti, kad pats jį padariau. Patikrino net, ar jo įrankiai visi vietoje. Šiaip ar taip tėvas stebėjosi, kad savo strielbą taip padirbau be specialių įrankių. Po to jau leido užsiiminėti drožyba, bet vis tiek daugiausiai vertė dirbti ūkio darbus, žemę.

Pasidariau saidoką su gaiduku, išdrožinėjau jo buožę įvairiais žvėrių atvaizdais. Tėvas neleido jo nei laikyti, nei šaudyti prie namų, todėl laikiau laukuose, ten ir šaudžiau.

Mokyklą pradėjau lankyti būdamas 7 metų amžiaus, bet pirmais metais į ją ėjau neilgai. Mokslus tęsiau vėliau – sulaukęs aštuonerių. Ėjau į Stirbaičių pradžios mokyklą. Tada mane paskyrė į II klasę, nes mokėjau skaityti ir rašyti. To buvau išmokęs iš savo tetos – motinos sesers Norvaišienės (Gedvilaitės) Stasės. Buvau gabus, o ji gerai aiškino.

Piešimu susidomėjau anksti. Mokykloje mačiau pabričnus (gamyklose masiniais tiražais leidžiamus) paveikslus. Mane jie domino, patiko į juos žiūrėti. Mokykloje ir mokytojos mokė piešimo. Tai man labai tiko (patiko). Knygas baisiausiai (labai) saugojau, lyg naujos buvo – neatskirsi.

Mėgau labai knygas ir skaityti. Balsu (garsiai) skaitydavau mūsų šeimoje – Danieliaus Defo „Robinzoną Kruzą“, Henriko Sienkevičiaus „Dykumuose ir giriose“, daug pasakų. Skaitymai dažnai vykdavo vakarais. Daug būdavo ir pasakojama. Senieji daug pasakų ir pasakojimų žinojo. Motina mokėjo daug pasakų, tik kad po jos pasakojimų apie baisybes net baimė visus suimdavo. Beje, mano motina buvo gera audėja, labai gražiai audė. Jos audiniai buvo su gėlėmis, ornamentais, labai suderintomis spalvomis. Ji taip pat garsėjo kaip mokanti ypatingai plonai verpti lininius ir vilnonius siūlus. Motina yra išaudusi Platelių bažnyčiai dirvonus (užtiesalus). Bet dažniausiai ausdavo savo reikmėms.

Daug įvairių pasakojimų yra papasakojęs ir tėvo brolis dėdė Stanislovas. Jis pasakodavo tada, kai ateidavo pas mus. Jis buvęs Petrograde Spalio dienomis, girdėjęs Lenino kalbą. Grįžo į Lietuvą vėliau. Į Rusiją jis pateko per karinę tarnybą, kai mobilizavo į Pirmąjį pasaulinį karą.

Tėvas buvo išmintingas ir toli ateitį numatantis žmogus. Pamenu, kad jis yra sakęs, jog prieš pat Antrąjį pasaulinį karą keturis vakarus saulėlydyje matė

Justino Jonušo atstatyta koplytėlė prie jo sodybos Godelių kaime (Plungės r.). Nuotrauka iš Žemaitijos nacionalinio parko archyvo

šluotą. Iš to išpranašavo, kad ateinantis karas truks 4 metus. Jis ir pasakas, atsitikimus mokėjo gerai pasakoti. Pasakas net pusiau miegodamas galėjo pasakoti.

Kai Plungės linų audinių fabrike dirbau šaltkalviu, jau darydavau peilius puošniomis kriauklėmis, iš storos celiuliozės cigarnyčias su vario inkrustacijomis. Savo dirbinius dovanodavau draugams, pažįstantiems.

Traukė ir piešimas, bet piešti pradėjau tik vedęs. Neblogai piešiau jau lankydamas mokyklą. Mokytojas rodydavo mano piešinius mokiniams kaip pavyzdį. Atsimenu, pirmiausia nupiešiau Vytį.

Po 1949 m. ėmiau daryti ornamentuotas rankšluostines, rėmelius. Juos pardavinėjau. Pradėjau bandyti ir skulptūras drožti, nors įrankių tada turėjau tik kaltelį, oblių ir peilį. Vėliau, kai Godeliuose atsirado kalvė, pasidirbiniau ir daugiau meistravimui reikalingų įrankių.

Į Godelius su šeima sugrįžau 1960 metais. Apsigyvenome mano tėvų sodybvietėje. Iš tvarų įsirengiau namą. Pas mus tais pačiais metais apsigyveno ir

(Nukelta į 22 p.)

didelis Žemaitijos menininkas – skulptorius Stanislovas Riauba.

Grįžęs į Godelius 2 metus be poilsio dienų ir atostogų dirbau fermoje. Kad sutaupyty man kokią laisvą valandėlę, kurią paskirdavau meninei kūrybai, fermoje man padėdavo žmona. Vėliau stipriai apsirgau, nebegalėjau dirbi sunkaus fizinio darbo, tad gavau lengvesnį darbą – naktinio sargo. Tada jau galėjau nemažai laiko skirti kūrybai. Tuo dažniausiai užsiimdavau naktimis. Nejausdavau nei nuovargio, nes labai patiko kurti. Be to, kito laiko, kaip naktis, tam mėgiamam užsiėmimui ir nelikdavo. Dieną buvo daug kitų darbų savo paties ūkyje.

Gyvenant kartu su S. Riauba ir matant jį dirbantį, man kilo dar didesnis noras drožinėti. Bet mačiau, kad tai nepatinka meistriui. Jam turbūt nepatiko todėl, kad būsime du liaudies meistrai po vienu stogu. Kad nesipyktume, dirbdavau pasislėpęs. Kažkas būk tai pasakęs Riaubai, kad „jis tave nukonkuruos“, todėl ir kilo tas susipriešinimas, nepasitenkinimas.

O aš sakau: „Nereikėjo man Riaubos, kad pradėčiau dirbti, kaip kad kiti šneka“. Seniai galvojau ir buvau išbandęs save kūryboje.

Iš pradžių drožinėjant skulptūras mane labiausiai traukė įvairių temų pavaizdavimas, ypač baudžiavos laikų. Kurti medžio skulptūras pagal senų žmonių pasakojimus buvo ir tebėra mano didelė svajonė ir mano širdžiai pats artimiausias darbas.

Kartą sužinojau, kad 1970 m. Plungėje bus rengiama Žemaitijos liaudies meistrų kūrybos paroda. Sugalvojau tai parodai padaryti kaukių, nes Užgavėnių kaukes seniai darydavau kaimo jaunimui. Keletą jų jau turėjau sukaupęs. Tai buvo pirmoji paroda, kurioje eksponavau savo sukurtas kaukes.

Tapyba labiau ėmiau užsiiminėti apie 1963-uosius ar 1964-uosius metus. Piešti pradėjau bijodamas S. Riaubos nepasitenkinimo dėl to, kad užsimu drožyba. Pirmiausiai nupiešiau tėvo portretą, vėliau dukros Albinutės, paveikslą pagal Vilniaus legendas, savo paties portretą ir kt. Mano paveikslų yra nusipirkę ir meno žmonės, tarp jų Kancedikas, Šarapovas („Traktorininkai“). Vėliau Plateluose vykusioje parodoje eksponavau ir savo skulptūros bei tapybos darbus. Dalyvauju įvairiose parodose – rajoninėse, zoninėse, respublikinėse, sąjunginėse, o kartais ir užsienyje rengiamose lietuvių liaudies

meno kūrinių parodose. Apie 1973-uosius metus mano sukurta grupinė skulptūros kompozicija „Užgavėnės“ buvo eksponuojama Belgijos mieste Briuselyje. Šio mano kūrinio nuotrauka išspausdinta ant parodos prospekto „Art populaire Lituanien.“ Apie 1974-uosius metus keletas mano darytų kaukių iš Klaipėdos buvo išvežta į Vengrijos Debreceno mieste vykusią parodą.“

J. JONUŠO APDOVANOJIMAI, ĮVERTINIMAI, SVARIOS PARODOS, KITA

1. Rokiškio rajono komiteto ir DŽDT VK GARBĖS raštas (1974.08.23 sprendimas Nr. 29)4 už sukurtus monumentalius darbus Rokiškio rajonui (Rokiškyje vykusioje kūrybinėje stovykloje J. Jonušas ažuolines kalvio Ignoto ir valstiečio su tekiniu rankoje skulptūras).

2. Neringos miesto LDT VK PADĖKA J. Jonušui už Raganų kalne sukurtas skulptūras „Bangpūtys“ ir „Raganos su velniu“ (idėja Neringoje sukurti skulptūrų parką Raganų kalne gimė 1978-aisiais– Tarptautiniais vaikų metais).

3. Neringos LDT VK GARBĖS raštas už nuoširdų darbą įrengiant Raganų kalno ekspoziciją 1978 m.

4. Plungės rajono Platelių DŽDT VK 1980.02.27 PADĖKOS raštas už aktyvų dalyvavimą Liaudies meno veikloje.

5. Plungės rajono LDT VK Kultūros skyriaus GARBĖS raštas Reginai ir Justinui Jonušams už aktyvų dalyvavimą meninėje kūryboje.

6. 1985 m. respublikinės dainų šventės metu vykusiam liaudies meistrų kūrybos konkurse J. Jonušas pripažintas laureatu.

7. Plungės rajono LDT VK Kultūros skyriaus 1986.02.01 GARBĖS raštas už aukštus pasiekimus kūrybinėje veikloje.

***

1977 m. J. Jonušo skulptūros (stogastulpio „Saulė“) nuotrauka išspausdinta ant knygelės „Čiurlionio kelias“ viršelio. 1980 m. Vilniuje vykusioje respublikinėje liaudies meno parodoje buvo eksponuojamos keturios 1979 m. J. Jonušo sukurtos kaukės ir dvi R. Jonušienės kaukės. 1984m. gruodžio mėnesį Plungėje vyko Reginos ir Justino Jonušų personalinė kūrybos paroda. 1984m. Kaune išspausdintas leidinukas „Liaudies meno savitu-

mas“ apie Reginos ir Justino Jonušų kuriamas kaukes ir kitus jų liaudies meno dirbinius. 1985 m. birželio mėnesį J. Jonušas dalyvavo Liaudies kūrybos gaminių įmonės „Minija“ Plateliuose surengtoje kūrybinėje stovykloje.

IŠSAMIAU

J. Jonušas mirė 2021 m. gegužės 15 dieną. Jo atminimą saugo, kūrybą puoselėja giminės, artimieji ir Žemaitijos nacionalinio parko kolektyvas.

J. Jonušas, kalbėdamas su L. Valatkiene, kai ko svarbaus apie save bei savo kūrybą nepaminėjo, kai kurių faktų tuo metu jis dar negalėjo ir žinoti, tad jo pasakojimą apie save (biografiją) verta ir papildyti.

J. Jonušas baigė 4 pradžios mokyklos skyrius. Jau nystėje dirbo eiguliu, vėliau prakaitą braukė Šateikių tarybiniam ūkyje. Ten darbų buvo įvairiausių.

Pirmieji meniniai sugebėjimai atsiskleidė vaikystėje – jam besimokant mokykloje. Drožinėti iš medžio pradėjo apie 1950-uosius, o tapyti – nuo 1974-ųjų. Mėgo tapyti portretus, kaimo vaizdus, dirbančius žmones. Droždavo ne tik Užgavėnių kaukes (žemaitiškas ličynas), lazdas, bet ir šventųjų skulptūras, yra sukūręs ir monumentalių medinių skulptūrų. Medžio skulptūras kūrė Rokiškyje, Juodkrantėje, Druskininkuose, Merkinėje vykusiose liaudies meistrų stovyklose.

Šventųjų skulptūrėles droždavo ir sovietmečiu, bet tada jas kurdavo paslapčia, vengdamas net kaimo žmonių žvilgsnių; toks menas tada valdžios nebuvo toleruojamas.

Lietuvos Tautodailininkų sąjungos nariu J. Jonušas tapo 1973 metais. 2005 m. jam suteiktas meno kūrėjo statusas, 2008 m. meistras apdovanotas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos premija už būdingiausių mūsų krašto tautodailės, amatų tradicijų išsaugojimą ir perdavimą. J. Jonušo kūrinių saugoma Plungės, Telšių, Vilniaus, Maskvos, net Japonijos muziejuose, jų yra ir pas kolekcininkus.

Jis kartu su savo žmona tautodailininke Regina Jonušiene (1926.08.12–2016.01. 28) Godelių kaime (jis yra 3 kilometrai į šiaurės rytus nuo Vydeikių, pakeliui į Platelius), toje sodyboje, kurioje jie ir gyveno, įkūrė privatų savo šeimos muziejų. Čia jis veikia ir šiandien. Dabartinis pavadinimas – Jonušų tautodailės-etnografijos muziejus. Adresas: Bajorų g. 10, Godelių kaimas, Plungės rajonas, tel. +370

Jonušų tautodailės-etnografijos muziejaus namelis Godelių kaime (Plungės r.). A. Brazdeikytės nuotrauka

674 34379. Šiame muziejuje Jonušai eksponuodavo savo kūrybą, taip pat ir jų turėtą geležinių kryžių kolekciją, senovėje šio krašto žmonių naudotus buitines reikmenis bei kitus krašto istoriją liudijančius eksponatus, S. Riaubos kūrinius, skulptūrėles, kurias R. ir J. Jonušai yra įsigiję iš Platelių krašto žmonių. Su šiais eksponatais lankytojai čia turi galimybę susipažinti ir dabar. Yra čia ir išskirtinio dėmesio vertų eksponatų, tarp jų – koplytstulpio dalis, kuri, kaip sakydavo J. Jonušas, gali būti sukurta net Napoleono laikais. Atvykusiuosius prie kryžkelės, įvažiavimo į sodybą, pasitinka dar J. Jonušui gyvam esant jo paties iniciatyva liaudies meistrų, su kuriais kartu ir jis dirbo, padaryta daugiau kaip 20 metų čia gyvenusiam liaudies meistrui S. Riaubai skirta skulptūra. Muziejaus ekspozicija veikia sodyboje esančioje medinėje klėtelėje. Čia puikuojasi ir Vydeikių kaime gyvenusio Viliaus Kruliaus muziejui padovanota su slibinu kovojančio Šv. Jurgio skulptūra, paties Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus naudota, jo tėvelio padaryta kraičio skrynia. Ją vyskupas buvo padovanojęs J. Jonušo tėvui, kuris, kaip jau minėta, taip pat, kaip ir jo sūnus Justinas, domėjosi senienomis ir jas rinko, tetai. Na o mirus tėvui, skrynia tapo Justino nuosavybe. Muziejuje yra ir 1964 m. paties S. Riaubos prašymu J. Jonušo ant medinės lovos galo nutapytas S. Riaubos portretas.

Iš monumentalių skulptūrų didžiausia (net 12 m aukščio) stovi Alsėdžiuose. Plungėje 2000 m. Antano Kniukštos sukurta Geniaus Procutos šeimai atminti skirtą koplytstulpį puošia keturios J. Jonušo išdrožtos šventųjų skulptūros. Akį traukia ir J. Jonušo atkurtas koplytstulpis, stovintis tėviškėje, kiti jo medžio drožiniai.

JŪSŲ LAUKIA LIETUVOS DVARAI IR PILYS

Šilti orai ragina išsitraukti kuprines ir patirti naujų išpūdžių. Šį kartą – keliaujant po Lietuvos dvarus. Lietuvos pilių ir dvarų asociacija šiemet skelbia, kad tų, kurie lankys Lietuvos pilis ir dvarus, laukia ne tik įdomios patirtys, bet ir prizai. Ši asociacija jau antrus metus keliautojus kviečia dalyvauti projekte „Pažinkime Lietuvos dvarus“ ir įsijungti į to paties pavadinimo žaidimą. Pasak projekto vadovų, „dabar – pats geriausias laikas naujiems atradimams, geriems išpūdžiams. [...] Saulės šviesoje didingai atsiskleidžia ilgaamžiai istoriniai pastatai, jų menėse dažnai verda kultūrinis gyvenimas, o parkuose čiulba paukščiai, skleidžiasi žiedai, švelniai ir kartu veržliai bunda gamta. Apie nuo praėjusių metų vykstantį projektą lankytojai sako: „tai nuostabi kelionė po Lietuvą“, „nuostabi idėja“, „ateityje lauksime naujų iššūkių!“ Taigi, lankykimės, atraskime ir dalyvaukime!

INFORMACIJA PROJEKTO IR ŽAIDIMO DALYVIAMS

Istorinių pastatų durys keliautojams jau atviros, jau atrakintos, tačiau kiekvienas į juos atvykęs gaus ir simbolinę pažinimo raktą – projekto simbolį. Jis yra tarsi užuomina į dvarą ar pilį, galimybę atverti duris į naujus kultūros paveldo atradimus, patirti išpūdžių, atrasti įkvėpimo. Visi keliautojai, surinkę pakankamą raktų skaičių savo kortelėse, galės atsiųsti jas organizatoriams – Lietuvos pilių ir dvarų asociacijai bei dalyvauti žaidime prizams laimėti.

Keliautojai, norėdami dalyvauti projekte, turi apsilankyti projekto internetinėje svetainėje www.lietuvas.dvarai.lt ir atsispausdinti keliautojo kortelę. Šią kortelę ir lipdukus, liudijančius apie apsilankymą viename ar kitame šiemet į projektą įtrauktoje pilyje ar dvare, gali gauti ir atvykę į šiuos objektus. Žaidimo dalyviai lipdukus turi rinkti.

Prieš išsiruošiant į kelionę visada svarbu susirasti aktualią informaciją apie būsimą maršrutą, numa-

Panemunės pilis. Gyčio Juodėno nuotrauka tyrtų aplankyti objektų lankymo laiką.

Išsamesnė informacija apie projektą – interneto svetainėje www.lietuvas.dvarai.lt.

Į PROJEKTĄ ĮTRAUKTI, ŠIEMET REKOMENDUOJAMI APLANKYTI LIETUVOS DVARAI IR PILYS

Šiemet projekto ir žaidimo dalyviai yra kviečiami aplankyti BIRŽŪ, MEDININKŪ, TAURAGĖS, PANEMUNĖS, TRAKŪ SALOS IR TRAKŪ PUSIASALIO PILIS, ALANTOS, ANTAŠAVOS, AUKŠTOSIOS FREDOS, BISTRAMPOLIO, BURBIŠKIO, ILZENBERGO, KELMĖS, KURŠĖNŪ, LIPLIŪNŪ, LIUBAVO, MARKUČIŪ, PAEŽERIŪ, PALIESIAUS, PLUNGĖS, ROKIŠKIO, TUSKULĖNŪ, VERKIŪ, ARISTAVĖLĖS, ABROMIŠKIŪ, JURBARKO, HUGO ŠOJAUS, RENAVO DVARUS BEI SIRUČIO RŪMUS.

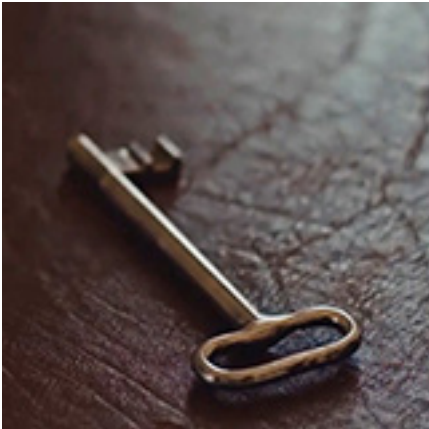
Visi jie vis kitaip labai įdomūs, juose netrūksta keliautojų dėmesio vertų pažintinių, kultūrinių veiklų.

ŽEMAITIJOS, MAŽO-

Jurbarko dvaro rūmai, kuriuose dabar veikia Jurbarko krašto muziejus. L. Bertašiaus nuotrauka

Atrakinkim Lietuvos dvarų ir pilių paslapčių vartus! Dešinėje – Tauragės pilies ansamblis iš paukščio skrydžio. Nuotraukos iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

SIOS LIETUVOS IR SUVALKIJOS DVARAI, PILYS – GYVYBINGI KULTŪROS CENTRAI

Mes siūlome kelionių maratoną pradėti Žemaitijoje. Važiudami gražiuoju Panemunės keliu užsukite į Vilniaus dailės akademijai priklausančią PANEMUNĖS PILĮ (Jurbarko rajono Skirsnemunės seniūnija). Dalis jos jau restauruota. Čia nuolat vyksta parodos, kiti meno renginiai, simpoziumai, diskusijos, paskaitos ir seminarai. Pilyje yra įsikūrusi menininkų rezidencija. Veikia restoranas. Puikus, tvenkinišiais išraižytas, atgaivą teikiantis dvaro parkas.

Žemaitijos istoriniam ir etnografiniam regionui priklausančiame JURBARKO DVARO ansamblyje veikia Jurbarko krašto muziejus, jo ekspozicinis padalinys– skulptoriaus Vinco Grybo memorialinis muziejus. Puikiai nuteikia gražiai tvarkomas parkas. Čia lankytojai laukiami darbo dienomis ir šeštadieniais. Rugpjūčio mėnesį čia vyks Jurbarko krašto šventės renginiai.

(Nukelta į 26 p.)

Vardas, pavardė*

Mobiliojo telefono Nr.*

El. pašto adresas*

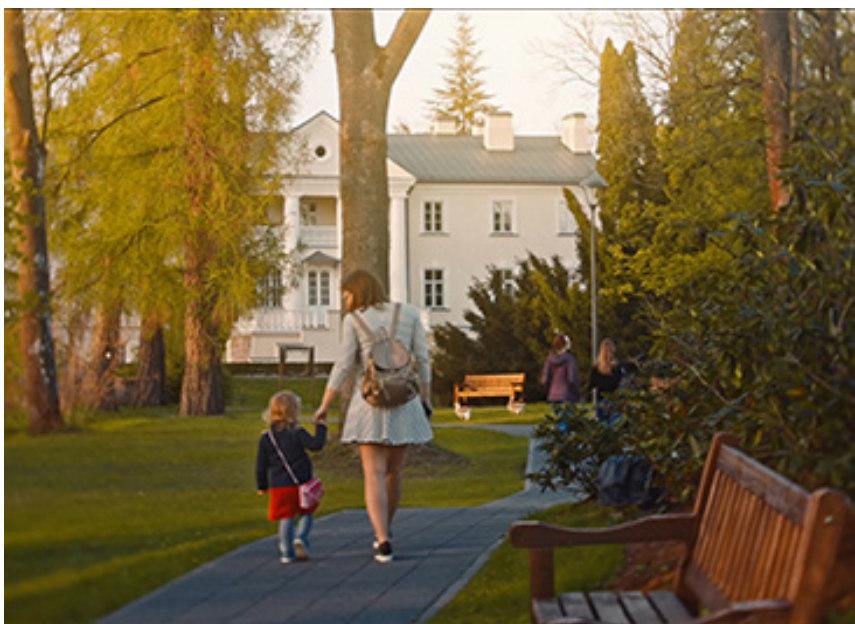
Pradome baivuoti iš:

- Labiausiai patikusių pilių arba dvarų
- Svarbiausių pilių arba dvarų

KELIŲNŲ PROJEKTO Taisyklės

1. Nurodant dalyvauti projekte būtina dalyvauti ir kaip... (text continues)
2. Kelionėms, apimančioms 10 projektų dalyvavimą... (text continues)
3. Atlygiai: kelionėms bus pateikti... (text continues)
4. Lankytumėsi arčiau dalyvaujantiems renginiams... (text continues)
5. Užpildyta kortelė su medžiaga... (text continues)
6. Viskas kelionėje gali patikti ir vengti kortelę.
7. Kelionėms iki 30-ies atlygiai, kelionėms, atliktoms... (text continues)
8. Pildyti kortelę galima iki rugsėjo 15 d. (text continues)

Alksnėdžių dvaras	Aukštaitės dvaras	Arbūzėnų dvaras	Arnosailės dvaras	Čuklėnų dvaras
Birų pilis	Blaizgėnų dvaras	Burbiškio dvaras	Hugo Štjerna dvaras	Kaštonų dvaras
Jurbarko dvaras	Karmė dvaras	Kulšėnų dvaras	Ligūnų dvaras	Luobos dvaras
Mėnuolių dvaras	Mėnuolių pilis	Pakėnų dvaras	Pakėnų dvaras	Panemunės pilis
Pungos dvaras	Ranaris dvaras	Rakūnų dvaras	Saulės namas	Tauragės pilis
Trakų piliakalnis	Trakų pilis	Trakų pilis	Vilkyių dvaras	

Nuotrauka iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

Iš kairės: Kelmės dvaro rūmai, kuriuose veikia Kelmės krašto muziejus; Kuršėnų dvaro pastatas. Nuotraukos iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

Renavo dvaro rūmai, kuriuose veikia Renavo muziejus. Nuotrauka iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

TAURAGĖS PILYJE savo veiklomis garsėjančiame paskutiniuose metais atsinaujinusiame Tauragės krašto muziejuje „Santaka“ Jūsų laukia įdomios ekspozicijos, parodos, edukaciniai užsiėmimai, susitikimai su įdomiais žmonėmis ir daugybė kitų lankytojams skirtų renginių. Dalis jų yra įtraukta į

šiemet Lietuvos kultūros sostinė esančios Tauragės miesto kultūrinių renginių programą.

Išpūdingos architektūros KELMĖS DVARO ANSAMBLIJE Jūsų laukia susitikimas su Kelmės krašto muziejaus darbuotojais, jų įrengtomis ekspozicijomis ir keičiamomis parodomis. Čia kasmet vyksta įvairūs koncertai Valstybės, Mindaugo karūnavimo dienos, Muziejų nakties ir kiti renginiai.

PLUNGĖS KUNIGAİKŠČIŲ OGINSKIŲ DVARO dabartinis šeimininkas – Žemaičių dailės muziejus. Jis lankytojams taip pat siūlo susipažinti su čia veikiančiomis turiningomis ekspozicijomis, parodomis. Muziejuje veikia knygynas, organizuojami edukaciniai užsiėmimai, vyksta koncertai ir kiti renginiai. Liepos 15 d. dvaro lankytojus džiugins Gyvosios istorijos festivalis „Gīva Gondinga“, o nuo rugpjūčio 26 d. vyks tradicinis tarptautinis Mykolo Oginskio festivalis. Šio dvaro teritorijoje, šalia pagrindinių rūmų esančioje restauruotoje laikrodinėje veikia Plungės rajono savivaldybės viešoji biblioteka. Pasivaikščioti kviečia paslaptingas, seną istori-

Plungės kunigaikščių Oginskių rūmuose (Žemaitijos Versalyje) Jūsų laukia Žemaičių dailės muziejaus šeimininkai. Nuotraukos: kairėje – Gyčio Juodėno, dešinėje – Stasio Buitkaus

Paežerių dvaro centriniai rūmai, kuriuose veikia Vilkaviškio rajono Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centras-muziejus. Nuotrauka iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

ją turintis, tvėnkiniais išraižytas šio dvaro parkas, vaizdinga Babrungo upės pakrantė.

RENAVO DVARO (Mažeikių r.) lankytojai čia veikiančiame muziejuje turi galimybę daug ką naujo sužinoti apie šio krašto ir dvaro istoriją, rūmus supantį parką. Vaizdingos Varduvo upės pakrantės. Muziejuje veikia ekspozicijos, parodos, vyksta edukaciniai užsiėmimai gamtos ir kitomis temomis, organizuojami žygiai dviračiais, pėsčiomis.

KURŠĖNŲ DVARAS (Šiaulių r.) lankytojams atviras darbo dienomis ir šeštadieniais. Čia įsikūrusiame Šiaulių rajono savivaldybės etninės kultūros ir tradicinių amatų centre veikia įdomios ekspozicijos, organizuojama daug renginių.

Lankantis mūsų pajūryje, verta rasti galimybę užsukti į Mažosios Lietuvos etnografiniame regione esantį HUGO ŠOJAUS DVARĄ (Šilutės r.). Šio dvaro komplekse veikia Šilutės Hugo Šojaus muziejus, kuriame lankytojų taip pat laukia įdo-

Hugo Šojaus dvaro rūmai, kuriuose veikia Šilutės Hugo Šojaus muziejus, fragmentas. Gyčio Juodėno nuotrauka

mios istorinės ekspozicijos, įvairios edukacijos ir kiti renginiai.

Vienas didžiausių Suvalkijos krašto traukos objektų – PAEŽERIŲ DVARAS (Vilkaviškio r.). Čia veikia Vilkaviškio rajono Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centras-muziejus. Puiki šio dvaro ansamblio architektūra, gražus parkas.

IŠSKIRTINIO DĖMESIO LAUKIANTYS AUKŠTAITIJOS DVARAI

Projekto organizatoriai nurodo, kad keliautojai, lankantys Aukštaitijos regioną, čia ras dvarų, kuriuose jau aktyviai veikia kultūros centrai, muziejai, pamatys ir šiuo metu restauruojamų dvarų.

LIPLIŪNŲ arba MONTVILŲ DVARVIETĖJE (Kėdainių r.) yra išlikę du mūriniai dvaro statiniai – rūmas ir arendatoriaus namas, parko fragmentai. Čia tebevyksta dvaro restauravimo darbai.

(Nukelta į 28 p.)

Lipniūnų / Montvilų dvaro rūmai. Jone Janus nuotrauka; Bistrampolio dvaro rūmų fragmentas. Nuotrauka iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

Iš kairės: Biržų pilies ansamblis, kuriame veikia Biržų krašto muziejus „Sėla“; Rokiškio dvaro centriniai rūmai, kuriuose veikia Rokiškio krašto muziejus. Nuotraukos iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

Keliautojai, besidomintys šiuo dvaru, čia laukiami ir dabar – jie turės galimybę pamatyti, kaip vyksta dvaro atnaujinimas.

BISTRAMPOLIO DVARAS (Panevėžio r.) lankytojams atviras kasdien. Čia apsilankius galima ne tik pailsėti, apsistoti viešnagei, bet ir sudalyvauti vykstančiuose renginiuose.

BIRŽŲ PILYJE kovo–gegužės mėnesiais vyko Senosios muzikos festivalis „Baroko pavasaris Biržuose“. Turtingos ir įdomios čia veikiančio muziejaus ekspozicijos, keičiamos parodos. Muziejininkai siūlo daug edukacinių užsiėmimų ir kitų pramogų. Pilį juosia puikus parkas, kuriame daug istoriją liudijančių objektų.

ROKIŠKIO DVARAS. JIS veikia Rokiškio krašto muziejus. Jis svingingai atveria duris visiems, kurie nori pajusti tolimos praeities dvelksmą. Čia galima susipažinti su Rokiškio krašto istorija, ap-

lankyti ekspoziciją „Rokiškio dvaras. XIX a.–XX a. vid.“, apžiūrėti Liongino Šepkos drožinius, Praktarijų parodą, sudalyvauti muziejuje vykstančiuose įvairiuose renginiuose.

Na o prie Latvijos sienos, tarp Ilgio ir Apvaliojo ežerų esantis **ILZENBERGO DVARAS** (Rokiškio r.) žinomas ne tik kaip kultūros paveldo objektas. Jis plačiai garsėja čia išauginama produkcija. Dvaro šeimininkai kviečia apsilankius dvare pasimėgauti šimtamečio parko teikiama atgaiva, sudalyvauti organizuojamose degustacijose, ekskursijose po rūmus ar po dvarvietę, paplaukioti Katamaranu po Ilgio ežerą, aplankyti Meilės salą, dvaro kavinukėje paskanauti kavos su desertu, papietauti čia veikiančiame *Grill* restorane.

SIRUČIO RŪMUOSE Kaune veikia Maironio lietuvių literatūros muziejuje, garsėjantis savo literatūrinėmis ekspozicijomis ir parodomis, edukaciniais užsiėmimais. Čia muziejininkai kviečia tapti ir kūrybinių dirbtuvių, edukaci-

Iš kairės: Kauno Siručių rūmų, kuriuose veikia Maironio lietuvių literatūros muziejus, Didžioji svetainė; Izelbergo dvaro rūmų fragmentas. Nuotraukos iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

Iš kairės: Aukštosios Fredos rūmai; Aristavelės dvaro sodyba. Nuotraukos iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

Iš kairės: Burbiškio dvaro rūmai. Gyčio Juodėno nuotrauka; Antašavos dvaro rūmai. Nuotrauka iš Kupiškio rajono turizmo ir verslo centro archyvo

nių programų, skirtų visai šeimai, dalyviais.

AUKŠTOSIOS FREDOS DVARE, kuris veikia Vytauto Didžiojo botanikos sode Kaune, lankytojų laukiama kasdien nuo 9 iki 21 valandos.

Istorijos ir gamtos mylėtojai čia neabejotinai patirs daug gerų išpūdžių ir sužinos daug ką naujo.

ARISTAVĖLĖS DVARE, esančiame Lietuvos liaudies buities muziejaus teritorijoje Rumšiškėse (Kaišiadorių r.) nuo gegužės 1 d. iki spalio 15 d.

Paliesiaus dvaro sodyba. Nuotrauka iš Paliesiaus dvaro sodybos archyvo

veikia natiurmortų paroda. Medinės architektūros dvarą šiuo laikotarpiu galima aplankyti kasdien nuo 10 iki 18 val.

Išpūdingos architektūros **ANTAŠAVOS DVARAS** (Kupiškio r.) lankomas apie atvykimą iš anksto susitarus su dvaro šeimininkais.

Aplankius **BURBIŠKIO DVARĄ** (Anykščių r.), čia yra galimybė ir apsistoti. Šiomet liepos 2-ąją čia bus švenčiamas dvaro gimtadienis, tad keliautojai kviečiami jį paminėti kartu.

Išvairios paslaugos visapusiškam kūno ir sielos poilsiui teikiamos **PALIESIAUS DVARE** (Ignalinos r.). Ši vieta garsėja čia rengiamais klasikinės muzikos koncertais.

ALANTOS DVARE (Molėtų r.) įsikūrusiame muziejuje-galerijoje atvykstančiųjų visada laukia pažintis ir su dvaro istorija, ir su menu – rūmuose nuolat vyksta žinomų dailininkų kūrybos parodos.

(Nukelta į 30 p.)

Kairėje (nuo viršaus): Abromiškių dvaro rūmai. Nuotrauka iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo; Liubavo dvaro sodyba, kurioje veikia muziejus. Gintaro Karoso nuotrauka. Dešinėje – Alantos dvaro rūmų, kuriuose veikia muziejus-galerija, fragmentas. Nuotrauka iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

SVETINGIEJI DZŪKIJOS DVARAI IR PILYS

Šalia Elektrėnų esantis restauruojamas ABROMIŠKIŲ DVARAS kviečia į šimintiną pažintį su vandenų ir parko supamu paveldo objektu, jo XVI amžių siekiančia istorija.

Netoli Vilniaus esančiame LIUBAVO DVARE apsilankiusius užplūsta čia tvyranti unikali aura. Nuo balandžio vidurio savaitgaliais lankytojams

atviros moderniai įrengto Liubavo dvaro malūno-muziejaus durys. Prieš atvykstant iš anksto galima užsisakyti ekskursiją ar edukacinę programą.

Medininkų pilyje bei TRAKŲ SALOS IR TRAKŲ PUSIASALIO PILYSE veikia įdomios ir turtingos Trakų istorijos muziejaus ekspozicijos, vyksta įvairūs turiningi kultūriniai renginiai. Jūsų laukia ir pažintis su šio krašto istorija. Muziejininkai garantuoja, kad atvykstantys svečiai

Iš kairės: Trakų pusiasalio pilies, kurioje veikia Trakų istorijos muziejus, fragmentas. Gyčio JUodėno nuotrauka; Trakų pilyje. Alvygos Zmejevskienės nuotrauka

Iš kairės: Verkių dvaro rūmai; Tuskulėnų dvaro rūmai, kuriuose veikia Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus padalinys. Nuotraukos iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

čia bus gražiai sutikti ir išsiveš tik gerus išpūdžius.

Vilniaus Žirmūnų mikrorajone, prie Neries upės bei Tuskulėnų ir Žirmūnų gatvių esantys TUSKULĖNŲ DVARO RŪMAI pastatyti apie 1825-uosius metus. Dvaro sodyboje veikia Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus padalinys. Čia dažnai vyksta naujų parodų atidarymai, įvairūs jubiliejiniai renginiai, mokslinės konferencijos, atmintinų datų minėjimai, koncertai, knygų pristatymai. Atvykus į sodybą galima apsilankyti dvaro rūmuose, oficine, Rimties parke, koplyčioje-kolumbariume, taip pat Baltajame dvarelyje ir šv. Teresės koplytėlėje.

VERKIŲ DVARO SODYBA – Vilniaus miesto pakraštyje, prie Neries upės. Šalia ir Jeruzalė, Naujieji Verkiai, Verkių miškas. Lankytojus čia traukia ne tik turtinga dvaro istorija, puošnūs dvaro rūmai, bet ir graži gamta, iš visų pusių rūmus ir kitus šio dvaro ansamblio pastatus juosiantis parkas. Stačiuose Verkių kalno šlaituose auga išpūdingi kelių šimtų metų amžiaus, apie 1,5 m kamieno skersmens ąžuolai. Vaikstant po parką tarsi jauti čia tvyrančią pagoniškų laikų dvasią. Iš šalia dvaro esančios regyklos atsiveria nuostabi Neries apylinkių panorama.

MARKUČIŲ DVARO šeimininkai kas mėnesį skelbia apie naujus literatūrinius, muzikinius ir kitokius kultūrinius renginius. Puikus ir atgaivą teikiantis šio dvaro parkas. Sodyba savo istoriją skaičiuoja nuo XVI amžiaus. Tada Markučiai priklausė Lietuvos didiesiems kunigaikščiams. Aleksandras Jogailaitis Markučius padovanojo žmonai Elenai. Ji čia pasistatė vasaros rūmus. Po jos mirties dvaras atiteko didikams Kiškoms. Vedybų keliu susigiminiavus Kiškoms ir Chodkevičiams, pastarieji dvarą valdė beveik du šimtmečius. Vėliau dvaras ėjo iš

Iš viršaus: Medininkų pilis. Gyčio Juodėno nuotrauka; Markučių dvaro medinis pastatas. Nuotrauka iš Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos archyvo

rankų į rankas. Dabar dvaro teritorijoje esančiame mediniame pastate (tai buvęs Grigorijaus ir Varvaros Puškinų gyvenamasis namas) veikia Markučių dvaro muziejus. Jo ansamblių sudaro buvęs dvaro gyvenamasis namas, 18 ha parkas su tvenkiniais, šeimyninės kapinaitės ir Šv. Varvaros koplyčia. Čia vyksta parodos ir įvairūs kultūriniai renginiai.

Tekstas parengtas pagal Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos pateiktą informaciją

Romualdas KVINTAS – skulptūros „ŽEMAITIJOS LEGENDOS“ autorius

Parengė Jurga ŽEMAITYTĖ

Skulptūra „Žemaitijos legendos“ Telšiuose (skulptorius Romualdas Kvintas, architektas Algirdas Žebrauskas). A. Žebrausko nuotrauka

SKULPTŪRA „ŽEMAITIJOS LEGENDOS“

Telšius šiandien dažnai vadiname ne tik Žemaitijos, bet ir šio krašto meno ženklų sostine. Išskirtinio dėmesio čia laukia pagrindinės miesto arterijos (Respublikos gatvės) šiaurinėje pusėje stovinti Didžioji žemaičių siena, Masčio ežero pakrantėje pastatytas amfiteatras, šalia jo, pietinėje Respublikos gatvės pusėje esančioje aikštelėje aukštai į viršų iškilęs, didžiulę istorinę Durbės mūšio reikšmę liudijantis paminklas. Tokių meno ženklų, kurie jau yra tapę šio miesto simboliais, čia ne viena dešimtis. Viena iš dažniausiai lankomų, tiek vietinių gyventojų, tiek ir jų svečių labiausiai mylima – šalia Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros, Telšių rajono kultūros centro ir Telšių rajono savivaldybės Karolinos Praniauskaitės viešosios bibliotekos pastato, Insulos kalno papėdėje, prie laiptų, vedančių iš Respublikos gatvės į Katedros aikštę, 2008 m. įkurdinta skulptūra „Žemaitijos legendos“. Jos autorius yra skulptorius Romualdas Kvintas (1953–2018), architektas – nuo praėjusių metų Žemaičių kultūros

draugijai vadovaujantis Algirdas Žebrauskas, kurio iniciatyva Telšiuose jau sukurta ir toliau plėtojama visa unikalių meno ženklų sistema. Ją sudaro įvairaus dydžio skulptūros, monumentalūs paminklai, plokštės, bareljefai ir horeljefai.

Centrinė granitinės skulptūros „Žemaitijos legendos“ figūra – didžiulė meška, ant nugaros nešanti tris gražius vaikus ir du meškiukus. Skulptūros postamente iškalti žodžiai „Samogitia“ ir „Patria una“ (liet. „Žemaitija“ ir „Tėvynė viena“).

Ką šis kūrinys simbolizuoja?

Dažnas esame skaitę ar girdėję legendą, kurioje pasakojama apie meškas, kurios augino, auklėjo miške paliktus žemaičių vaikus. Meška yra Žemaitijos totemas (mitinis jos pirmtakas, globėjas). Skulptūroje ši į Romos vilkę panaši meška pavaizduota kaip simbolinė Žemaitijos motina. Pasak skulptūros autorių, kūrinys liudija, kad žemaičiai save suvokia kaip tautą. Ant meškos nugaros esantys vaikai simbolizuoja krašto nuolatinį atsinaujinimą, žemaičių stiprybę, žmonių kūrybiškumą, patriotiškumą, diplomatiją. Šie žemaičių krašto žmonių būdo bruožai įamžinti vaikų figūrose. Pirmasis, ant meškos kaklo sėdintis vaikas, autorių sumanymu, simbolizuoja šio krašto varomąją jėgą – žmones menininkus, kūrėjus. Stovintis, į šonus rankas ištiesęs berniukas – karžygio, patrioto, savo tėvų žemės gynėjo simbolis. Na o berniukas, besibučiuojantis su vienu iš meškiukų, – diplomatas, liudijantis, kad žemaičiai geba rasti išeitį patekę ir į sunkiausią padėtį.

Ši skulptūra tokia miela, kad praeinant pro ją kaskart norisi sustoti ir prisiliesti prie jos. Tad nieko nuostabaus, kad tai dažnas ir padaro. Na o patys telšiškiečiai sako, kad jei švelniai patrinsi meškutės nosį, gali išsipildyti tavo geri norai (tik geri!).

Mielų, dėmesį patraukiančių meškų ir meškiukų skulptūrų Telšiuose – gausybė (dabar jų jau priskaičiuojama net 47). Ne visos jos tokios lengvai pastebimos kaip į miesto laikrodžio bokštą įsiropštusi šarvais apsirėdžiusi meška (dailininkas – Romualdas Inčirauskas, meistras – Edmundas Frėjus, architektas – A. Žebrauskas), kuri, pasak autorių, saugo Žemaitijos laiką ir liudija žemaičių stiprybę bei užsispyrimą ir pasiryžimą gyvenime rasti reikalingus sprendimus.

Telšius puošia ir dar vienas R. Kvinto kūrinys. Tai – 2005 m. Katedros aikštę papuošęs fontanas-skulptūra „Marsas“ (architektas – A. Žebrauskas).

Brolių Stanislovo ir Gabrieliaus Narutavičių skulptūra Renavo dvaro sodyboje (skulptorius – R. Kvintas, architektas A. Žebrauskas). D. Mukienės nuotrauka

Šis paminklas yra skirtas žemaičių raketų teorijos pradininkui, pasaulyje plačiai žinomo veikalo „Didysis artilerijos menas“ (išleistas 1650 m.) autoriui Kazimierui Simonavičiui (apie 1600 – apie 1651).

Mažeikių rajono Renavo dvaro sodyboje, šalia rūmų 2018 m. gruodžio 8 d. atidengta R. Kvinto sukurta brolių – netoli Alsėdžių buvusiam Brėvikių dvare (Telšių r.) gyvenusio Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro Stanislovo Narutavičiaus (1862–1932) ir jo brolio – pirmojo Lenkijos prezidento Gabrieliaus Narutavičiaus (1865–1922) skulptūra. Ji yra apie 1,5 m aukščio, pilnavidurė, nulieta iš bronzos, pastatyta ant granitinio pjeđestalo. Šią skulptūrą, kaip ir Telšiuose „Žemaičių legendas“, skulptorius kūrė, jai vietą parinko bendradarbiaudamas su architektu A. Žebrausku. Atidengiant ją, R. Kvintas nedalyvavo, nes jis buvo išėjęs Anapilin jau daugiau negu prieš mėnesį...

SKULPTORIUS, KŪRĖS ŽMONĖMS

Daugelyje literatūros šaltinių, kuriuose rašoma apie skulptorių Romualdą Kvintą, nurodoma, kad jis gimė Žemaitijoje. Tai nėra visiška tiesa, nors jis ir

Fontanas-skulptūra „Marsas“ Telšių Katedros aikštėje (skulptorius – R. Kvintas, architektas – A. Žebrauskas). D. Mukienės nuotrauka

buvo žemaitis, taip jį ir draugai, ir žmona Eglė vadinavo. Ir jo išorė, būdas buvo kaip tikro žemaičio vyro – geraširdis, tačiau nedaug kalbantis, dažnai susimąstęs, darbštus, aukštas, stambaus sudėjimo, vešliais garbanotais plaukais.

Menininkas gimė 1953 m. birželio 16 d. Joniškio rajono Žagarės miestelyje. Vėlesnis jo gyvenimas yra susijęs su Žemaitija – 1960–1971 m. skulptorius mokėsi Telšių 3-ojoje vidurinėje mokykloje. 1975–1981 m. jis studijavo Lietuvos dailės institute. 1979-aisiais pradėjo dalyvauti Lietuvoje ir užsienyje rengiamose dailės parodose, menininkų simpoziumuose. Savo kūrinius yra eksponavęs JAV, Olandijoje, Prancūzijoje, Slovakijoje, Vokietijoje ir kai kuriose kitose šalyse. 1982–1990 m. dirbo Lietuvos dailės institute (nuo 1990 m. – Vilniaus dailės akademija). 1983 m. tapo Lietuvos dailininkų sąjungos nariu. 1990 m. norėdamas daugiau laiko skirti kūrybai, pasirinko laisvo menininko kelią.

Studijų metais sutikęs savo gyvenimo meilę – tame pačiame dailės institute besimokančią teksti-

(Nukelta į 34 p.)

Skulptūra „Daktaras Aiskauda“ Vilniaus senamiestyje, kurioje įamžintas šiame mieste gyvenęs gydytojas Cemachas Šabadas (skulptorius R. Kvintas). D. Mukienės nuotrauka

lininę Eglę Baltakytę (rašytojo Algimanto Baltakio dukrą) ir supratus, kad ji jam paties Dievo visam gyvenimui skirta, sumainė su ja žiedus ir ėmė kurti savo namus Vilniuje. Pradėjo, kaip sakoma, nuo šaukštų ir šakučių apleistame Tilto gatvės name, kurį patys renovavo. Čia gimė ir jų vaikai. „Prisijaukinęs“ palėpę, Romualdas, draugų Romu, Romkiu vadinamas, įsirengė kūrybinę studiją. Abu su žmona dažniausiai kurdavo namuose. Pirmąją individualios kūrybos parodą R. Kvintas surengė Vilniuje 1994 metais. Kitos jo kūrybos parodos čia vyko 1997, 2002 ir 2003 m., uostamiestyje – 2001 ir 2004, Šveicarijos Bremeno ir Badeno miestuose – 1990, Ciuriche – 2000–2001 metais.

R. Kvintui mirus, daug namuose buvusių jo kūrinių tapo šeimos nuosavybe. Šio menininko kūrinių galima pamatyti ir pas kolekcininkus, Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, jų turi ir Maskvoje veikianti A. Tretjakovo galerija, kai kurios kitos meno vertybės saugančios ir eksponuojančios kultūros įstaigos.

Skulptūra „Sėkmės pilvas“ Vilniuje (skulptorius R. Kvintas). D. Mukienės nuotrauka

R. Kvintas kūrė ne tik skulptūras, bet ir mažasias formas, memorialines lentas, antkapinius paminklus, portretus. Dirbdamas naudodavo granitą, bronzą, medį, polichromiją, šias medžiagas pagal poreikius kai kuriuose kūriniuose derindavo.

Skulptorius dažniausiai vaizduodavo konkrečias, atpažįstamas, stilizuotas, aptakių formų žmonių ir gyvūnų figūras. Yra sukūręs ir abstrakčių skulptūrų bei jų kompozicijų. Jose dažnai pasikartoja raitelio, kentauro ir augaliniai motyvai.

Tarp R. Kvinto kūrinių dažnai minimos nedidelės skulptūros – „Uodas“ (1979), „Langas“, „Žvėries tramdymas“ (abu 1983), „Bučinyš“ (2003). Iš dekoratyvinių skulptūrų daugelio žinomas 1989 m. sukurtas „Inkliuzas“, esantis Fanano (Italija), 1997 m. Lietuvos bankui užsakius gimusi „Chlojė“. Vilniaus ir Amsterdamo verslo centrams 2000 m. menininkas sukūrė skulptūras „Gyvybės medis“, 2004 m. Vilniaus viešbučiui „Centrum“ – „Bučini“, 2005 m. Rygos viešbučiui „Monika“ – „Mergaitė su šokoladu“.

Jo autorystei priklauso ir realistiniai Džavaharlalio Nehru (1981), Adomo Mickevičiaus (1987), Boriso Dauguviečio, Romualdo Juknevičiaus (abu 2005) portretai, memorialinės lentos, skirtos berniukų choro „Ažuoliukas“ įkūrėjui Hermanui Perelšteiniui (sukurta 1998), Ferdinandui Ruščicui (1999), Stasiui Vainiūnui (2000), Kazimierui Antanavičiui (2003), Levui Karsavinui (2005), Kazimierui Vasiliauskiui (2006).

Svarbūs menininko gyvenime buvo 2001-ieji – tais metais jis tapo Niujorko skulptorių Gildijos nariu.

Einant metams, kai Vilniaus senamiesčio gatvėmis jau galėjo ir užsimerkęs klajoti, kai čia įkurdino irmašias skulptūras, Romualdas pradėjo save vadin-

Skulptūra „Lietuvos skalikai“ Vilniaus Sereikiškių parke (skulptoriai: R. Keturka ir F. Volčakas, eskizo autorius – R. Kvintas). D. Mukienės nuotrauka

ti vilniečių ir su kiekviena nauja šiam miestui sukurtą skulptūrą vis labiau jautėsi toks esąs.

Sukdami ratą po Vilnių, aplankykite žymiausias šio miesto viešąsias erdves puošiančius R. Kvinto kūrinius, kurie pasakoja mūsų sostinės ir jų herojų istorijas. Jo skulptūros tokios pat žemiškos, kaip ir mes, tad menininkas jų nekėlė ant aukštų postamentų ir nesirinko didelių jų formų. Kūrė juos su meile.

Miesto istoriją liudijančių skulptoriaus sukurtų meno ženklų, dažnai vadinamų tiesiog „kvintukais“, čia ne vienas. Prie jų dažniausiai nerasime lentelių, kuriose nurodyta skulptoriaus pavardė, tačiau pagal savo stilistiką, skleidžiamą šilumą jų autorių atpažinti nesunku. R. Kvintas yra sakęs, kad jo skulptūros „skirtos žmonėms. Kad žmogus su skulptūra galėtų pabendrauti, kad ji jo nenervintų, nešokiruotų. Kad skulptūra pritaptų toje aplinkoje, kad ją puoštų. O jei-ku ji įskelia kokią intrigą – dar geriau.“

Daug ką apie menininką pasako skulptūrų siužetai, autoriaus pasirinktos temos. R. Kvintas kurdavo iš anksto gerai susipažinęs su savo būsimais herojais ir juos pamilęs. Tai jaučiasi priėjus prie kiekvieno jo kūrinio – jie tiesiog spinduliuoja meile.

Vilniaus gatvės rytinėje pusėje, netoli Gedimino ir Vilniaus gatvių sankirtos dėmesį patraukia ant vieno restorano namo sienos pritvirtintas menininko sukurtas humoristinis bareljefas „Sėkmės pilvas“ (architektas Alvydas Songaila). Šis kūrinys skirtas visiems, kas ieško sėkmės. Jis primena legendą apie Vilniaus XIX a. gyvenusį burmistrą. Pasakojama, kad vieną kartą šis, esą, susidomėjęs neturtingai gyvenusia šeima, kurioje užaugo du talentingi sūnūs

(pirklys ir garsus juvelyras). Kai jis pasidomėjęs, kaip motina tuos berniukus augino, kad šie tokie šaunūs užaugo, ji atsakiusi: „Ką glostai, tas ir auga“. Atseit, vienam sūnui ji kas rytą glostydamo rankutes, tad šis tapo juvelyru, o kitam – pilvuką, tad jis užaugęs tapo sėkmingu pilvotu pirkliu. Tai pasakiusi moteris dar paglosčiusi ir burmistro galvą...

Trakų gatvėje veikiančiai Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešajai bibliotekai menininkas yra sukūręs Adomo Mickevičiaus bareljefą.

Gedimino kalno papėdėje vilniečių ir jų svečių pamėgtame Sereikiškių parke (adresas: Barboros Radvilaitės g. 6A) dėmesį patraukia Rimanto Keturkos ir Felikso Volčako sukurta skulptūra „Lietuvos skalikai“. Jos eskizo autorius – R. Kvintas. Šia skulptūra menininkai įamžino vienintelę Lietuvoje išveistą šunų veislę – lietuvių skaliką.

R. Kvintas keletą kūrinių yra sukūręs žydų gyvenimo tema. Vienas jų – skulptūra „Vandens nešėjas“. Ji 2020 m. spalio 19 d. atidengta Vilniaus senamiestyje buvusio žydų kvartalo teritorijoje, netoli Šv. Mikalojaus bažnyčios – prie Kėdainių ir Lydos gatvių sankirtos. Ją sukurti menininką įkvėpė litvakų poeto Mošės Kulbako poema „Vilnius“. Skulptorius joje pavaizdavo vargingiausią buvusio Vilniaus žydų kvartalo žydą. Tai – vienas paskutiniųjų R. Kvinto kūrinių. Jis gimė įgyvendinant Vilniaus savivaldybės programą „Kuriu Vilnių“.

Dysnos gatvėje, šalia Mėsinių ir Ašmenos gatvių sankirtos, buvusioje Didžiojo žydų geto teritorijoje, stovi R. Kvinto sukurta viena žinomiausių ir vaikų itin mėgstama skulptūra „Daktaras Aiskauda“, kurioje įamžintas Vilniuje gyvenęs gydytojas Cemachas Šabadas. Čia jis pavaizduotas gatvėje besikalbantis su mergaite, kuri rankose laiko katiną. Sukurti šią skulptūrą menininką įkvėpė rašytojo Kornejaus Čiukovskio pasaka „Daktaras Aiskauda“, istorija apie mergaitę, kuri atėjusi pas gydytoją pasiskundė, kad jai skauda gerklę, ir paklausė, kokius ji turėtų gerti vaistus. Šis pasakęs, kad bus gerai, jei ji gers ne vaistus, o karštą pieną. Mergaitės šeima buvo neturtinga, pienas brangus, tai mergaitė jo gerti neturėjo galimybių. Gydytojas, norėdamas jai padėti, pasikvietė mergaitę į svečius ir pavaišino karštu pienu. Nuo tada ji kasdien nueidavo pas daktarą kartu su savo mylimu katinu ir kasdien daktaras ją ir katiną vaišindavo pienu.

(Nukelta į 36 p.)

Skulptūra „Žalioji obuolys“ (skulptorius – R. Kvintas). D. Mukienės nuotrauka

Daktaras Cemachas Šabadas (1864–1935) – Vilniuje gimęs ir čia gyvenęs bei dirbęs gydytojas, valstybės veikėjas, sveikatos apsaugos organizatorius, tyrėjas ir mokslininkas (1895 m. jam suteiktas mokslų daktaro laipsnis).

Vilniuje, prie J. Basanavičiaus ir Mindaugo gatvių sankirtos, taip pat stovi R. Kvinto sukurtas paminklas. Jis skirtas Vilniaus pirklio šeimoje gimusiam XX a. prancūzų rašytojui, lakūnui, diplomatiui ir režisieriui Romainui Gary (tikrasis vardas – Roman Kacew). Jį skulptorius sukūrė paragintas Romaino Gary klubo prezidento Romo Ramanausko. R. Kvintas čia pavaizdavo R. Gray vaikystės prisiminimų apie Vilnių padiktuotame autobiografiniame romane „Aušros pažadas“ aprašomą berniuką,

Paminklas Romainui Gray (skulptorius – R. Kvintas). D. Mukienės nuotrauka

kuris, norėdamas įrodyti mergaitei Valentinai savo meilę jai, pažadėjo suvalgyti guminią batą. Skulptūra nedidelė. Berniuko rankose – mergaitei skirta gėlių puokštelė, galva pakelta į dangų. Taip esą todėl, kad skulptorius žinojęs, jog R. Gary mama savo sūnų vaikystėje vis ragindavo pakelti galvą į viršų ir gėrėtis nuostabia gamta. Šią skulptūrą yra pamėgęs sostinės jaunimas. Čia – dažna jų pasimatymų vieta.

R. Gary Vilniuje ne tik gimė, bet ir baigė pradinę mokyklą, privačiai mokėsi kalbų, dainavimo, o vėliau išvyko į Lenkiją (gyveno Varšuvoje), dar vėliau – į Prancūziją. Paryžiuje jis studijavo teisę, karo metais tapo lakūnu, po karo dirbo kino režisieriumi, diplomatu. Nuo 1962 m. užsiėmė tik kūryba.

Netoli R. Gary skulptūros, prie Mindaugo ir Vivulskio gatvių sankirtos, stovi kita R. Kvinto sukurta skulptūra – Lietuvos sostinės labdarėms dedikuotas paminklas „Žalioji obuolys“.

Prie Sostinės vaikų ir jaunimo centro (Konstitucijos pr. 25) – itin pagauli dingusiems vaikams skirta skulptūra „Mama!“, kurioje pavaizduota mergaitė su ašara akyse – skausmo ir sustingusio šauksmo simbolis. Dar viena šio menininko sukurta mergai-

Lietuviškų šaknų turinčio žydų kilmės Kanados atlikėjo Leonardo Koeno (1934–2016) skulptūra (skulptorius – R. Kvintas) Vilniaus senamiestyje (Pylimo 38). D. Mukienės nuotrauka

tės skulptūra stovi prie Baltijos ir Amerikos klinikos pastato (Nemenčinės pl. 54a).

Išeidamas Anapilin skulptorius savo namų kieme, sostinės Tiltos gatvėje, paliko išraiškingai žvelgiančios ir visus po dideliu skėčiu nuo lietaus ir visų negandų pasislėpti kviečiančios dvylikametės kaimynų mergaitės skulptūrą.

Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčios kiemyje (Vokiečių g.) 2017 m. pastatytas vienas paskutiniųjų R. Kvinto viešosioms erdvėms sukurtų paminklų – Bažnyčios reformatoriaus Martino Liuterio (Luther) skulptūra.

Vilniaus Šv. Mykolo gatvėje, restorano „Gabi“ kieme 2019 m. buvo laikinai pastatyta R. Kvinto nebaigta kurti (šį darbą užbaigė jo mokinys Martynas Gaubas) lietuviškų šaknų turinčio žydų kilmės Kanados atlikėjo Leonardo Koeno (*Cochen*, 1934–2016) skulptūra. Dabar ji stovi Vilniaus senamiestyje – prie Pylimo ir Ligoninės gatvių sankirtos.

R. Kvinto sukurtų skulptūrų yra ir kitų Lietuvos miestų, miestelių ir kitų gyvenviečių viešosiose erdvėse. Viena žinomiausių, dažniausiai lankomų – jo buvusio bičiulio Vytauto Kernagio (1951–2008). Jį skulptorius pavaizdavo sėdintį ant suoliuko ir grojantį gitara. Ši skulptūra puošia Nidos kurortą.

2007 m. lapkričio 11 d. Kaune, Laisvės alėjoje, priešais „Metropolio“ restoraną, atidengtas R. Kvinto sukurtas, aktoriaus ir dainininko Vytauto Kernagio inicijuotas dainininko Danieliaus Dolskio

Paminklas Bažnyčios reformatoriui Martinui Liuteriui. Skulptorius – R. Kvintas. D. Mukienės nuotrauka

(1890–1931) atminimui skirtas paminklas. Šioje relistinėje žmogaus dydžio skulptūroje pavaizduotas pats Lietuvos estrados pradininkas.

Šeduvoje (Radviliškio r.) stovi R. Kvinto 2015 m. sukurta skulptūra „Šeduvos žydams“.

Trakus puošia R. Kvinto kūriniai „Mūšis“ ir „Šaltinis“.

R. Kvintas mirė 2018 m. spalio 20 d. Vilniuje. Palaidotas Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje. Skulptorius išėjo Anapilin nespėjęs įgyvendinti daug savo planų ir, pasak jo kūrybos žinovų bei gerbėjų, dar nespėtas tinkamai įvertinti. Du kartus (2017 ir 2018 m.) jis buvo nominuotas Lietuvos nacionalinei kultūros ir meno premijai, tačiau ji skulptoriui nebuvo skirta. Užtat žmonės, kuriems tos skulptūros skirtos, jas brangina, lanko ir pagarbiai kalba apie jų autorių.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Romualdas Kvintas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/romualdas-kvintas/>.

VILNIAUS ŽEMAIČIŲ KULTŪROS DRAUGIJA 1993–1998 m.

1993-ieji metai Lietuvai buvo gana sudėtingi, tačiau, nepaisant ekonominių ir kitų sunkumų, visuomeninis, kultūrinis gyvenimas Vilniuje buvo gana aktyvus. Sostinėje gyvenančius žemaičius telkianti Vilniaus žemaičių kultūros draugija (VŽKD, draugija) toliau plėtojo savo veiklą.

1993 METAI

Sausio 6 d. VŽKD folkloro ansamblis pirmą kartą pasirodė miesto visuomenei – dainavo Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejuje (dabar Lietuvos nacionalinis muziejus) atidarant lietuvių tradicinių rūbų parodą.

Vasario 6 d. žemaitiška daina 60-mečio proga buvo pasveikinta iš Kelmės krašto kilusi draugijos narė Audronė Volungevičienė.

Vasario 16 d. draugijos nariai gražiai paminėjo Vasario 16-ąją.

Metų pradžioje VŽKD itin daug dėmesio skyrė tradicinių kalendorinių švenčių populiarinimui. Švenčiant Užgavėnės dalis draugijos narių, pasipuošę dailininkės Genės Jacėnaitės (1933–2016) sukurtomis kaukėmis (ličynomis) vasario 21 d. žiemą iš kermo ginė Rumšiškėse, o vasario 23 d. – Vilniuje.

Kovo 22 d. į kultūros vakarą susirinkusiems draugijos nariams ir jų prieteliams Lygiadienio tradicijas priminė Vilniaus etnokultūros centro darbuotoja Eglė Plioplienė ir Jonas Trinkūnas (1939–2014).

Balandžio 20-osios VŽKD kultūros vakaras buvo skirtas iš Raseinių rajono Žalakiškių kaimo kilusiam Lietuvos zoologui, tautosakininkui, Kauno universiteto ir Filipinų valstybinio universiteto Maniloje profesoriui, Kauno universiteto Geografijos katedros vedėjui Pranciškui Baltrui Šivickiui (1882–1968), kurio palaikai ilsisi Vilniaus Antakalnio kapinėse. Renginio metu su P. B. Šivickio gyvenimu ir darbais supažindino jo buvę kolegos–

Pranciškus Baltrus Šivickis (1882–1968). Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

mokslų daktarai žemaičiai Tamara Eugenija Arnas-tauskienė ir Julius Kazlauskas (1913–2001).

Rudens sezono metu VŽKD gražiai pažymėjo iš Skuodo rajono Kalvių kaimo kilusio istoriko, rašytojo, švietėjo, vieno pirmųjų tautinio atgimimo ideologų Simono Daukanto (1793–1864) gimimo 200 metų sukaktį. Rugsėjo 21-ąją, po vasaros atostogų vykstant pirmajam draugijos kultūros vakarui, taip pat daugiausiai dėmesio skirta S. Daukantui.

Spalio 6 d. Vilniaus universiteto S. Daukanto kiemelyje draugijos nariai organizuotai pasitiko šešių dienų dviratininkų žygio S. Daukanto keliais dalyvius. Žygeiviai, pradėję kelionę S. Daukanto gimtinėje – Lenkimų apylinkėje, čia, paėmę saują žemės nuo Lenkimų bažnyčios šventoriuje esančios S. Daukanto motinos kapo, dalį tos žemės nuvežė į Papilę (Akmenės r.) ant S. Daukanto kapo, o kitą atvežė į Vilnių ir pabėrė Vilniaus universiteto S. Daukanto kiemelyje ant čia augančio ąžuolo. Kelionės metu buvo aplankytas Skuodas ir Žemaitijos sostinė Telšiai. Vilniuje sutiktuvių metu keliautojus pasveikino Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo (1990 m. kovo 11 d.) akto signataras, žymus keliautojas, istorikas Gediminas Stanislovas Ilgūnas (1936–2010), Knygnešių krivulės ir VŽKD nariai, o dainininkas Danielius Sadauskas (1940–2015) žygeivius susirinkusiuosius nudžiugino daina. Apie

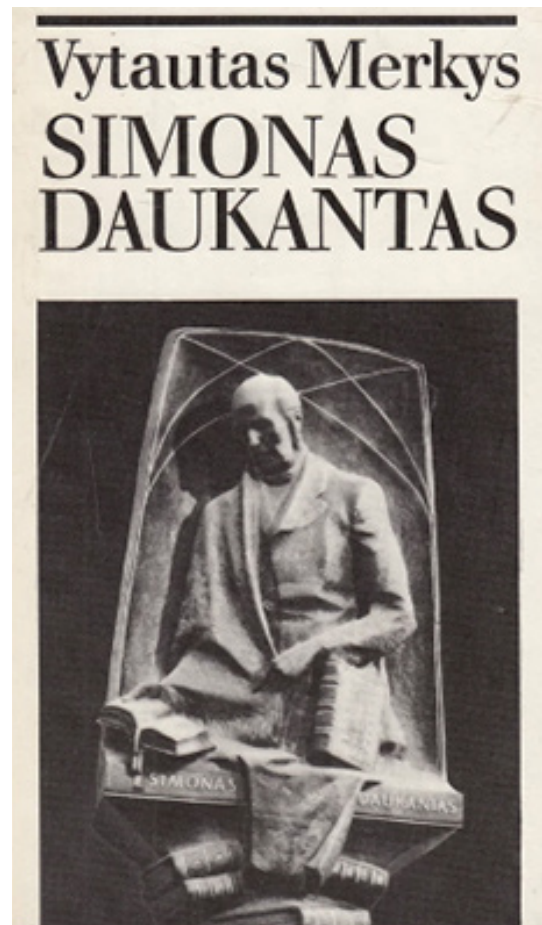
ši renginį informaciją „Daukantas – pėsčiomis, turistai – dviračiais“ spalio 8 d. laikraštyje „Tiesa“ paskelbė Vilniaus žemaičių kultūros draugijos narys žurnalistas Julius Norkevičius.

Spalio 16 d. Mokslininkų namuose Vilniuje įvyko S. Daukanto gimimo 200 metų jubiliejaus minėjimas, kurį surengė Mokslininkų namai ir VŽKD. Jo metu apie S. Daukantą, jo gyvenimą, darbus, jų reikšmę kalbėjo istorikai Vytautas Merkys (1929–2012), Egidijus Aleksandravičius, literatūrologas Juozapas Girdzijauskas (1935–2014). S. Daukanto užrašytas dainas dainavo, jo užrašytų pasakų, patarlių, mįslių pateikė VŽKD folkloro ansamblis. Vakaraž vainikavo graži vakaronė, kurios metu skambėjo Vilniaus „Ūlos“ folkloro ansamblio dainininkų žemaičių Ados Mickienės ir Stasio Mickaus (1932–2018) atliekamos dainos. Apie šį renginį informaciją „Prisiminimai tvirtesni už varį“ laikraštyje „Tiesa“ paskelbė žurnalistas J. Norkevičius.

Spalio 23 d. sostinės žemaičiai, „Knygnešio“ draugijos nariai ir būrys kitų vilniečių vėl buvo susirinkę Vilniaus universiteto S. Daukanto kiemelyje, kur vyko S. Daukanto jubiliejui skirtas renginys. Sugaudus ragams, buvo uždegtos atminimo žvakutės, S. Daukanto ažuoliukas apjuostas žalumynų vainiku. Renginio metu skambėjo aktorius Laimonas Noreikos (1926–2007) skaitomos ištraukos iš S. Daukanto kūrinų. VŽKD folkloro ansambliai padainavus žemaitiškų dainų, susirinkusieji patraukė sostinės gatvėmis, kuriomis, gyvendamas Vilniuje, dažnai vaikščiodavo S. Daukantas, – Skapo, Pilies, Bokšto, o tada pasiekė Bastiliją, Pranciškonų vienuolyną, kuriame S. Daukantas yra gyvenęs, ir sugrįžo į miesto centre esančią S. Daukanto aikštę, kurioje vyko baigiamasis šventės renginys.

Lapkričio 6 d. Verkių rūmuose buvo atidaryta iš Šilalės rajono Mažrimų kaimo kilusio VŽKD nario dailininko Pranciškaus Gerliko (1940–2020) kūrinų paroda. Joje eksponuota daugiau negu 50 šio kūrėjo darbų. Renginio metu dailininką pasveikino VŽKD nariai, folkloro ansamblis, padainavęs keletą menininko garbei skirtų žemaitiškų dainų.

Lapkričio 22 d. Lietuvos mokslų akademijos salėje įvyko Kražių skerdynių 100-ųjų metinių minėjimas, kuriame dalyvavo ir VŽKD nariai. Renginio metu pagrindinį pranešimą perskaitė istorikas

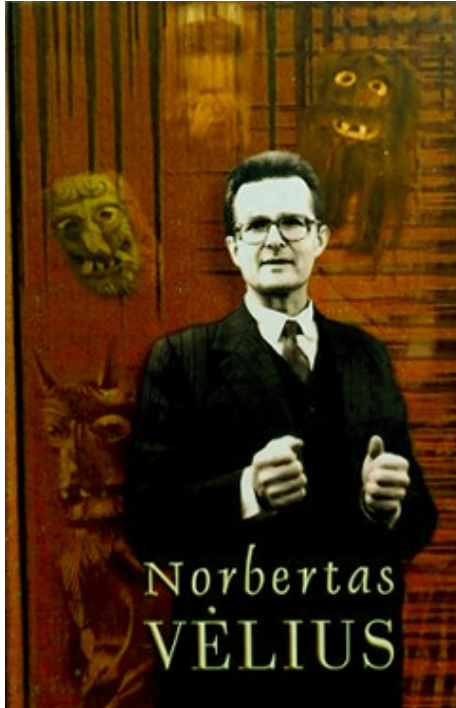
1990 m. Vilniuje išleistos Vytauto Merkio knygos „Simonas Daukantas“ viršelis

Antanas Tyla (1929–2018). Koncertavo Lietuvos mokslų akademijos choras, kuriame dainavo ir dvi VŽKD narės – Genovaitė Lasauskienė ir Tamara Eugenija Arnastauskienė.

Lapkričio 23 d. tradicinis, kas mėnesį trečiąją antradienį vykstantis VŽKD kultūros vakaras buvo skirtas susitikimui su žemaičiais mokslų daktarais – V. Vanclausku, P. Skruibiū, Jurgiu Algirdu Pliuškiu (1938–2018) bei su Sveikatos apsaugos ministro pavaduotoju Antanu Vinkumi. Renginyje dalyvavo, ištrauką iš neseniai išleistos knygos apie Kęstaičius perskaitė poetė, aktorė, pedagogė Marija Meilė Kudarauskaitė. Vakaraž vedė VŽKD pirmininkas (tuo metu vadintas Vilniaus pavieto maršalka) Jonas Srėbalius ir žurnalistas, rašytojas Ignas Pikturna (1924–2005).

Gruodžio 4 d. pas Vilniaus žemaičius į svečius buvo atvykę Klaipėdos žemaičiai. Draugijos nariai dieną jiems suorganizavo ekskursiją po miestą, o vakare svečius pakvietė į žemaitišką vakaronę. Jos

(Nukelta į 40 p.)

1999 m. Vilniuje išleistos knygos „Norbertas Vėlius“ (autorai Irena Seliukaitė ir kiti) viršelis

metu ne tik koncertavo bet ir renginio dalyvius pavaišino uostamiesčio šeimininkių susuktu žemaitišku kastiniu, pagaminta gardžia kanapyne (spirgine).

Gruodžio 14-osios pavakary draugijos nariai buvo susirinkę į adventinę vakaronę. Apie ją žinutę „Per adventą klajoja žiburiniai“ spaudoje paskelbė žurnalistė Jūra Baužytė. Renginyje dalyvavo etnologas, hab. dr. Norbertas Vėlius (1938–1996). Jis papasakojo apie senovinius advento papročius, mūsų protėvių įsitikinimą, kad adventiniu laiko-

Groja Zofija ir Jurgis Gaižauskai. Nuotrauka iš VŽKD archyvo

tarpiu žmones lanko požemio gyventojai ir kad tuo metu galima pamatyti laukais, pamiškėmis, kapinaitėse klajojančius žiburinius.

Renginyje dalyvavo ir poetas Justinas Marcinkevičius (1930–2011), kompozitorius Jurgis Gaižauskas (1922–2009). J. Marcinkevičius renginio metu paskaitė savo eilių, J. Gaižauskas pagriežė smuikeliu ir padainavo, o tada visi susirinkusieji kartu giedojo karunką, ištraukas iš „Žemaičių Kalvarijos Kalnų“. Vėliau visi renginio dalyviai buvo pakviesti prie šventinio vaišių stalo, ant kurio puikavosi adventinio laikotarpio ir Kūčių valgiai, tarp jų ir žemaitiška cibulynė, šiupinys, avižų kisielius, kanapynė.

1994 METAI

Sausio 7 d. VŽKD 15 dainininkų ir muzikantų koncertavo Vilniaus technikos universiteto Vadybos fakultete vykusiame inauguraciniame renginyje. Jo metu smuikeliu grojo, savo sukurtas dainas dainavo ir kompozitorius Jurgis Gaižauskas. Na o vėliau koncerte dalyvavę žemaičiai ir kiti Vadybos fakulteto svečiai buvo pakviesti prie vaišių stalo ir... pasilepinti suomiškoje pirtyje.

Sausio 19 d. įvykęs VŽKD kultūros vakaras buvo skirtas Lietuvos etnografinių regionų tradiciniams drabužiams. Apie juos papasakojo, skaidrėse užfiksuotus aptariamų kostiumų pavyzdžius parodė etnologė, humanitarinių mokslų daktarė, Tautinių kostiumų klubo, kurio nariai rūpinasi XVI–XIX a. pr. lietuvių tradicinių rūbų atkūrimu, vadovė, humanitarinių mokslų daktarė Vida Kulikauskienė. Daugiausiai dėmesio renginio metu buvo skirta tradiciniams žemaičių vyrų ir moterų kostiumams. Pranešėja pažymėjo, kad niekur kitur, išskyrus Žemaitiją, nebuvo tradicijos vienu metu nešioti tiek daug sijonų – čia moterys jų užsivilkdavo ne mažiau kaip po tris. Iki pat Antrojo pasaulinio karo lietuvių moterys per visas svarbiausias viešas šventes, jei tik turėdavo, pasipuošdavo tautiniu kostiumu. Ji taip pat papasakojo, kad seniau pasaulyje buvo labai vertinama žemaičių išausta drobė – ją dėvėta net Prancūzijos karaliaus dvare. Pasak prelegentės, tradicinis žemaičių vyrų kostiumas dar laukia išsamių tyrinėjimų, nors jau ir dabar žinoma, kad jis buvo gana prabangus – turtingesni vyrai seniau juosdavosi net paausdotais, pasidabruotais diržais. V. Kuli-

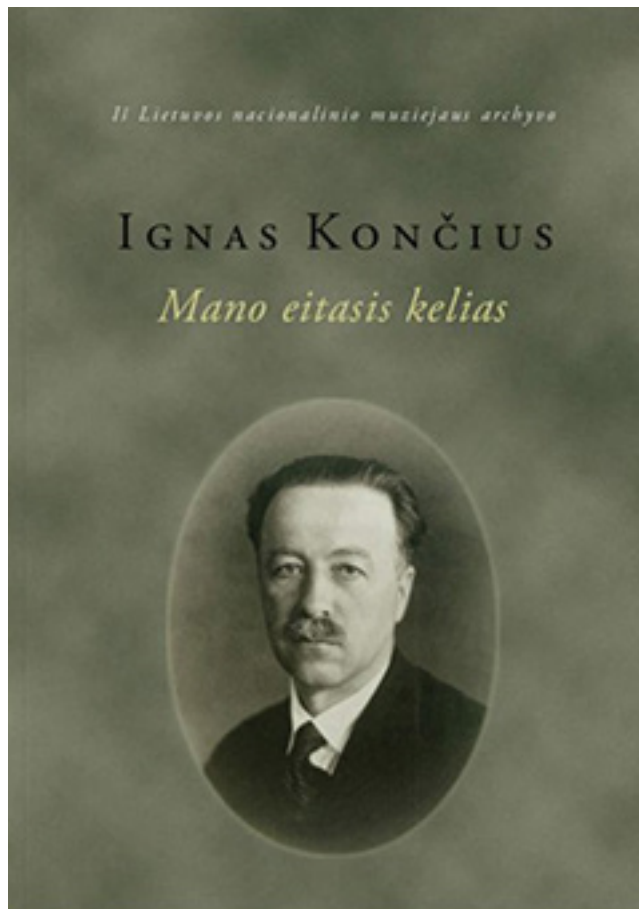
Scena iš Telšių Žemaitės dramos teatro spektaklio – rašytojos Žemaitės komedijos „Piršlybos“ (rež. Laimutė Pocevičienė). Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Telšių Žemaitės dramos teatro archyvo

kauskienė paminėjo, kad 1918 m. apie 150 tokių diržų buvo išvežta į Berlyne vykusių parodą. Visi jie dingo. Žemaičiai vyrai po kaklu ryšėdavo skareles, o ant galvų nešiodavo veltines skrybėles. Įspūdžiais iš šio renginio laikraštyje „Tiesa“ išspausdintoje publikacijoje „Tautinės spalvos, arba Drabužis ne tik puošia“ pasidalino Jūra Baužytė (1933–2018).

Vasario 5 d. Vilniaus mokytojų namų Didžiojoje salėje vykęs VŽKD suorganizuotas vakaras „Vaidiname žemaitiškai“ pritraukė didžiulį būrį scenos mėgėjų. Jo metu spektaklius rodė Kretingos liaudies teatras (rež. Egidijus Radžius (1929–2000) ir Telšių liaudies teatras (rež. Laimutė Pocevičienė). Jie čia, kaip ir pakeliui į Vilnių užsukę į Lentvarį, Trakus ir Vievį, parodė V. Braziulevičiaus spektaklį „Burtininkė“ ir Žemaitės „Piršlybas“. Pagal tradiciją šis Vilniaus žemaičių kultūros vakaras buvo užbaigtas žemaitiška vakarone, kurios metu vyko šokiai ir pasidainavimai. J. Norkevičiaus parengtą informaciją apie šį renginį paskelbė laikraštis „Tiesa“.

Vasario 15 d. draugijos nariai dalyvavo Vilniuje vykusiuose Užgavėnių renginiuose. Pasipuošę žemaitiškais ličynomis jie šurmuliavo miesto gatvėse, ant Tauro kalno, o apie 18 val. susirinko į Vilniaus mokytojų namus, kur vyko žemaitiška Užgavėnių persirengėlių vakaronė.

Kovo 15 d. VŽKD nariai buvo pakviesti į Vilniaus mokytojų namų Mažojoje salėje vykusią Leokadijos Baltrušaitienės audinių parodą. Joje buvo eksponuojamos staltiesės, lovatiesės, įvairūs užtie-

2016 m. Vilniuje išleistos Igno Končiaus knygos „Mano eitasis kelias“ viršelis

salai. Parodą pristatė, apie pomėgį austi, megzti bei savo išleistą knygą apie mezgimą papasakojo pati L. Baltrušaitienė.

Kovo 17 d. būrys VŽKD narių apsilankė Vilniuje veikiančiame Architektūros muziejuje, kurio direktorė buvo draugijos narė Morta Baužienė. Ji ekskursijos dalyvius supažindino su Vilniaus Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia, kurioje yra Sapiėgų giminės mauzoliejus ir tuo metu veikė muziejus, taip pat ir su jame neseniai atidaryta Mortos surengta paroda „Nikolajus Čiaginas ir 1863 m. sukilimas“.

Balandžio 19 d. VŽKD kultūros vakaras buvo skirtas 1886 m. Telšių apskrities Žarėnų valsčiaus Purvaičių kaime gimusiam iškiliam fizikui ir etnografui Ignui Končiui (1886–1975) bei artėjančioms Jurginėms, tad vakaro metu renginyje dalyvavusiam maestro Jurgiui Gaižauskui ir kitiems draugijos nariams Jurgiams buvo skiriami patys gražiausi sveikinimai, palinkėjimai, na ir, žinoma, gėlės.

Gegužės 27 d. VŽKD nariai aktyviai dalyvavo

(Nukelta į 42 p.)

Vilniuje vykusiame tradiciniame folkloro festivalyje „Skamba skamba kankliai“. Jo pradžios renginyje („Talalyvių vakare“) kartu su ansambliais „Radasta“, „Ratilio“, „Intakas“ koncertavo ir VŽKD folkloro ansamblis, o patį renginį vedė VŽKD pirmininkas J. Srėbalius. Festivalis buvo plačiai nušviečiamas respublikinėje spaudoje. Laikraštyje „Tiesa“ straipsnį „Festivalis prasidėjo „Talalyvių“ vakaru“ paskelbė VŽKD narė žurnalistė Jūra Baužytė.

1994 M. RUDENS SEZONAS

Rugsėjo 20 d. vykusio VŽKD kultūros vakaro metu Vilniaus žemaičiai susitiko su iš Grūšlaukės (Kretingos r.) kilusiu dailininku, poetu, buvusiu milicininku Petru Rūte. Jis ta proga Vilniaus mokytojų namų salėje surengė savo dailės darbų parodą ir renginio metu jo dalyviams padovanojo kelias dešimtis savo poezijos rinkinio „Ant gyvenimo tako“ knygučių, kuriose puikavosi autoriaus autografas. Šiame leidinyje išspausdinta P. Rūtės 1968–1984 m. kūryba. 1994-aisiais autorius savo skaitytojus nudžiugino kitu savo kūrinium – išspausdinta gimnazijos laikų meilės istorija „Romutė ir Romasis“. Vakaro metu susirinkusieji turėjo progos pasiklausyti ir kompozitoriaus J. Gaižausko smuikeliu griežiamos muzikos. Informaciją apie šį renginį J. Norkevičiaus 1994 m. rugsėjo 30 d. paskelbė laikraštyje „Tiesa“

Rugsėjo 24 d. į svečius pas Vilniaus žemaičius buvo atvykę Šiaulių miesto žemaičiai ir jų folkloro ansamblis „Auda“. Dieną VŽKD vadovas J. Srėbalius svečiams surengė ekskursiją po Vilnių, o vėliau šiauliškiai buvo pakviesti į Vilniaus mokytojų namus, kur vyko kultūros vakaras. Jo metu „Auda“ visus susirinkusiuosius nudžiugino puikiu koncertu. Jam pasibaigus, visų laukė vaišių stalas, vyko šokiai ir pasidainavimai. Tą vakarą Vilniaus žemaičiai sulaukė šiauliškių kvietimo atvykti į svečius pas juos.

Spalio 18-osios renginys buvo skirtas Simono Stanevičiaus (1799–1848) 195-osioms gimimo metinėms pažymėti. „Tiesoje“ išspausdintoje žinutėje „Paminėtas „Literatūros ir gražiųjų prityrimų“ mokslininkas ir poetas“ žurnalistė Jūra Baužytė pažymėjo, kad kultūros vakaro metu S. Stanevičiaus raštų kalbos ypatumus aptarė iš Tryškių kilęs žemaitis kalbininkas prof. Aleksas Girdenis (1937–2011). Jis akcentavo, kad Vilniaus universitete

Simono Stanevičiaus portretas. Dailininkas nežinomas. Monikos Kazimieraitytės nuotrauka

magistro laipsnį gavęs poetas ir tautosakininkas S. Stanevičius savo pasakėčias, kitus kūrinius rašė švaria, taisyklinga, kultūringa kalba. Jis buvo antrasis žmogus Lietuvoje, aiškiai skyręs priegaides. Kitas pranešėjas buvo taip pat žemaitis – Raseinių rajone gimęs literatūrologas prof. Juozapas Girdziuskas. Jis pažymėjo, kad S. Stanevičius buvo pirmasis Lietuvos filologas profesionalas, išsiskyręs iš kitų savo raštų stiliumi, laikęsis principo, kad sakinyje žodžiui turi būti ankšta, o minčiai erdvė. Jis priminė, kas S. Stanevičius XIX a. atgaivino Mikalojaus Daukšos (1527–1613) idėjas, leido jo raštus. S. Stanevičius greitai subrendo kaip mokslininkas. Būdamas Vilniaus universiteto I kurso studentas jis jau leido lietuviškas knygas, nors tais laikais tai buvo itin sudėtingas ir brangus darbas. 1823 m. jis sukūrė savo žymiąją odę „Šlovė žemaičių („Aukšta daina)“, kurios idėjos vėliau atsikartojo Vinco Kudirkos (1858–1899) „Tautiškoje giesmėje“. Prelegentas pažymėjo, kad reikšmingi ir kiti jo darbai, ypač sukurtos šešios pasakėčios ir 1829 m. išleistas „Trumpas pamokymas tarmės žemaičių“. 1829-aisiais jis iš savo surinktų 150 dainų spaudai parengė 30 ir jas išleido

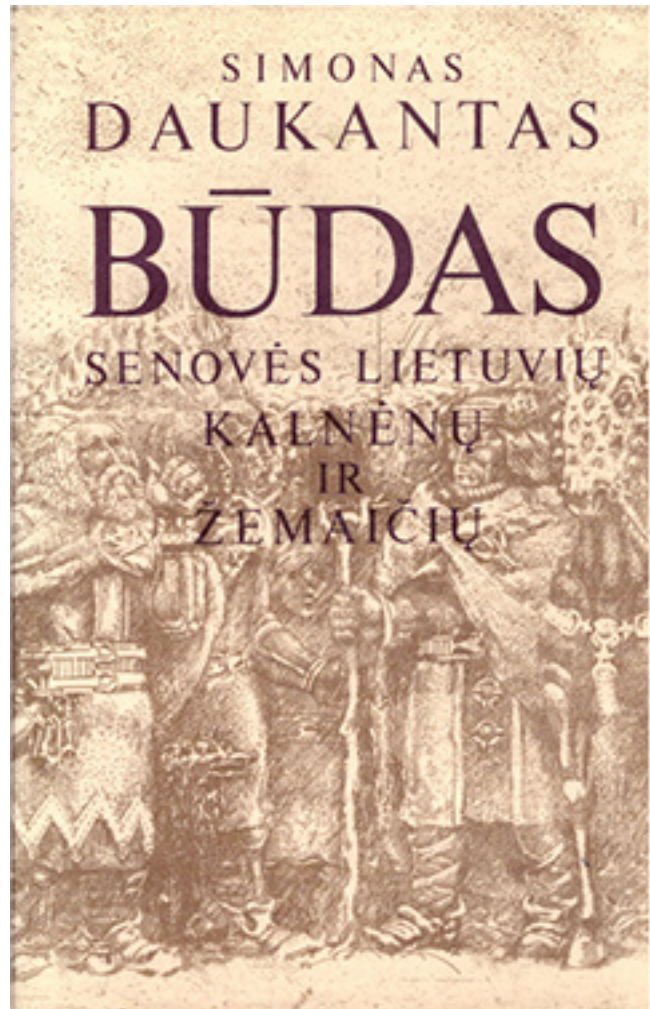

atskira knygute. Jis pirmasis Lietuvoje pradėjo skelbti dainų natas. Renginio metu kalbėjusi Energetikų bibliotekos bibliotekininkė Vitalija Brazaitienė priminė, kad prieš 165 metus S. Stanevičius išleistame rinkinyje „Dainos Žemaičių“ rašė, kad į ją įtrauktos labai senos dainos, kurios šiais laikais itin retos, tad minėtas leidinys yra itin vertingas. Vakaro metu skambėjo S. Stanevičiaus užrašytos dainos, buvo skaitomos jo kūrinių ištraukos.

Lapkričio 22 d. 10 VŽKD narių buvo nuvykę į Žemaičių kultūros draugijos Šiaulių skyrių „Saulaukis“. Jie kartu su Šiaulių žemaičių kultūros draugijos „Saulaukis“ nariais aplankė Kryžių kalną, kuriame stovi ir 1994 m. Šv. Tėvo atsiųstas kryžius. Ekskursijos po miestą metu buvo susipažinta su restauruotomis Šiaulių bažnyčiomis. Vėliau šiauliečių surengtoje žemaitiškoje vakaronėje skambėjo žemaitiškos dainos, vyko loterija, pora suko porą, vieną žemaitišką „pasirokavimą“ keitė kitas, o praalkus visi buvo pakviesti prie židinio, kur jų laukė žemaitiškas vaišių stalas.

Gruodžio 6 d. Vilniaus universiteto S. Daukanto kiemelyje vyko Vilniaus keliautojų klubo, VŽKD, Lietuvos knygnešio draugijos renginys, skirtas Simono Daukanto mirties 130-osioms metinėms. Jo metu Vilniaus keliautojų klubo prezidentas Algimantas Jucevičius susirinkusiesiems priminė svarbiausius S. Daukanto gyvenimo ir veiklos faktus, aktorius Laimonas Noreika (1926–2007) perskaitė ištraukų iš S. Daukanto darbų, kuriuose jis rašo apie kalbos grožį, o VŽKD folkloro ansamblis padainavo S. Daukanto užrašytų dainų. Renginio dalyviai Simono Daukanto ažuolą apjuosė Lietuvos knygnešio draugijos pirmininkės Irenos Kubilienės atneštu vainiku. Apie šį bei sukakčiai paminėti skirtus Žemaitijoje vykusius renginius 1994 m. gruodžio mėnesį laikraštyje „Tiesa“ išspausdintame straipsnyje „Simonui Daukantui atminti“ informaciją pateikė Rūta Šaltenytė.

Gruodžio 20 d. vyko VŽKD penktasis adventinis kultūros vakaras. Jame dalyvavo, adventines dainas dainavo Vilniaus folkloro ansamblis „Ūla“, VŽKD folkloro ansamblis ir visi kiti renginio dalyviai. Jo metu Kalėdų puokštelėmis, varpeliais buvo pagerbti aktyviausi draugijos senbuviai – keramikė Genė Jacėnaitė, radijo žurnalistė Jūratė Grabytė, kompozitorius Jurgis Gaižauskas, jo žmona Zofija Gaižauskienė (1928–2008) ir draugijos pirminin-

Simono Daukanto knygos „Būdas senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių“ (Vilnius, 1993) viršelis

kas Jonas Srėbalius, anuomet vadintas Vilniaus žemaičių pavieto maršalka. Apie Kūčių ir Kalėdų papročius vakaro metu kalbėjo Stasys Kavaliauskas. Didelio pasisekimo sulaukė kalbininkas prof. Aleksas Girdenis, paskaitęs savo žemaitiškai parašytų eilėraščių bei užrašytą ūkininkės pasakojimą apie vaikų auginimą. Vakaro organizatoriai papasakojo, koks turėtų būti Kūčių stalas ir pakvietė visus paragauti žemaitiškų patiekalų, kuriuos specialiai šiam renginiui paruošė VŽKD nariai.

Apie šį Vilniaus žemaičių kultūros vakarą laikraštyje „Tiesa“ buvo išspausdinta Juliaus Kontrimo (Norkevičiaus) žinutė „Senbuviams – varpelis“.

1995 METAI

Sausio 12 d. pirmą kartą tais metais į būrį susirinkę žemaičiai aptarė artimiausius veiklos planus. Buvo nutarta surengti susitikimus su Žemaičių aka-

(Nukelta į 44 p.)

Iš kairės: dailininkas Pranciškus Gerlikas savo kūrybinių parodoje ir poetė, aktorė, pedagogė Marija Meilė Kudarauskaitė Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje. Fotografai nežinomi. Fotoreprodukcijos iš RKIC archyvo

demijos, Vytautų klubo nariais, pasikviesti į svečius iš Mažeikių kilusią Lietuvos kino kronikos redaktorių ir režisierę Bytautę Pajėdienę (1929–2015). Buvo aptartos ir galimybės gerinti VŽKD folkloro ansamblio veiklą. Po susirinkimo draugijos nariai patraukė į Nepriklausomybės aikštę, kur tą vakarą buvo uždegti 1991-ųjų sausio 13-osios aukų atminimui skirti laužai.

Sausio 14 d. laikraštyje „Tiesa“ buvo išspausdintas Jūros Baužytės tekstas „Žemaičių pavietas Vilniuje“. Jame pateikta trumpa šio pavieto (VŽKD) istorija, pažymint, kad pavietas pradėjo veikti anksčiau 1989 m. pavasarį.

Sausio 17 d. VŽKD svečias buvo Vilniaus dailės akademijos prorektorius, Žemaičių akademijos rektorius dr. Adomas Butrimas, susirinkusiesiems papasakojęs apie Žemaičių akademijos veiklą. Jis pažymėjo, kad Žemaičių akademijos įkūrimo idėją pirmieji pradėjo kelti Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius (1801–1875), istorikas, rašytojas Simonas Daukantas ir jų bendraminčiai, o dabar veikiančios Žemaičių akademijos ištakos – 1987 m. pradėtos rengti konferencijos, skirtos žemaičių krašto istorijos tyrinėjimams. Pranešėjas pažymėjo, kad Žemaičių akademijos pagrindinės veiklos kryptys yra knygų leidyba, istorinių šaltinių kaupimas, parodų rengimas, iškilii žemaičių ir šio krašto istorinių vietų atminimo įamžinimas. Akademija dirba bendradarbiaudama su Žemaičių kultūros draugija.

Renginio metu kalbėjusi poetė ir aktorė Marija Meilė Kudarauskaitė aktualizavo varganą Nasrėnuose (Kretingos r.) veikiančio M. Valančiaus gimtinės muziejaus būklę. Buvo tartasi, kaip VŽKD

galėtų prisidėti, kad muziejuje padėtis pagerėtų.

Vakaras užbaigtas tradicine žemaitiška vakarone, kurioje šį kartą grojo keturi muzikantai, tarp jų ir kompozitorius, pedagogas, pirmasis VŽKD ansamblio vadovas Ipolitas Petrošius. Šio renginio išsamų aprašą VŽKD „Metraštyje“ pateikė draugijos narys žurnalistas Stasys Štikelis (1930–1999).

Vasario 14 d. vyko VŽKD kultūros vakaras, kurio metu Vilniaus žemaičių svečiai buvo „Vytautų klubo“ nariai. Jo metu klubo prezidentas Vytautas Jurgutis (1930–2013) papasakojo, kokie yra jų klubo veiklos pagrindiniai tikslai ir svarbiausios kryptys. Šis 50 narių vienijantis klubas įkurtas 1990 m., kai Kaune buvo pastatytas paminklas Vytautui Didžiajam (apie 1350–1430). Klubo nariai kartu švenčia Vytautines. Jų metu vaišinamasi Vytauto Didžiojo mėgtu midumi, žaidžiama šachmatais (žinoma, kad šiam žaidimui Vytautas buvo neabejingas). Renginio pabaigoje, kaip tai įprasta, visi susirinkusieji buvo pakviesti į žemaitišką vakaronę.

Vasario 18 d. VŽKD kultūros vakaras vyko Vilniaus Mokslininkų rūmuose. Jo metu dailininkas Pranciškus Gerlikas (1940–2020) papasakojo apie savo kūrybą, rašomą knygą, kuriame dėmesys koncentruojamas žmogaus ir kosmoso sąveikai. Vakaro metu apie lietuviškos aviacijos problemas, dalyvavimą aukštojo pilotažo pirmenybėse kalbėjo žemaitis lakūnas, pasaulio aviatorių vicečempionas Jurgis Kairys. Vakaras užbaigtas žemaitiška vakarone.

Vasario 28 d. Vilniaus mokytojų namų kieme lyje VŽKD nariai ir jų bičiuliai, užsidėję žemaitiškas ličynas, dalyvavo čia vykusiame Užgavėnių baliuje. Tą vakarą čia buvo sudeginta visų žiemos

Iš kairės: Vilniaus žemaičių kultūros draugijos pirmosios folkloro grupės vadovas – pedagogas ir kompozitorius Ipolitas Petrošius. Nuotrauka iš VŽKD metraščio; dailininkės Genės Jacėnaitės prisiminimų knygos „Kas lieka širdyje...“ (Vilnius, 2016) viršelis

negandų simbolis Morė, skambėjo Užgavėnių dainos, buvo šokama. Netrūko ir žaidimų bei vaišių – karštos, kvapnios arbatos ir blynų. Renginį vedė VŽKD pirmininkas (Vilniaus žemaičių pavieto maršalka) J. Srėbalius.

Kovo 1 d. Tautodailininkų sąjungos Vilniaus bendrijos salone, kuris tais metais veikė Vytenio gatvėje, buvo atidaryta Sausio 13-osios vidurinės mokyklos mokytojos Julijos Kaunienės ir žemaitės žurnalistės Birutės Stanislaivos Vaisietienės (1933–2000) kelerių paskutiniųjų metų kūrybos paroda. Joje buvo eksponuojami medžio drožiniai ir mezginiai bei batikos darbai. Apie tai spaudoje 1995 m. kovo 9 d. buvo paskelbta Algimanto Žižiūno žinutėje „Dviejų tautodailininkių paroda“.

1995 m. kovo mėnesio pradžioje Vilniuje vykusioje miesto šeimų šventėje „Graži mūsų šeimynėlė-95“ VŽKD atstovavo Vilniaus žemaičių pavieto maršalka J. Srėbalius.

Kovo 14 d. Vilniuje buvo atidaryta septintoji

dailininkės keramikės, VŽKD narės Genės Jacėnaitės kūrybos paroda. Ta proga ją gražiai pasveikino kolegos, kūrybos gerbėjai, VŽKD nariai.

Kovo 21 d. VŽKD kultūros vakaro pagrindinis svečias ir pranešėjas buvo iš Skuodo rajono Šauklių kaimo kilęs etnologas prof. Vacys Milius (1926–2005). Renginio metu jis papasakojo apie žemaičių valgių savitumą, tyrinėtojus bei jų paskelbtus darbus.

Apie išlikusius senuosius Velykų papročius renginio metu įdomios informacijos pateikė kraštotyrininkas ir archeologas Vytautas Musteikis.

Daug aplodismentų tą vakarą sulaukė renginyje dalyvavęs ir keletą žemaitiškų eilėraščių perskaitęs Vilniuje gyvenantis respublikinio moksleivių skaitovų konkurso laureatas Vitalijus Ruika.

Gegužės 20 d. „Lietuvos laikraštyje“ buvo paskelbtas straipsnelis „Uns mane myl, aš jį taip pat“ bei graži spalvota aktyvių VŽKD narių – kompozitoriaus Jurgio Gaižausko ir jo žmonos Zofijos nuotrau-

(Nukelta į 46 p.)

Centre – Morta Baužienė. Bonifacio Vengalio nuotrauka

ka. Publikacijoje pasakojama apie J. ir Z. Gaižauskų auksines vestuvių metines. Sukakties proga juos nušėbino ir nudžiugino VŽKD nariai. Tą dieną būrelis žemaičių, pasipuošę tradiciniais žemaitiškais rūbais, susirinko prie Vilniaus arkikatedros ir čia jubiliumus pasveikino žemaitiškais dainomis bei jiems padovanavo didžiulį šventinį pyragą.

Gegužės 20 d. Verkių dvaro parke vyko VŽKD gegužinė. Apie šį renginį laikraštyje „Diena“ gegužės 26 d. (Nr. 114) išspausdinta Rūtos Šaltenytės informacija. Verkiuose VŽKD nariai ne tik linkminosi, bet ir susipažino su Verkių dvaro sodyba (ekskursiją vedė Mokslininkų namų direktorius T.Urbaitis), apžiūrėjo rūmuose veikiančią dailininko Pranciškaus Gerliko kūrinių parodą. Gegužinę jos dalyviai užbaigė Verkių rūmų menėje.

1995 m. pavasarį būrys VŽKD narių vėl dalyvavo ekskursijoje po Architektūros muziejų. Jos metu muziejaus direktorė VŽKD narė Morta Baužienė atvykusiuosius supažindino su čia veikiančia nauja paroda, kurioje buvo eksponuojami visi Lietuvos valdovų rūmų atstatymo konkurso projektai ir kiti architektų darbai. Vėliau draugijos nariai apsilankė Vilniaus bernardinų bažnyčioje ir vienuolyne, kur sužinojo daug įdomaus apie šių sakralinių objektų istoriją bei architektūrą.

Birželio 18-osios pavakary, nuo 17 val., Vilniaus S. Daukanto aikštėje vyko Vilniaus mokytojų namų ir VŽKD (Vilniaus žemaičių pavieto) vėliavos šventė, į kurią iš anksto buvo kviečiami dalyvauti Lietuvos etnografinių regionų atstovai,

pasipuošę tradiciniais rūbais. Kvietimą priėmė ir renginyje dalyvavo Savanoriškos krašto apsaugos tarybos (SKAT) dūdų orkestras, jonkelius šoko devyni folkloro ansambliai.

Šio renginio metu išryškėjo prasidėję nesutarimai VŽKD viduje. Daugelis draugijos narių liko nepatenkinti, kad nebuvo pakviesti dalyvauti draugijos vėliavos pašventinime, kuris vyko Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje (šventinime dalyvavo tik draugijos vadovas J. Srėbalius ir dar du kiti draugijos nariai) ir kad kunigas J. Skarbaliaus prašymu vėliavos globėju paskyrė Šv. Joną.

Rugsėjo 20 d., po vasaros atostogų į pasitarimą susirinkęs būrelis VŽKD valdybos ir kitų draugijos narių aptarė būsimus darbus. Tariantis draugijos įstatų priėmimo klausimais pasitarimo dalyvių nuomonės stipriai išsiskyrė. J. Srėbalius pasipriešino draugijos valdybos narių siūlymui pakoreguoti dalį iš anksto jo iniciatyva parengtų draugijos įstatų ir kategoriškai pareiškė, kad Vilniaus miesto savivaldybei tvirtinti jis pateiks tokius įstatus, kokie yra parengti, t. y. kad niekas juose nebus keičiama. Valdybos nariai Juozas Elekšis (1931–2022), Genė Jacėnaitė, Dalia Dirgėlienė, Julius Norkevičius, Genovaitė Lasauskienė (1927–2020) ir kiti pasitarimo dalyviai (Morta Baužienė, Jūra Baužytė pasipriešino J. Srėbaliaus sumanymui naują draugijos (tada vadinta pavietu) valdybą išrinkti draugijos konferencijoje, kurią jis artimiausiu metu planavo surengti restorane „Bočiai“. Jie pažymėjo, kad draugijos valdyba turi būti išrinkta, įstatai svarstomi ir priimami oficialiame visuotiniame draugijos narių susirinkime, o ne restorane, kur renginio metu bus ne tik VŽKD narių. J. Srėbalius laikėsi savo ir pareiškė, kad įstatai bus priimti restorane, net ir tuo atveju, jei konferencijoje dalyvaus tik 3 draugijos nariai...

Rugsėjo 24 d. į Vilniaus restoraną „Bočiai“ (Šv. Ignoto 4/3) susirinkus vos dvidešimčiai VŽKD narių, nors draugijos veikloje jų tais metais aktyviai dalyvavo kelis kartus daugiau, buvo paskelbta, kad vyksta VŽKD konferencija. Renginio metu kalbėjo kalbininkas prof. Zigmas Zinkevičius (1925–2018), Lietuvos Respublikos Seimo narys Valdemaras Katkus. Po vaišių ir šokių renginyje dalyvavusiems žemaičiams buvo išdalinti rinkimų

biuleteniai. Draugijos narys J. Norkevičius pareiškė norą pasisakyti dėl organizuojamų rinkimų, tačiau J. Srėbalius jam mikrofono nesuteikė, atseit, nėra ko diskutuoti, nes rinkimai įvyko. Toks draugijos vadovo elgesys daugelį renginyje dalyvavusių VŽKD narių papiktino ir jie iš konferencijos išėjo renginiui dar nepasibaigus.

Spalio 12 d. VŽKD valdybos nariai Genė Jacėnaitė, Juozas Elekšis, Julius Norkevičius, Jūratė Grabytė ir būrys kitų draugijos narių (Tamara Eugenija Arnastauskienė, Zofija Elekšienė, Juozas Macas, Jūra Baužytė, Dalia Kaminskienė, Morta Baužienė, taip pat ir Žemaičių kultūros draugijos narė, žurnalo „Žemaičių žemė“ redaktorė ir Vilniuje veikiančio Žemaičių kultūros draugijos informacinio centro vadovė Danutė Mukienė) susirinko pasitarti, kaip toliau reikėtų organizuoti VŽKD veiklą, nes Vilniaus žemaičiams gresia skilimas. Prieita išvados, kad VŽKD skilimas neįvyko, o J. Srėbalius ėmėsi kurti naują organizaciją. Pasitarimo metu nutarta visus aktualius draugijos organizacinius klausimus aptarti spalio mėnesio trečiąjį antradienį pranuojamame surengti draugijos išplėstiniame valdybos posėdyje.

Spalio 14 d. įvyko VŽKD išplėstinis valdybos posėdis, kuriame dalyvavo 14 narių: Jūratė Grabytė, Dalia Kaminskienė, Julius Norkevičius, Juozas Macas, Dalia Dirgėlienė, Jūra Baužytė, Vitalija Brazaitienė, Tamara Eugenija Arnastauskienė, Juozas Elekšis, Morta Baužienė, Zofija Elekšienė, Danutė Mukienė, S. Orlovskienė, Genė Jacėnaitė. Susirinkimo metu nutarta:

1. Rugsėjo 24 d. „Bočių“ restorane įvykęs žemaičių susirinkimas nelaikytinas Žemaičių kultūros draugijos Vilniaus skyriaus konferencija, nes nebuvo draugijos narių kvorumo, veiklos ataskaitos ir įstatų svarstymo.

2. Draugijos valdybos nariai (tada vadinti Vilniaus žemaičių pavieto soulininkais) šiai konferencijai vienbalsiai nepritarė, VŽKD įstatus priėmė ne draugijos nariai, o kiti renginyje dalyvavę asmenys.

3. J. Srėbalius pateiktus VŽKD įstatus yra pagrindas vertinti kaip bandymą įkurti naują draugiją.

4. VŽKD veiklą tęsti iki naujų rinkimų, vadovaujantis Žemaičių kultūros draugijos įstatais.

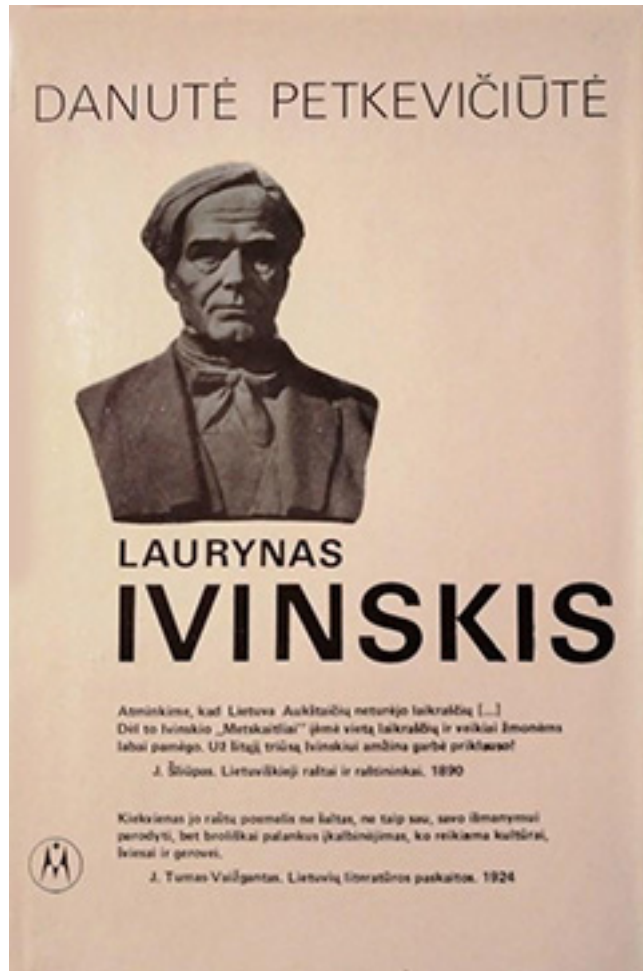
5. Taryba įpareigoja J. Norkevičių parengti VŽKD praėjusių metų veiklos ataskaitą.

Daugelį metų sales, kuriose vykdavo Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginiai, puošė draugijos narė gydytoja Dalia Kaminskienė. Nuotrauka iš VŽKD metrašcio

Spalio 17 d. įvykusiame Vilniaus žemaičių kultūros draugijos susirinkime dalyvavo didžioji dalis aktyviausių VŽKD narių, iš Telšių atvykęs Žemaičių kultūros draugijos pirmininkas Stasys Kasparavičius, šios draugijos prezidiumo narė, žurnalo „Žemaičių žemė“ redaktorė D. Mukienė. Pirmininkavo J. Norkevičius, Vitalija Brazaitienė ir Genė Jacėnaitė. Kalbėjo Morta Baužienė, Genovaitė Lausauskienė, Juozas Elekšis, Stasys Štikelis, Jonas Srėbalius, Stasys Kasparavičius, Danutė Mukienė, ir keletas kitų susirinkimo dalyvių. Susirinkimo metu buvo padėkota J. Srėbaliui už laiką, skirtą draugijos vadovavimui ir pasakyta, kad toliau draugijai vadovaus artimiausiu laiku demokratiškai išrinktas naujas vadovas. J. Srėbalius su tuo nesutiko, pasakė, kad jis yra teisėtas draugijos pirmininkas ir iš šių pareigų nesitrauks. Vis dėlto susirinkimas priėmė nutarimą, kad iki Žemaičių kultūros draugijos suvažiavimo

(Nukelta į 48 p.)

Danutės Petkevičiūtės knygos „Laurynas Ivinskis“ (Vilnius, 1988) viršelis

Vilniaus skyriui vadovaus ne J. Srėbalius, o Vilniaus žemaičių kultūros draugijos taryba, o kito susirinkimo metu bus išrinkti delegatai į Žemaičių kultūros draugijos suvažiavimą.

Lapkričio 9 d. Vilniaus mokytojų namuose vykusio VŽKD kultūros vakaro svečias buvo Telšių Žemaitės dramos teatro kolektyvas, kuris lapkričio 10–11 dienomis rodė spektaklius Lietuvos valstybinio akademinio dramos teatro Mažajoje salėje (čia žiūrovai pamatė šio teatro pastatytą Žemaitės komediją „Piršlybos“, T. Viljamso „Pasmerktus namus“ (rež. Laima Adomaitienė) ir D. Psafos „Reikia melagio“ (rež. Kastytis Brazauskas). VŽKD vakaro metu teatras parodė žemaitiškos poezijos spektaklį „Žemaitėškė žuodė paukštelės čiolb“ (rež. Laimutė Pocevičienė), pastatytą pagal kūrinius, kurie tuo metu jau buvo įtraukti į žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcijoje spaudai rengiamą žemaitiško poezijos knygą „Sava muotinu kalbo“. Pasibaigus spektakliui,

telšiškiai kartu su Vilniaus žemaičiais buvo pakviesti į Vilniaus mokytojų namų Mažąją salę, kur vyko žemaitiška vakaronė. Jos metu grojo net 7 muzikantai.

Lapkričio 21 d. įvykusiame VŽKD aktyvo pasitarime buvo svarstomi naujieji draugijos įstatai, o vėliau apie 60 Vilniaus žemaičių susirinko į kultūros vakarą, skirtą istorikui Laurynui Ivinskiui (1810–1881), kurio 185-osios gimimo metinės buvo pažymimos 1995-aisiais. Apie L. Ivinskį ir jo svarbiausius darbus renginio metu išsamiai papasakojo istorikė Danutė Petkevičiūtė-Labanauskienė ir kalbininkas Vytautas Vitkauskas (1935–2012). Koncerto metu moksleiviai ir Šaulių organizacijos nariai padainavo patriotinių dainų.

Gruodžio 9-osios pavakary Lietuvos rašytojų rūmuose vyko žemaičių poeto, prozininko ir vertėjo bei pedagogo Stasio Anglickio (1905–1999) 90-mečiui skirtas renginys. Jo metu kalbėjo literatūrologas Vytautas Kubilius (1926–2004), poeto eiles skaitė aktorė Gražina Urbonaitė, dainavo žemaičių studentų merginų ansamblis (vad. Loreta Mukaitė) ir saviveiklininkai, atvykę iš Šiaulių. Vakara vedė literatūros kritikas Valentinas Sventickas. Vilniaus žemaičių vardu jubiliatą pasveikino Dalia Dirgėlienė, Genė Jacėnaitė ir Stasys Štikelis.

Gruodžio 27-ąją, trečiąją Kalėdų dieną, VŽKD kultūros vakaro organizatoriai susirinkusiuosius Vilniaus mokytojų namuose pakvietė prie šventinio Kalėdų vaišių stalo. Renginio metu visus su šventėmis pasveikino draugijos valdybos narys J. Norkevičius. Apie Tarpušventį, jo reikšmę ir šio laikotarpio tradicijas papasakojo etnografas prof. Vacys Milius. Vakaronės metu grojo Jurgis ir Zofija Gaižauskai, savo dailės kūrinius susirinkusiuosius nudžiugino dailininkas Adolfas Šaulytis.

1996 METAI

1996-aisiais Vilniaus žemaičių draugija oficialiai buvo pradėta vadinti Vilniaus žemaičių kultūros draugija. Ji veikė Žemaičių kultūros draugijos Vilniaus skyriaus teisėmis. Anksčiau ji buvo vadinama Vilniaus žemaičių pavietu.

Sausio 6 d. Telšiuose įvyko Žemaičių kultūros draugijos trečiasis suvažiavimas, kuriame dalyvavo Vilniaus žemaičių kultūros draugijos aktyvas – Vitalija Brazaitienė, Danutė Mukienė, Julius Norke-

vičius, Dalia Dirgėlienė, Genovaitė Lasauskienė, Algirdas Končius (1915–2006), Juozas Elekšis, Irena Rudienė, Jurgis ir Zofija Gaižauskai, Stasys Kašauskas, Jūratė Grabytė. Straipsnį apie šį suvažiavimą paskelbė laikraštis „Diena“.

Sausio 16 d. į Vilniaus mokytojų namus susirinkę VŽKD nariai gražiai paminėjo poeto, prozininko, vertėjo ir pedagogo Stasio Anglickio 90 metų jubiliejų. Pats S. Anglickis dėl pablogėjusios sveikatos renginyje nedalyvavo. Jam atstovavo jo sūnus Rimantis Anglickis. Renginio metu studentė Loreta Mukaitė ir pedagogė Irena Rudienė žemaitiškai skaitė naujausio S. Anglickio romano „Čiupikai“ ištraukas bei S. Anglickio žemaitiškus eilėraščius.

Vasario 20-ąją VŽKD nariai, kas pasipuošę žemaitiškais ličynomis, kas ir be jų, rinkosi į Užgavėnių šventę. Tie, kas kaukių neturėjo, jų galėjo gauti iš Užgavėnėms daug jų pagaminusios dailininkės Genės Jacėnaitės. Tą dieną visą popietę Viliuje netrūko šurmulio, dainų ir išdaigų ir blynų. Na o vakare, kaip ir pridera, balių surengė Užgavėnių persirengėliai (žemaičių „žydėliai“).

Kovo 19 d. įvyko VŽKD ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas. Jo metu išrinkta nauja draugijos taryba. Jos nariais tapo Genė Jacėnaitė, Dalia Dirgėlienė, Julius Norkevičius, Danutė Mukienė, Tamara Eugenija Arnastauskienė, V. Čepienė, Stasys Kavaliauskas, Romualdas Grigalis, Genovaitė Lastauskienė, o į Revizijos komisiją išrinkti Danutė Bartkienė, Dalia Lapinienė ir Juozas Macas. Draugijos pirmininke patvirtinta Dalia Dirgėlienė. Susirinkimo metu draugijos garbės narių vardai suteikti rašytojui, vertėjui ir pedagogui Stasiui Anglickiui ir alpinistui Vladui Vitkauskui.

Balandžio 9-ąją Vilniaus mokytojų namuose vykęs Šv. Velykoms skirtas VŽKD vakaras sutraukė itin didelį būrį sostinės žemaičių. Vaišių stalas buvo nukrautas pyragais, margučiais, kitais skanumynais. Susirinkusiuosius vėl linksmino net 7 muzikantai. Vaikai rideno margučius, suaugusieji tarpusavyje bendravo, šoko ir dainavo.

Balandžio 16-ąją vyko kultūros vakaras „Jurgis Pabrėža – talentingasis žemaitis“. Jo metu su darbščiojo gamtininko, švietėjo, etnografo, terminologo, vienuolio Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos (1771–1849) gyvenimu ir darbais supažindino mokslų

Stasys Anglickis 1927 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Maironio lietuvių literatūros muziejaus rinkinių

daktarės Živilė Lazauskaitė ir Laima Gylienė, taip pat ir draugijos pirmininkės pavaduotojas Stasys Kavaliauskas bei VŽKD folkloro ansamblio vadovė Vitalija Brazaitienė. Jos vadovaujamas ansamblis renginio metu kartu su visais dalyviais traukė senąsias tradicines žemaičių krašto dainas. Tekstas apie šį VŽKD kultūros vakarą balandžio mėnesį buvo paskelbtas laikraštyje „Lietuvos aidas“.

Gegužės 21 d. vykęs VŽKD kultūros vakaras buvo skirtas Vilniuje gyvenantiems žemaičiams rašytojams. Jų į renginį atėjo daugiau negu 30, tarp jų ir Romualdas Granauskas (1939–2014), Juozas Aputis (1936–2010), Petras Dirgėla (1947–2015), Egidijus Aleksandravičius, Danielius Mušinskas, Vacys Reimeris (1921–2017), Stasys Žlibinas. Kalbėjusieji trumpai papasakojo apie save, skaitė savo kūrinių ištraukas, pasidžiaugė, kad buvo pakviesti į tokią žemaičių šeimą. Renginio metu veikė naujai išleistų žemaitiškai parašytų knygų mugė, koncertavo Akademinio žemaičių jaunimo korporacijos „Samogitia“ folkloro ansamblis „Virvytė“ (vad. Lo-

(Nukelta į 50 p.)

Stasys Kavaliauskas Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

reta Sungailienė). Vakarų metu susirinkusiesiems redaktorė Danutė Mukienė pristatė naujausią kultūros, istorijos ir švietimo žurnalo „Žemaičių žemė“ numerį, alpinistas Vladas Vitkauskas visus pakvietė dalyvauti liepos 13 d. organizuojamame didžiajame žemaičių kopime į Medvėgalio kalną.

Na o vakaronės metu, pasivaikšius putojančiu alučiu, virtais žirniais su spirgučiais, kepta duona su česnakais, įvairiais žemaičių mėgstamais patiekalais, visi gražiai bendravo, šoko ir dainavo.

Šis renginys buvo plačiai nušviestas periodinėje spaudoje, apie jį kalbėta tarp žemaičių itin populiarioje Lietuvos radijo II programos laidoje „Būds žemaičių“ (redaktorė ir vedėja VŽKD narė Jūratė Grabytė), kuri vyko gegužės 17 dieną.

Birželio 4-osios VŽKD kultūros vakaro svečiai buvo humanitarinių mokslų daktarai žemaičiai Donatas Sauka (1929–2015), Vytautas Vitkauskas (1935–2012), Algirdas Šešelgis bei Žemaitės „Raštų“ pirmojo tomo leidėjai – leidyklos „Žara“ darbuotojai. Jie informavo, kad knyga išleista 5 000 egz. tiražu. Atsižvelgus į tai, kad iki šiol leidžiant Žemaitės kūrinius jie būdavo stipriai redaguojami, nepalikant autentiškos Žemaitės raštų kalbos, šį kartą, rengiant spaudai „Raštus“, tekstai buvo rengiami pagal išlikusius rašytojos rankraščius, siekta palikti kiek tai įmanoma autentiškesnį tekstą, t. y. į rašytojos kūrinius grąžinta daug to, kas iš jų yra buvę leidėjų išbraukta anksčiau. Vakarų metu pranešta, kad jau yra spaudai parengti ir dar du Žemaitės „Raštų“ tomai (II ir III), spaudai rengiama ketvirtoji knyga.

Straipsnis „Ji išskleidė kalbą kaip skepetą...“, ku-

riame rašoma apie šį VŽKD vakarą, buvo paskelbtas laikraštyje „Tiesa“ birželio 7 d. (jį Birutės Jūronytė slapyvardžiu pasirašė Jūra Baužytė).

Liepos 13-ąją, Durbės mūšio dieną, VŽKD nariai ir minios kitų žemaičių bei jų prietelių iš visų Lietuvos vietų susirinko Medvėgalio kalno papėdėje (Šilalės r.), kad priekyje žengiančiam į aukščiausius pasaulio viršukalnes užkopusiam Vladiui Vitkauskui, plazdant Žemaitijos vėliavai, šturmuotų aukščiausią Žemaitijos kalną (aukštis 234 m). Kalnas buvo įveiktas. Užkopus ant jo, po oficialių kalbų ir palinkėjimų žemaičiams būti tokiems pat stipriems, kaip ir Durbės mūšio metu, vyko didžiulė žemaičių gegužinė, koncertavo šiauliškių kapela „Jonis“ (vadovas Pranciškus Trijonis), kurio įkūrėjai – žemaičiai broliai Trijoniai. Šios šventės viena pagrindinių organizatorių buvo VŽKD narė, Žemaičių kultūros draugijos informacinio centro vadovė, žurnalo „Žemaičių žemė“ redaktorė Danutė Mukienė. Renginys buvo plačiai nušviestas liepos 15 d. laikraštyje „Lietuvos rytas“ išspausdintoame Petro Dargio straipsnyje „Po didžiųjų kalnų – Medvėgalio šturmas“.

Po vasaros atostogų VŽKD nariai vėl susirinko į būrį rugsėjo 17-osios pavakary. Šį kartą jų svečiai buvo didelė, graži, muzikuojanti iš Pavandenės krašto (Telšių r.) atvykusi Nijolės Rekašiūtės šeima – Eglė, Monika, Adomas ir Vilija. Visi jie studijuoja arba propaguoja muziką. Iš šios giminės yra kilęs kompozitorius Antanas Rekašius (1928–2003).

Renginio metu savo eiles skaitė, klausytojų garsių aplodismentų sulaukė Nijolė Rekašiūtė.

Alpinistas V. Vitkauskas ir keletas kitų draugijos narių pasidalino įspūdžiais iš liepos 13 d. vykusio renginio – Medvėgalio kalno šturmo, skirto Durbės mūšio dienai pminėti.

Rugsėjo 21 d. VŽKD nariai dalyvavo paminklo Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Gediminui atidengimo Vilniaus Katedros aikštėje renginyje.

Spalio 5 d. Ažuolyno globos bendrija, Lietuvos 1941 m. sukilėlių sąjunga ir VŽKD surengė bendrą išvyką į Tautinį azuolyną Ožkabaliuose (Vilkaviškio r.). Visi atvykusieji čia sodino medelius, tvarkė azuolyną ir gražiai pagerbė Lietuvos patriarcho, etnografo ir religijotyrininko Jono Basanavičiaus (1851–1927) premijos laureato Norberto Vėliaus (1938–1996) atminimą, jo garbei pasodino tris

ąžuoliukus. Ta proga kalbėjo Lietuvos etnologas, folkloristas, religijotyrininkas Jonas Trinkūnas (1939–2014), Ažuolyno globos bendrijos pirmininkas Vitalijus Stepulis. Sodinant medelius dalyvavo ir N. Vėliaus našlė Ramunė Vėliuvienė. Tradiciniais žemaičių kostiumais pasipuošę Vilniaus žemaičiai, pagerbdami VŽKD veikloje dalyvavusio N. Vėliaus atminimą, Tautiniame ąžuolyne padainavo N. Vėliaus mėgtą dainą „Dagilėlis“ ir keletą kitų žemaitiškų dainų. Renginyje dalyvavo ir poetas Justinas Marcinkevičius.

Grįždami į Vilnių išvykos dalyviai aplankė Vilkaviškį, jo centrinėje aikštėje neseniai pastatytą paminklą Jonui Basanavičiaus.

1996 m. spalio 18 d. laikraštyje „Apžvalga“ buvo išspausdintas Jūros Baužytės straipsnis „Trys ąžuolai žemiečiui N. Vėliui“, iliustruotas puikiomis nuotraukomis.

Lapkričio 25 d. VŽKD kultūros vakaras buvo skirtas Žemaičių kunigaikštystės paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose 555-osioms metinėms. Draugijos svečias buvo jau keletą metų Lietuvoje gyvenantis, lietuviškai neblogai pramokęs Klaipėdos universitete dirbantis anglas istorikas Rovelis Stivenas ir tame pačiame universitete dirbantis iš Telšių kilęs istorikas, vienas iš Žemaičių kultūros draugijos steigėjų Vacys Vaivada. Apie šį renginį laikraštyje „Voruta“ gruodžio 14 d. išspausdintoje žinutėje „Kai žemaičiams

Nuotraukoje dešinėje: 1996 m. gruodžio 27 d. vykusiame Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje jo dalyviai „Ilgiausių metų“ gieda prof. Vaciu Miliui. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

1996 m. liepos 13 d. ant Medvėgalio kalno (Šilalės r.). Kairėje – alpinistas Vladas Vitkauskas. Prie mikrofono kalba Žemaičių kultūros draugijos pirmininkas Stasys Kasparavičius. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš RKIC archyvo

Grupė 1996 m. spalio 5 d. Tautiniame ąžuolyne Ožkabaliuose (Vilkaviškio r.) medelius sodinusių Vilniaus žemaičių ir kitų išvykos dalyvių. Juozo Elekšio nuotrauka

1997 m. kovo 10 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje buvo atidaryta alpinisto Vlodo Vitkausko fotografijų paroda

buvo suteiktos privilegijos“ paskelbė Jūra Baužytė. Tą pačią dieną būrys žemaičių, pasipuošę tradiciniais kostiumais, apsilankė Vilniaus Šv. Pilypo ir Jokūbo banyčioje, čia išklausė Šv. Mišių, aukotas už mirusius kraštiečius, pagiedojo giesmų iš „Žemaičių Kalvarijos Kalnų“.

Gruodžio 27-ąją surengtame VŽKD kalėdiniame renginyje buvo giedamos kalėdinės giesmės, apdovanojami aktyviausi draugijos nariai, vyko vaišės. Vakaro metu gražiai pagerbtas etnologas ir VŽKD įkūrimo iniciatorius Vacys Milius, kuriam gruodžio 8 d. sukako 70 metų. Ta proga skambėjo ir „Ilgiausių metų“.

1997 METAI

1997 m. Vilniaus žemaičių kultūros draugijos „Metraščių“ rašė Julius Norkevičius, Stasys Štikelis ir Jūra Baužytė. Nuo 1997 m. gruodžio mėnesio „Metraščių“ šeimininke tapo dr. Tamara Eugenija Arnastauskienė. Tais metais VŽKD „Metraščių“ jau buvo

ilustruojamas spalvotomis nuotraukomis, kurių autoriai – Virginija Valuckienė, Zigmas Juškevičius, Juozas Elekšis, kiti draugijos nariai.

Šiuo laikotarpiu draugijos veikloje vis aktyviu pradėjo dalyvauoti iš Tauragės kilęs tradicinės kultūros puoselėtojas, bandonininkas ir dainininkas Albinas Batavičius, be kurio muzikavimo ir dainų tais ir vėlesniais metais retas kuris draugijos renginys įvykdavo. Tarp aktyviausių narių buvo ir iš Kauno kilęs fizikas, gamtos mokslų daktaras, etnologas, mokslo istorikas prof. Libertas Klimka.

Sausio 21 d. Respublikiniuose Vilniaus mokytojų namuose įvyko VŽKD ataskaitinis susirinkimas. Tuo laikotarpiu draugijos įskaitoje jau buvo 299 nariai. Draugijos veiklos ataskaitą perskaitė Dalia Dirgėlienė. Susirinkimo metu į draugijos naująją tarybą išrinkta Genovaitė Lasauskienė, Tamara Eugenija Arnastauskienė, Dalia Dirgėlienė, Angelina Narušienė, Alfonsas Katkus, Augustinas Gudmanas, Genė Jacėnaitė, Stasys Kavaliauskas, Romas Jonas Bernotas (1941–2022). Draugijos sekretorės pareigos buvo patikėtos Danutei Bekerienei, draugijos vėliavnešiu paskirtas Juozas Elekšis. Tą dieną VŽKD pirmininke vienbalsiai išrinkta ir gražiai pasveikinta šias pareigas pradėjusi eiti D. Dirgėlienė, kuri tais metais šventė savo 50 metų jubiliejų. Ta proga jai žymus lengvaatletis, sporto organizatorius, iš Tauragės kilęs VŽKD narys Romas Jonas Bernotas (1941–2022) skyrė savo atliekamą dainą. Renginio metu buvo aptarti ir artimiausi draugijos veiklos planai.

Vasario 11 d. žemaičiai rinkosi į Užgavėnių šventę, vykusią Vilniaus mokytojų namų kiemelyje. Joje dalyvavo didelis draugijos narių būrys, tarp jų ir rašytojas, dramaturgas Eugenijus Ignatavičius (1935–2020). Renginio metu buvo gražiai pasveikinti du draugijos nariai jubiliečiai – Pijus Dambrauskas ir Zofija Elekšienė.

Kovo 10 d. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka buvo atidaryta alpinisto, VŽKD nario Vlodo Vitkausko fotografijų paroda. Renginyje dalyvavo, parodos surengimo proga V. Vitkuską pasveikino draugai, bičiuliai, VŽKD nariai. Parodoje apsilankė, jos autorių pagerbė ir meno, muzikos ir kultūros istorikas, pripažintas pirmasis atkurtos Lietuvos valstybės vadovas Vytautas Lansbergis.

Kovo 18 d. VŽKD kultūros vakaro viešnia

buvo iš Kuršėnų kilusi žymi aktorė ir režisierė Kazimiera Kymantaitė (1909–1999) ir jos dukra aktorė Agnė Gregorauskaitė (1938–2022). Renginio metu K. Kymantaitė papasakojo apie savo giminę, 1863 m. sukilime dalyvavusius senelius, apie tėvą – Kuršėnų dvaro ūkvedį ir apie savo vaikystę bei jaunystę.

Balandžio 19 d. būrys VŽKD narių dalyvavo išvykoje į Molėtų astronomijos observatoriją. Pakeliui jie aplankė Europos parką, 1618 m. pastatytą Videniškių šv. Lauryno bažnyčią, augustinjonų vienuolyną, kuriame saugomas Žemaičių vyskupo kunigaikščio Merkelio Giedraičio (1536–1609) portretas.

Gegužės 21 d. VŽKD nariai į kultūros vakarą buvo pasikvietę iš Plungės rajono Kulių miestelio kilusį žurnalistą, kino ir televizijos režisierių Vidmantą Puplauską (1940–2022). Renginio metu svečias papasakojo savo gyvenimo istoriją, kūrybą, Lietuvoje ir kitose šalyse patirtus nuotykius. Susirinkusieji su jubiliejais gražiai pasveikino draugijos narius Genovaitę Lasauskienę ir Augustiną Gudmaną.

Birželio 19 d. VŽKD pasiekė liūdna žinia – mirė draugijos narys Jonas Varkalis. Velionį pašarvojus, prie jo karsto pasipuošę tradiciniais žemaitiškais kostiumais stovėjo Vilniaus žemaičiai. Į amžino poilsio vietą J. Varkalis buvo palydėtas žemaičiams giedant giesmes.

Liepos 26 d. grupė žemaičių dalyvavo išvykoje į Telšius, kur vyko aviacijos šventė. Jos metu žiūrovus įspūdingais akrobatiniais triukais stebino žemaičiai lakūnai Jurgis Kairys ir Rolandas Paksas, tuo metu ėjęs Vilniaus mero pareigas,

1997 m. balandžio 19 d. būrys VŽKD narių dalyvavo išvykoje į Molėtų astronomijos observatoriją. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

1997 m. liepos 26 d. grupė Vilniaus žemaičių kartu su lakūnu Jurgiu Kairiu Telšiuose vykusioje aviacijos šventėje. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

bei dzūkas Leonas Jonis. Pakeliui išvykos dalyviai apsilankė Ariogaloje, Betygaloje, Šiluvoje, Tytuvėnuose, Luokėje, užkopė ant Šatrijos ir Džiugo kalvų, maudėsi Germanto ežere. Ant Šatrijos kalno gražiai buvo pagerbta išvykoje dalyvavusi Ona, nes liepos 26-oji – Oninių diena. Kelionės metu skambėjo dainos, grojo J. Gaižauskas ir A. Jonušas. Apie žymias vietas, kuriose buvo lankomasi, pasakojo tais metais Kultūros ministerijoje dirbęs Lietuvos kraštovaizdžio architektas Kęstutis Labanauskas. VŽKD metraštis yra iliustruotas šios kelionės nuotraukomis. Apie Telšiuose vykusį renginį 1997 m. žurnale „Mokslas ir gyvenimas“ buvo išspausdintas išsamus Juozo Elekšio tekstas „Pirmoji aviacijos šventė Žemaitijoje“, iliustruotas puikiais šio straipsnio autoriaus spalvotomis nuotraukomis.

Rugsėjo 16 d. vyko VŽKD kultūros vakaras, skirtas žemaičių ra-

(Nukelta į 54 p.)

1997 m. spalio 29 d. 75-mečio proga VŽKD nariai pasveikino akademiką Alfonsą Žilėną. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

šytojui, VŽKD nariui Eugenijui Ignatavičiui (1935–2020), kuris renginio metu papasakojo apie savo gyvenimą ir kūrybą. Sporto organizatorius, lengvaatletis ir gitaristas Jonas Romas Bernotas informavo apie bėgimą, skirtą „Lituanica“ didvyrių Dariaus ir Girėno garbei.

Rugsėjo 17 d. su 60-mečiu asveikintas aktyvus VŽKD narys, fotografas Zigmas Juškevičius. 1997 m. Vilniaus žemaičių renginių akimirkas kartu su juo fiksavo ir kiti draugijos nariai, tarp jų ir Virginija Valuckienė, bei Juozas Elekšis.

Rugsėjo 19 d. gražiausios gėlės ir palinkėjimai buvo skirti aktyviam draugijos nariui etnologui Vaciuui Miliui, kuriam Katalikų mokslų akademija Šv. Jonų bažnyčioje vykusių iškilnių metu suteikė Katalikų mokslų akademijos akademiko vardą.

Rugsėjo 23 d. Vilniaus žemaičiai dalyvavo savo žemiečio dailininko ir poeto Petro Rūtės dailės darbų parodos, surengtos Mokslo ir technikos rūmuose, atidaryme ir jį tokia gražia proga pasveikino ir pagerbė fol-

1997 m. spalio mėn. pabaigoje Vilniaus žemaičiai dalyvavo poeto Henriko Nagio (1920–1996) laidotuvėse. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

kloro ansamblio atliekamomis skambiomis žemaitiškais dainomis.

Spalio 21 d. pagal tradiciją draugijoje buvo paminėti Anapilin išėję žemaičiai. Prieš Šv. Mišias susirinkus į Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčią, draugijos nariai giedojo giesmes ir „Žemaičių Kalvarijos Kalnus“. Pamokslą pasakė žemaitis vienuolis brolis Tadas.

Spalio 24 d. grupė Vilniaus žemaičių lankėsi Vilniaus universitete ir čia 60-mečio proga pasveikino savo draugijos narį kalbininką prof. Aleksandrą Girdenį. Jį folkloro ansamblis „Tyklė“ (vadovė Vitalija Brazaitienė) nudžiugino gražiomis žemaitiškais dainomis, kurias profesorius mėgo ir pats dainuoti.

Spalio 29 d. 75-mečio proga VŽKD nariai gražiai pagerbė Akmenės valsčiaus Kivylių kaime gimusį ekonomistą, žymiausią Lietuvos finansų specialistą akademiką Alfonsą Žilėną (1921–2005).

Spalio 30 d. Vilniaus žemaičių garbės sargyba vėl stovėjo prie mirusiojo palaičių – ši kartą – prie iškilaus žemaičio poeto, Žemininko sambūrio nario Henriko Nagio (1920–1996), mirusio Monrealyje. Urna su jo palaičiais į Lietuvą buvo atvežta iš Kanados ir palaidoti Vilniaus Antakalnio kapinėse. Apie šį įvykį plačiai rašyta respublikinėje spaudoje, straipsniai buvo iliustruojami nuotraukomis, kuriose buvo užfiksuotos ir prie urnos stovinčios tradiciniais žemaičių kostiu-

mais pasipuošusios VŽKD narės Genovaitė Lasauskienė ir Dalia Dirgėlienė.

Lapkričio 18 d. Vilniaus mokytojų namuose įvyko Vilniaus žemaičių kultūros vakaras, skirtas kompozitoriaus Jurgio Gaižausko 75-mečiui.

Lapkričio 24 d. Vilniaus žemaičiai dalyvavo VŽKD nario dailininko Pranciškaus Gerliko mamos, vienos iškiliausių žemaičių tautodailininkių Petronėlės Gerlikienės (1905–1949) kūrinių parodos atidaryme.

Gruodžio 27 d. vyko VŽKD tradicinė kalėdinė vakaronė. Jos metu draugijos pirmininkė Dalia Dirgėlienė ir jos pavaduotojas Stasys Kavaliauskas papasakojo apie Kūčių ir Kalėdų papročius, ugnies reikšmę kalėdinėse apėigose. Visi įdėmiai klausėsi ir prof. Liberto Klimkos pranešimo apie Tarpušventį, ką tokiu metų laiku išdarinėja planetos ir kiti dangaus šviesuliai.

Renginyje dalyvavo ir aktoriai – televizijos laidos „Moki žodį – žinai kelią“ vedėjai Aldona Kvederaitė (1924–2012) bei ir iš Plungės kilęs VŽKD narys Karolis Dapkus (1933–2020). Jie parodė spektakliuką kalbos gryninimo tema ir sulaukė didelio žiūrovų palaikymo.

Tą vakarą buvo gražiai pagerbti, dailininkės Genės Jacėnaitės sukurtais medaliais apdovanoti aktyviausi draugijos nariai. Daug nuoširdžių padėkos žodžių sulaukė Vitalija Brazaitienė, kuri dirbdama visuomeniniais pagrindais subūrė balsingus žemaičius ir

VŽKD gyvuoja tradicija savo draugijos narius ir jos bičiulius gražių sukakčių proga pasveikinti žemaitiška daina. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

moko juos žemaitiškų dainų.

Buvo nudžiuginti ir naujieji VŽKD nariai – jiems įteikti Žemaičių kultūros draugijos narių pažymėjimai („Žemaičių pasai“).

Šį renginį, kaip ir daugelį kitų tradicinių VŽKD kultūros vakarų, apvainikavo žemaitiškos dainos, šokiai ir žaidimai. Grojo Jurgis ir Zofija Gaižauskai, Albinas Batavičius.

1998 METAI

Sausio 3 d. Vilniuje veikiančiuose Mikalojaus Konstantino Čiurlionio namuose buvo atidaryta alpinisto, VŽKD garbės nario Vlado Vitkausko fotografijų paroda. Renginyje dalyvavo, parodos autorių pasveikino būrys VŽKD narių.

Sausio 20 d. įvyko ŽKD Vilniaus skyriaus (VŽKD) ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas. Jo metu buvo pažymėta, kad VŽKD veikloje aktyviai dalyvauja 170 narių. Pirmininkaujant Stasiui Štikeliui, sekretoriaujant Tamarai Eugenijai Arnastauskienei ir Romualdui Grigaliui, draugijos metinę veiklos ataskaitą perskaitė Dalia Dirgėlienė, Revizijos komisijos ataskaitą – Juozapas Macas. Draugijos 1997 m. darbą susirinkusieji įvertino „gerai“. Skyriaus tarybos nariais išrinkta T. E. Arnastauskienė, Zita Bitvinskaitė, Dalia Dirgėlienė, Augustinas Gudmonas, Alfonsas Katkus, Stanislovas Kavaliauskas, Genovaitė Lasauskienė, Angelina Narušienė. Buvo išrinkta ir Revizijos komisija, o VŽKD pirmininke naujai 2 metų kadencijai vėl patvirtinta Dalia Dirgėlienė.

Sausio 22 d. Vilniaus arkikatedros senosios giesmės ansamblį, kuriame giedojo ir būrys Vilniaus žemaičių, šio kolektyvo gražios sukakties proga vykusiame renginyje pasveikino VŽKD pirmininkė D. Dirgėlienė.

Vasario 20 d. būrelis VŽKD narių dalyvavo Vilniaus žemaičių šilališkių draugijos ataskaitiniame susirinkime, kuris vyko Radvilų rūmuose. Jo metu VŽKD nariai kolegoms šilališkiams papasakojo apie savo veiklą ir pakvietė juos bendradarbiauti, kartu organizuoti kultūros renginius.

Vasario 24 d. Vilniaus žemaičius vėl į būrį sukvietė spalvingiausia metų

(Nukelta į 56 p.)

šventė – Užgavėnės. Šį kartą persirengėliai žiemą iš kiemo vijo lauk šurmuliuodami ir linksmindamiesi Vilniaus mokytojų namų kiemelyje. Čia VŽKD nariai kartu su savo bičiuliais – Vilniaus rajono Juodšilių mokyklos mokiniais ir pedagogais bei Gervėtiškių klubo nariais – suko ratelius, dainavo, vaišinosi gardžia arbata, Užgavėnių blynais, kuriuos kepdamos šeimininkės šį kartą itin pasistengė – blynai buvo puatlūs, gardūs ir itin kvapnūs.

Vasario 28-ąją į tradicinį vakarą Vilniaus mokytojų namų Didžiojoje salėje susirinkusius VŽKD narius ir jų bičiulius nudžiugino į svečius atvykęs Skriaudžių etnografinis ansamblis „Kanklės“ (vadovė Onutė Petronienė), koncerto metu ir jam pasibaigus sulaukęs ilgų plojimų ir gražių padėkos žodžių. Po koncerto svečiai buvo pakviesti į žemaitišką vakaronę, kurioje visi kartu u Vilniaus žemaičiais dainavo, šoko, žaidė senovinius žaidimus ir vaišinosi. Užsimezgė naujos pažintys, graži bičiulystė, vakaraujant nutarta bendrauti ir ateityje. Renginyje dalyvavo, „Kanklių“ ansamblį pasveikino ir etnografė, habil. mokslų daktarė prof. Angelė Vyšniauskaitė (1919–2006).

Vakaro metu Vilniaus mokytojų namuose veikė ir didelio renginio dalyvių dėmesio sulaukė „Kanklių“ ansamblių kūrybos paroda.

Kovo 17 d. į tradicinį kultūros vakarą Vilniaus mokytojų namuose susirinkę sostinės žemaičiai pasidžiaugė žemaitiškai rašančių žmonių kūryba, naujais leidiniais ir paminėjo Juozapines (VŽKD tais metais buvo net 7 Juozai).

Renginio metu Danutė Mukienė pristatė naujai išleistą žemaitiškos kūrybos rinktinę „Sava muotinu kalbo“. Apie šią knygą, jo reikšmę kalbėjo, savo eilės skaitė poetai Aleksas Girdešis, Justinas Kubilius, Alfonsas Katkus ir Juozas Elekšis.

Antroji renginio dalis buvo skirta Juozapinėms. Koncertavo Juozapinėms specialią programą parengęs AŽJK folkloro kolektyvas „Virvytė“ (vad. Loreta Mukaitė). Apie Lygiadienį, jos šventimo tradicijas papasakojo prof. L. Klimka.

60-mečio proga buvo pasveikintas draugijos narys Zigmąs Pocevičius, kuris tais metais kūrė filmą apie draugijos veiklą.

Kovo 26 d. būrys VŽKD narių dalyvavo Rašytojų klube vykusiame žemaičių poetų Bronės Liniauskienės (1923–2017) ir Stasio Jonausko

(1948–2018) sukaktuviniame vakare ir juos sukaktuvių proga gražiai pagerbė.

Balandžio 21 d. vakaras „Akštiau pasaulė vėršukalniu“ buvo skirtas alpinistui Vladui Vitkauskui. Renginio metu jis papasakojo apie savo pomėgį lipti į kalnus ir pasiekimus užkariaujant aukščiausias pasaulio viršukalnes.

Gegužės 12 d. įvyko knygos-žinyno „Lietuvos zoologai“ pristatymas. Viena jos autorių – draugijos narė Tamara Eugenija Arnastauskienė. Šioje knygoje kyra pateikti duomenys ir daugiau negu apie 50 žemaičių zoologų.

Gegužės 19 d. Vilniaus žemaičiai gražiai pasveikino Lietuvos dailininkių sąjungos Medalių galerijoje (Vilnius, Šv. Jonų g. 11) Lietuvos Sąjūdžio 10-mečio proga atidarytos fotografijų parodos „Telšiai – mano miestas“ autorių – Telšių fotografą Mečislovą Šilanską. Muzikinį sveikinimą jam padovanojo Zofijos ir Jurgio Gaižauskų šeima bei ansamblis „Tyklė“ (vadovė Vitalija Brazaitienė).

Gegužės 20 d. Rašytojų sąjungos namuose vyko Vykinto Vaiškevičiaus knygos „Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija“ sutiktuvės. Vilniaus žemaičių vardu autorių pasveikino Dalia Dirgelienė ir Juozas Elkšis.

Birželio 6 d. Vilniaus žemaičius savo apsilankymu ir parodytu Edmundo Untulio žemaitišku spaktakliu „Kurmis unt dėdėlė kelė“ (rež. E. Untulis) nudžiugino Skuodo žemaičių teatras. Po spektaklio vyko tradicinė žemaitiška vakaronė.

Birželio 20–21 d. Vilniaus žemaičių ekskursijos po Žemaitiją metu lankytasi Raudondvaryje, Vilkiwoje, Jono ir Antano Juškų muziejuje, Renavo dvaro rūmuose (tuo metu ten veikė VŽKD narės keramikės Gens Jacėnaitės kūrybos paroda), Bitėnuose, Martyno Jankaus muziejuje, Seredžiuje, Jurbarko, Švėkšnoje, Šilutėje, Juknaičiuose, Rusnėje. Birželio 20-osios vakare nakvynei keliautojai buvo įsikūrę Rusnėje. Ten vyko ir jų vakaronė. Kelionės gidas buvo Libertas Klimka.

Liepos 1 d. VŽKD nariai Rašytojų sąjungos namuose giedojo Žemaičių Kalvarijos Kalnus, stovėjo garbės sargyboje prie iš užsienio parvežtų Vandos Daugirdaitės-Sruogienės (1899–1997) palaikų. Jie palaidoti Vilniaus Rasų kapinėse.

Liepos 18 d. vėl vyko Žemaičių sueiga ant Šilalės rajone dunksančio Medvėgalio kalno. Šį kartą ji

buvo skirta Stepono Dariaus ir Stasio Girėno atminimui. Renginyje dalyvavo ir būrys Vilniaus žemaičių. Artėjant vidurnakčiui ant Medvėgalio ir kitų didžiųjų Žemaitijos kalnų buvo uždegti laužai ir sugiedotas Žemaičių sueigos himnas. Į Medvėgalio kalną žemaičių priekyje ir šį kartą kopė alpinistas, VŽKD narys Vladas Vitkauskas.

Rugsėjo 15 d. VŽKD vakaro metu gausiai susirinkusiems Vilniaus žemaičiams buvo pristatyta Vykinto Vaitkevičiaus knyga „Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija“ ir Alfonso Tekoriaus į lietuvių kalbą išversta knyga „Antika“.

Spalio 5–9 dienomis Akademinio žemaičių jaunimo korporacijos (AŽJK) „Samogitia“, žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcijos atstovai, būrys Žemaičių kultūros draugijos narių, tarp jų ir vilniškiai, dalyvavo Gdanske (Lenkija) vykusioje konferencijoje-seminare „Žemaičiai ir kašubai vieningoje Europoje“. Išsamiai apie šią išvyką rašyta žurnalo „Žemaičių žemė“ 1998 m. Nr. 4 (21).

Spalio 20 d. pagal tradiciją pagerbti mirusiųjų, pasimelsti už visus Anapilin išėjusius žemaičius VŽKD nariai rinkosi į Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčią. Šv. Mišių metu jie giedojo kartu su Vilniaus folkloro kolektyvais „Ūla“ ir „Tyklė“.

Spalio 28 d. Vilniaus miesto rotušėje, kur veikė Lietuvos menininkų rūmai, VŽKD nariai gražiai pasveikino žemaitį dailininką Algimantą Švažą (1933–2003) jo kūrybos darbų parodos atidarymo proga ir jo

1998 m. vykusios VŽKD išvykos į Žemaitiją dalyviai. Nuotrauka iš VŽKD metraščio

garbei, kaip tai įprasta tokio renginio metu, padainavo keletą žemaitiškų dainų. Paroda veikė spalio 28–lapkričio 14 dienomis.

Lapkričio 17 dieną vykęs VŽKD kultūros vakaras buvo skirtas Lietuvos knygnešiams. Vakaro metu kalbėjo Knygnešių draugijos pirmininkė Elena Kubilienė ir vienas aktyviausių šios draugijos narių – Lietuvos archyvų departamento direktorius Benjaminas Kaluškevičius.

Lapkričio 27 d. Vilniaus rotušėje buvo pristatyta VŽKD nario Vlado Vitkausko knyga „Aukščiau pasaulio viršukalnių“. Ją knygos išleidimo proga pasveikino jo kolegos, draugai, bičiuliai ir VŽKD atstovai.

Gruodžio 15 d. grupė VŽKD narių vėl apsilankė Architektūros muziejuje, kuriame juos maloniai sutiko, apie muziejų, Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčią papasakojo šio muziejaus direktorė Morta Baužienė. Žemaičiai ją pasveikino darbo muziejuje 30-mečio proga.

Gruodžio mėnesį VŽKD nariai, folkloro kolektyvas „Tyklė“ (vadovė Vitalija Brazaitienė) gražiomis žemaitiškoms dainomis pagerbė Druskininkuose gyvenantį, čia plačią veiklą išvysčiusį iš Rietavo kilusį dailininką Adelbertą Nedzelskį jo kūrybos parodos, atidarytos Mikalojaus Konstantino Čiurlionio namuose Vilniuje, proga.

Gruodžio 28 d. vyko VŽKD naujametinė vakaronė. Jos metu apie Tarpušvenčio tradicijas papasakojo Libertas Klimka. Grojo Zofija ir Jurgis Gaižauskai. Renginyje gražiai pagerbti didžiausi aktyviausi draugijos nariai, pagalbininkai, tarp jų ir prof. Juozapas Girdzijauskas.

Parengė Kazimieras Prušinskas

Tekstas parengtas pagal Jūros Baužytės, Stasio Štikelio, Juozo Elekšio ir Tamaros Eugenijos Arnastauskienės tekstus, pateiktus Vilniaus žemaičių kultūros draugijos metraštyje

Publikacijoje panaudotos Virginijos Valuckienės, Juozo Elekšio ir Zigmo Juškevičiaus nuotraukos

„MAŽŪJŲ TALENTŲ ŠOU-2023“ Mažeikiuose ir jo laureatai

Mažeikiuose veikiantis Daivos Gedvilienės labdaros ir paramos fondas, tęsdamas tradiciją, skatinamas talentingiausių vaikų ir jaunimo kūrybinę, meninę, muzikinę veiklą, saviraišką bei savišvietą, šių metų balandžio 6 d. balsingus, muzikai gabius Mažeikių rajono vaikus, jų muzikos mokytojus, auklėtojus ir tėvus šešioliktą kartą pakvietė į tradicinį „Ma-

žųjų talentų šou - 2023“ konkursą-atranką. Renginys vyko Mažeikių kultūros centro mažojoje salėje.

Šiame, kaip ir ankstesniais metais organizuotuose konkursuose-atrankose buvo siekiama puoselėti ir populiarinti gimtąją žemaičių kalbą, lietuvišką dainą, žodį, melodiją, kompozitorių kūrybą.

Pagal Fondo patvirtintus nuostatus dalyviai buvo suskirstyti į dvi grupes: vaikai iki 16 metų amžiaus ir jaunimas nuo 16 metų amžiaus.

Tarp savęs varžytis galėjo vokalistai (solistai, ansambliai), instrumentalistai (solistai, ansambliai), skaitovai (vienas, keli skaitovai), kitų (netradicinių) žanrų atlikėjai arba savitai atlikdami vaikiško personažo „Daiva Pamaiva“ dainelę. Dalyviai dar buvo skirstomi į tris grupes pagal atliekamus kūrinius: žemaitiškai atliekamas kūrinys, lietuvių kompozitorių kūrinys, savos kūrybos kūrinys. Pasirodymo trukmė turėjo būti iki 5 minučių. Vienas dalyvis scenoje galėjo pasirodyti tik vieną kartą. Buvo vertinamas pasirodymo originalumas, gebėjimas nevaržyti saviraiškos.

Atrankos-konkurso dalyvius vertino komisija. Jos nariai buvo: 1. Rugilė Lieliungaitė, Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorijos, klasikinio vokalo klasės studentė, buvusi „Mažųjų talentų“ konkurso laureatė; 2. Rinalda Pocevičiūtė, Lietuvos nacionalinio spalvų orkestro solistė, buvusi „Mažųjų talentų“ laureatė; 3. Asta Butienė, Žemaitijos krašto draugi-

Konkurso-atrankos laureatai, jų mokytojai ir renginio organizatoriai. Linos Černiausienės nuotrauka

jos ir Žemaitijos motociklistų klubo „Ašvėnė“ atstovė; 4.Zanda Strogonova, Brocenės (Latvija) kultūros centro režisierė; 5. Monika Kimtienė, Urvikių kultūros centro meno vadovė, ProX grupės vokalistė.

2023 M. „MAŽŪJŲ TALENTŲ ŠOU’2023“ ATRANKOS-KONKURSO LAUREATAI

Solistai

1. MAŽEIKIŲ LOPŠELIS DARŽELIS
„BURATINAS“
Mokytoja ELONA JUŠKEVIČIENĖ
Solistė GODA MEMGAUDAITĖ – 5 m.
LIETUVIŲ LIAUDIES daina „Zuikis pu me-
dio siediejė“.

2. SEDOS LOPŠELIS-DARŽELIS
„JURGINĖLIS“
Mokytoja VILMA MAJAUSKIENĖ
Solistė TĖJA STAPUŠAITYTĖ – 6 m.
Muzika, žodžiai AUŠROS SENDŽIKIENĖS.
„Jeigu būtų kitaip“.

3. MAŽEIKIŲ KULTŪROS CENTRAS

Mokytojas ANTANAS DARGIS
Solistė EVA STONKUTĖ – 8 m.
Muzika, žodžiai Jūratės Miliauskaitės. „Kitokia
panelė“.

4. MAŽEIKIŲ KULTŪROS CENTRAS
Mokytojas ANTANAS DARGIS
Solistė GABRIELĖ PUIDOKAITĖ – 9 m.
Muzika, žodžiai JŪRATĖS MILIAUSKAI-
TĖS. „Supynės“.

5. MAŽEIKIŲ „VENTOS“ PROGIM-
NAZIJA
Mokytoja JURGITA DONĖLĖ
Solistė MARIJA KUNICKYTĖ – 15 m.
Muzika, žodžiai KRISTUPO BUBNELIO.
„Dangus nesibaigia“.

Vokalinių ansamblių grupė

1. MAŽEIKIŲ LOPŠELIO-DARŽELIO
„BITUTĖ“ VAIKŲ VOKALINIS
ANSAMBLIS
Mokytoja JURGITA VAIČIENĖ
Dainininkai: URTĖ ŽELVYTĖ, JOGAI-

(Nukelta į 58 p.)

Mažeikių kultūros centro Mažoji salė konkurso-atrankos metu. Linos Černiauskienės nuotrauka

LĖ REIVYTYTĖ, GABIJA VAITKUTĖ, LILAS VASILIAUSKAS, AUKSĖ PUMPINAITĖ, EMILIJA ŠMITĖ, IEVA IVANAUSKAITĖ, RUSNĖ BUTAVIČIŪTĖ, ANELĖ ZUBAVIČIUTĖ (4–6 m.)

Muzika, žodžiai INGOS ŠEDUIKIENĖS. „Traukinys“.

2. MAŽEIKIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „EGLUTĖ“

Mokytojas ROKAS GRAŽYS

Dainininkai: LUKNĖ ČEPULYTĖ, IGLĖ GABALYTĖ, ROKAS GEDUTIS, SOFIJA FREIMONAITĖ, MĖJA JARUTYTĖ, DŽIUGAS KAMINSKAS, IGLĖ MICKUTĖ, OLIVIA STUPURAITĖ (5–6 m.)

Muzika ir žodžiai LAUROS REMEIKIENĖS. „Išdygo spuogas“.

Žemaitiškų dainų grupė

1. MAŽEIKIŲ LOPŠELIS DARŽELIS „BURATINAS“

Mokytoja ELONA JUŠKEVIČIENĖ

Solistė GODA MEMGAUDAITĖ – 5 m.

Lietuvių liaudies daina „Zuikelis pu medio siederė“.

2. MAŽEIKIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „ŽILVITIS“

Mokytoja RITA GARALIENĖ

Skaitovai: BRIGITA RAPŠYTĖ, HERKUS BELECKIS – 5 m.

Pasaka „Ožel uodegel“, dialogas „Ejau i mėška“.

3. MAŽEIKIŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „ŽILVITIS“

Mokytoja DAIVA GEDVILIENĖ

Vaikų ansamblis – 6–7 m.

Žodžiai liaudies, muzika AUŠROS ŠINKŪNIENĖS. Daina „Tris anūkă žemaitokă“.

Instrumentalistų grupė

1. MAŽEIKIŲ VYTAUTO KLOVOS MUZIKOS MOKYKLA

Mokytoja NINA KAVECKIENĖ

Fortepijonu skambino MOTIEJUS SPRINDYS – 8 m.

Kompozitorius DAINIUS DANILAITIS. „Polkutė“.

2. MAŽEIKIŲ MOKSLEIVIŲ NAMAI, MUZIKOS STUDIJA „ISO“

Mokytojas ANDRIUS KRIVICKAS

Vokalinis ansamblis atlikėjos sau pritariančios ukulelėmis: VAIDILĖ GIEDRAITĖ – 11m., MORTA ŠAKYTĖ – 11 m., AUSTĖJA JARUTYTĖ – 10 m., SOFIJA KURČENKO – 11 m.

Muzika, žodžiai EGLĖS SIRVIDYTĖS. Daina „Mano namai“.

Laureatai buvo paskelbti tą pačią dieną. Jie bus apdovanoti lapkričio 17 d. Mažeikių kultūros centre įvyksiančio laureatų koncerto metu.

Renginio rėmėjai:

Daivos Gedvilienės Labdaros ir paramos fondas; Česlovas Pečetauskas, Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys, kūrėjas, Mažeikių krašto premijos laureatas, kalvis; Rasa Jokūbienė, Ij „Kanceliarinės prekės“ (Naftininkų g. 22); Asta ir Eduardas Butos, Mažeikių Žemaičių krašto draugija, MCC „Ašvėnė“; Gintautas Gedvila, UAB „Pastarata“, Tentų gamyba-remontas (Skuodo g. 12 F); UAB „Laumės baldai“ (Tirkšlių g. 5 B, Ventos g. 49); Rasita Mikelaitytė, kavinė „Kažkas skanaus“ (Naftininkų g. 17); AB „Telia Lietuva“ Mažeikių skyrius (Žemaitijos g. 20); Diana Pociuvienė, „Dianos gėlės“ (Skuodo g. 1).

Informaciniai rėmėjai:

Mažeikių rajono laikraštis „Būdas žemaičių“, Radijo stotis HOT FM.

Renginio globėja, rengėja ir koordinatore – Mažeikių rajono savivaldybės kultūros centro režisierė Daiva Gedvilienė.

Rengiantis konkursui-atrankai kartu su Fondo žmonėmis dirbo visa Mažeikių kultūros centro komanda, jos vadovas – Mažeikių kultūros centro direktorius Remigijus Jokubauskas.

Daivos Gedvilienės labdaros ir paramos fondo informacija

PARODA „ARCHYVAI I“

2023 m. balandžio 20 d. – gegužės 6 dienomis Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių galerijoje (Kęstučio g. 3-2, Telšiai) veikė akademinio piešimo darbų paroda „Archyvai I“ (kuratorius Donatas Repeika). Joje buvo eksponuojami kūriniai iš VDA Telšių fakulteto fondų, atskleidžiantys įvairių žmogaus kūno traktavimą – nuo tikslių linijų ir formų iki laisvų, eskiziškų interpretacijų.

Piešinys – vienas seniausių išraiškos būdų, sudarantis galimybę menininkui suvokti ir užfiksuoti mus supančią aplinką, perteikti kūrybines idėjas ar piešėjo vidinę, emocinę būseną. Todėl nenuostabu, kad piešimas ir vizualioji raiška iki šiol vyrauja meno edukacijų lauke. Ne išimtis ir VDA Telšių fakultetas, kuriame kaupiamą studentų piešinių archyvą sudaro kelių kartų atstovų daugiau negu per 50 metų sukurti darbai.

Parodos „Archyvai I“ leitmotyvas buvo žmogus ir žmogaus figūra. Jos kūrėjai pasistengė atskleisti piešinio raidą nuo paprastesnių žmogaus for-

mų įsisavinimo iki sudėtingesnio plastinės anatomijos pažinimo ir meninių interpretacijų. Per skirtingas išraiškos priemones: liniją, štrichą, dėmę, spalvas, popieriaus lapuose žiūrovas buvo kviečiamas pasinerti ne tik į kuriamą erdvės iliuziją, bet ir į išsivystę emocinį pasaulį.

VDA Telšių fakulteto informacija

Nuotraukose – parodos „Archyvai I“ fragmentai ir jos kuratorius Donatas Repeika

Jūra Marija Baužytė-Štikelienė ir Stasys Štikelis – žemaičiai, savo gyvenimą paskyrę žurnalistikai

Parengė Jadvyga SIMUTIENĖ

Didžioji dalis Vilniaus žemaičių kultūros draugijos (VŽKD) narių – vyresnio amžiaus žmonės. Taip buvo jos kūrimosi pradžioje 1988–1989 metais, taip yra ir dabar. Draugijos pagrindą sudaro įvairiose mokslo, kultūros, sveikatos ir gamtos apsaugos, žiniasklaidos, verslo, pramonės ir kitose srityse dirbę ar vis dar dirbantys ir aktyviai visuomeninėje veikloje dalyvaujantys žmonės. Daugelis jų į draugijos renginius ateina su savo antrosiomis pusėmis, nes ir vienas, ir kitas yra žemaičiai ir abu jie dalyvauja draugijos veikloje.

Beveik dešimtmetį tarp tokių porų buvo ir žurnalistai Jūra Marija Baužytė-Štikelienė ir Stasys Štikelis. Tai, kad Jūra turi ir antrą vardą ir kad jos vyras – Stasys Štikelis, nedaug kas žinojo, tad ją vadindavo tiesiog Jūra Baužyte, t. y. taip, kaip ji dažniausiai spaudoje pasirašinėdavo savo straipsnius.

Jūra VŽKD veikla susidomėjo, jos renginiuose lankytis pradėjo jau pirmaisiais draugijos veiklos metais. Ja pasekė ir jos vyras Stasys. Jūra pirmoji spaudoje pradėjo skelbti žinutes ir didesnės apimties straipsnelius, karvais ir nuotraukomis apie Žemaičių

kultūros draugijos ir jos skyriaus – VŽKD veiklą. Ji juos pasirašydavo savo pačios vardu ir mergautine pavarde arba Birutės Jūronytės slapyvardžiu. 1991–1992 m. daugiausiai tokių tekstų buvo išspausdinta visai Lietuvai skirtame dienraštyje „Tiesoje“, kurio redakcijoje Jūra ilgą laiką dirbo. Taip žinia apie sostinės žemaičių iniciatyvas, renginius, žemaičių kultūrinį sąjūdį, jo siekį puoselėti savo motinos kalbą, tradicijas, papročius, geriau pažinti gimtojo krašto istoriją, įamžinti iškilų žemaičių atminimą ir svarbias istorines vietas pasklisdavo po Lietuvą ir dar plačiau.

J. Baužytės netekome prieš penkerius metus. S. Štikelis Anapilin pasitraukė 1999-aisiais, kai Vilniaus žemaičių kultūros draugija, anksčiau vadinta Vilniaus žemaičių pavietu, skaičiavo dešimtuosius savo veiklos metus.

Kasmet Anapilin pasitraukusių VŽKD narių būrys didėja. Juos atsimena draugai, bičiuliai, artimieji, apie juos pasakoja ir nuo 1997 m. gruodžio mėnesio Tamaros Eugenijos Arnastauskienės rašytas VŽKD metraštis, gausiai iliustruotas Virginijos Valuckienės, Zigmo Juškevičiaus, Juozo Elekšio ir kitų taktyviai draugijos veikloje dalyvavusių fotografų nuotraukomis. Iki 1997 metų šį metraštį rašė keli kiti draugijos nariai. Pirmieji įrašai jame palikti 1991 m. kovo mėnesį. Jų autorė – J. M. Baužytė-Štikelienė. Čia ji rašo apie tai, kaip Vilniaus žemaičiai rengėsi Užgavėnių šventei, kurios tradicijas mūsų sostinėje gaivino ne kas nors kitas, o Vilniaus žemaičiai.

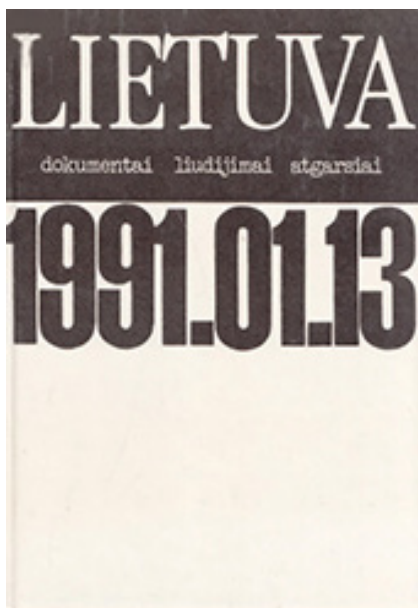

Jūra Marija Baužytė-Štikelienė. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Lietuvos žurnalistų sąjungos archyvo

Jūra Marija BAUŽYTĖ- ŠTIKELIENĖ

Jūra Marija Baužytė-Štikelienė (1933–2018) – Lietuvos žurnalistė, publicistė, visuomenės veikėja, knygų autorė ir sudarytoja. Gimė 1933 m. sausio 13d. tuometinės Šiaulių apskrities

Knygos „Lietuva 1991.01.13: dokumentai liudijimai atgarsiai“ viršelis

Kuršėnų miestelyje. Vidurinių išsilavinimą įgijo Panevėžio 2-ojoje mergaičių gimnazijoje, kurią baigė 1951 metais. Tada įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakultetą. Čia ji 1951–1956 metais studijavo žurnalistiką ir įgijo žurnalistės specialybę.

Baigusi studijas pradėjo dirbti respublikinėje spaudoje korespondente: 1956 m. – „Valstiečių laikraštys“, 1957–1960 m. – dienraštyje „Komjaunimo tiesa“. Daugiau negu trisdešimt metų (1960–1992) dirbo dienraščio „Tiesa“ redakcijoje korespondente ir skyriaus vedėja. Būdama jau beveik 60-ies metų amžiaus, tapo įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ korespondente. Šias pareigas ji ėjo 1992–1995 m.

Lietuvoje prasidėjus Atgimimui, įsijungė į naują Lietuvą kūrusių žmonių gretas.

Buvo Lietuvos žurnalistų sąjungos narė, kelerius metus vadovo šios sąjungos Publicistikos sekcijai. 1983 m. jai suteiktas LSSR nusipelnusios žurnalistės vardas, 2008 m. apdovanota Lietuvos žurnalistų sąjungos medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“.

Daugiausiai jos straipsnių paskelbta moralės, dorovinio auklėjimo, kraštotyros, žurnalistikos, nuo 1992-ųjų metų – ir geležinkeliečių darbo temomis. Savo rašinius publikuodavo įvairiuose spaudos leidiniuose.

J. Baužytė yra kelių knygų autorė ir bendraautorė, sudarytoja. 1972 m. išleista jos apybraižų knyga „Išdalyta saulė“, 1979m. išspausdinta jos sudaryta Lietuvos žurnalistų sąjungos premijuotų žurnalistų kūrybos rinktinę „Horizontai: Vinco Mickevičiaus-Kapsuko premi-

Jūros Marijos Baužytės knygos „Pavėlavę lieka stotyje. Neišsiųsti laišakai“ viršelis

jos laureatų kūrybos rinktinė“. 1991 m. išleista jos publicistinių apybraižų knyga „Žirgai lekia per rūką“, 2000 m. – „Šviesa iš toli: knygnešys Karolis Baužys ir jo palikuonys“. 2008 m. kartu su kitais kolegomis Jūra parengė spaudai knygą „Gyvenimai, skirti geležinkeliams“. 2009 m. išleista jos parašyta knyga „Pavėlavę lieka stotyje: Neišsiųsti laišakai“. Tai

(Nukelta į 64 p.)

Jūros Marijos Baužytės knygos „Mėnulio užtemimo naktį“ viršelis

Konstantino Šakenio knygos „Vaizdai ir mintys nelaisvėje“ viršelis

esė apie žurnalistiką gyvenime ir gyvenimą žurnalistikoje. Ji dedikuota žurnalistams, žiniasklaidos gerbėjams ir tiems, kas jos labai nekenčia. Knygoje autorė pasakoja apie savo gyvenimo ir žurnalistinio darbo patirtis bei įvairiose Lietuvos gyvenimo srityse įvykusius pokyčius laikotarpiu nuo 1951 iki 2008 metų.

2015 m. išspausdintas J. Baužytės publicistinis romanas „Mėnulio užtemimo naktį“, pasak autorės, skirtas tiems, kurie nesijaučia laimingi.

1991 m. lietuvių kalba išleistoje kelių autorių dokumentinės medžiagos knygoje „Lietuva 1991.01.13: dokumentai, liudijimai atgarsiai“, pasakojama apie kraujo pareikalavusius 1991 m. sausio įvykius Vilniuje. Šiame leidinyje išspausdintas jos parašytas ir spaudai parengtas skyrius apie žmones, žuvusius 1991 m. sausio 13 d. prie Lietuvos televizijos bokšto bei radijo ir televizijos pastatų. Ši knyga 1992 m. buvo išleista dar ir anglų kalba.

Jūra yra inžinieriaus, pedagogo, politikos ir visuomenės veikėjo, buvusio Lietuvos III ir IV Seimo nario, 1936 m. rugsėjo 1–1940 m. liepos 1 dienomis ėjusio Lietuvos Seimo pirmininko pareigas, buvusio Lietuvos švietimo ministro Konstantino Šakenio (1881–1959) prisiminimų dvitomio „Vaizdai ir mintys nelaisvėje“ redaktorė.

Vyriui Stasiui Štikeliui mirus, ji sudarė, parengė spaudai ir išleido jo monografiją „Eterio šviesa“ (Lietuvos radijo istorija 1919–1940 m.). Ši knyga 2001 metais buvo apdovanota Vinco Kudirkos premija. Jūra užbaigė spaudai parengti ir kitą S. Štikelio knygą – „Lenkiuosi gimtinei: Milvydiškiams, kurių jau nebėra“ (išspausdinta 2004 m.).

Jūros Marijos sesuo – daugelio lietuvių žinoma kultūros laidų apie mūsų šalies miestelius rengėja, televizijos žurnalistė, redaktorė Nijolė Baužytė (g. 1938 metais). Nijolė ilgą laiką globojo, prižiūrėjo paskutiniaisiais metais sunkiai sirgusių seserį.

Jūra Marija Baužytė-Štikelienė mirė 2018 m. spalio 24 d. Vilniuje. Ji, kaip ir jos vyras Stasys Štikelis, palaidota Vilniaus Saltoniškių kapinėse.

Stasys ŠTIKELIS

Stasys Štikelis (1930–1999) – žurnalistas, ilgametis Lietuvos radijo ir televizijos darbuotojas, radijo istorijos tyrinėtojas, knygų autorius. Jis gimė 1930 m. sausio 4 d. tuometinio Varnių valsčiaus Milvydiškių kaime. Jaunystėje svajotojo tapti mokytoju, tad, bai-

Stasys Štikelis. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš LRT archyvo

gęs vidurinę, įstojo į Klaipėdos mokytojų institutą ir 1954 m. jį baigė. Pradėjęs studijuoti šiame institute Stasys įsidarbino Klaipėdos sritys laikraštyje „Tarybinė Klaipėda“ ir 1951–1953 m. buvo šio leidinio korespondentas. Vėliau, kai laikraštis tapo miesto leidiniu, redakcijoje jam buvo patikėtos skyriaus vedėjo pareigos. 1958 m. jis tapo Lietuvos žurnalistų sąjungos nariu. Tris metus Stasys yra dirbęs naujienų agentūroje ELTA.

1966 m. jis tapo Lietuvos radijo ir televizijos kūrybinio kolektyvo nariu. Iš pradžių ėjo redaktoriaus pareigas, vėliau dirbo televizijos programų direktoriumi, kelių redakcijų vyresnioju ir vyriausiuoju redaktoriumi, daug metų vadovavo Laiškų ir sociologinių tyrimų redakcijai. 1993-ųjų pavasarį, įkūrus Lietuvos radijo televizijos Fondų skyrių, tapo jo vedėju. Rengdavo laidas visuomenės gyvenimo, kultūros istorijos ir kitomis temomis.

S. Štikelis jau buvo sulaukęs garbaus amžiaus, kai sumanė įgyti daugiau žinių vadybos srityje, tad įstojo į Vilniaus universitetą

Stasio Štikelio knygos „Užgrobti, bet nenu-tildyti“ viršelis

ir 1992 m. čia įsigijo Specialistų tobulinimo fakulteto menedžerių, prodiuserių specialybę.

Dirbdamas Lietuvos radijuje ir televizijoje nuolat domėjosi Lietuvos radijo ir televizijos istorija, rinko apie ją medžiagą, rengdavo šia tema straipsnius ir juos publikuodavo įvairiuose leidiniuose. Aktyviai bendradarbiavo tuo metu leistame savaitraštyje „Kalba Vilnius“.

1982 m. išspausdinta S. Štikelio spaudai parengta knygelė (medžiaga lektoriui) „Televizija ir radijas: vakar, šiandien ir ry-

Stasio Štikelio knygos „Eterio šviesa“ viršelis

toj“, 1983 m. – žinynas „Radijas ir televizija“, 1991 m. – knyga „Užgrobti, bet nenu-tildyti“. Stasys yra ir 1997 m. išleistos knygos „Lietuvos televizijai 40“ vienas iš sudarytojų ir autorių.

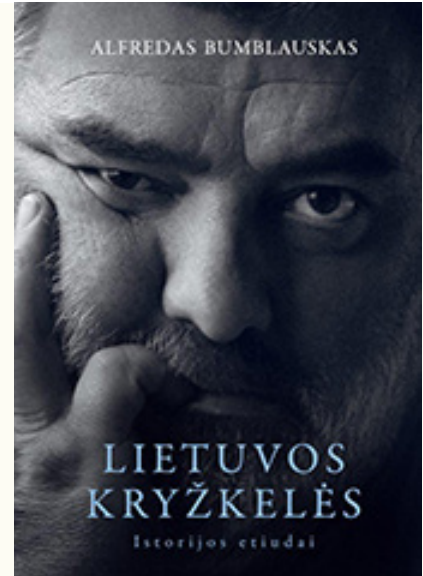
S. Štikeliui mirus, rankraščiuose liko nemažai neužbaigtų spaudai parengti tekstų, tarp jų ir apie Kauno radiofoną. Šiuo rašytiniu palikimu bei sklaida toliau rūpinosi jo žmona Jūra. Ji sudarė, parengė spaudai ir 2001 m. išleido jau minėtą S. Štikelio parašytą Lietuvos radijo 1919–1940 m. istoriją – monografiją „Eterio šviesa“ (ši knyga 2001 m. buvo apdovanota Vinco Kudirkos premija), bei knygą „Lenkiuosi gimtinei: Milvydiškiams, kurių jau nebėra“ (išspausdinta 2004 m.).

Monografijoje „Eterio šviesa“ daug dėmesio skirta iki to laiko mažai tyrinėtam Lietuvos radijo atsiradimui, jo raidai, modernizavimui bei plėtojimui. Knygoje pateikta daug žinių apie pirmąsias radijo stotis, Radiofono studijų atsiradimą, kūrybinių ir techninių kolektyvų susiformavimą, kt. Yra žinių ir apie su radiju susijusių kultūros įstaigų teisės aktus, radijo darbuotojų turėtas darbo sąlygas, radijo programų sudarymo principus bei radijo įtaką šviečiant visuomenę.

Kologos, Vilniaus žemaičiai, artimieji S. Štikelį prisimena kaip plačios erudicijos, savo profesijai atsidavusį, draugišką, nuoširdų ir kartu labai kuklų žmogų.

Stasys Štikelis mirė 1999 m. lapkričio 21 dieną. Jis, kaip ir jo žmona Jūra Marija yra palaidotas Vilniaus Saltoniškių kapinėse.

Išsamią jo biografiją 2007 m. parengė jo žmona ir Elena Rada-vičienė.

A. Bumblausko knygos „Lietuvos kryžkelės: Istorijos etidai“ (Vilnius, 2023) viršelis

NAUJA BŪTOVĖS DAINIAUS KNYGA

Šiomet istoriko, televizijos laidų vedėjo Alfredo Bumblausko gerbėjai sulaukė naujos jo knygos – „Lietuvos kryžkelės: Istorijos etidai“.

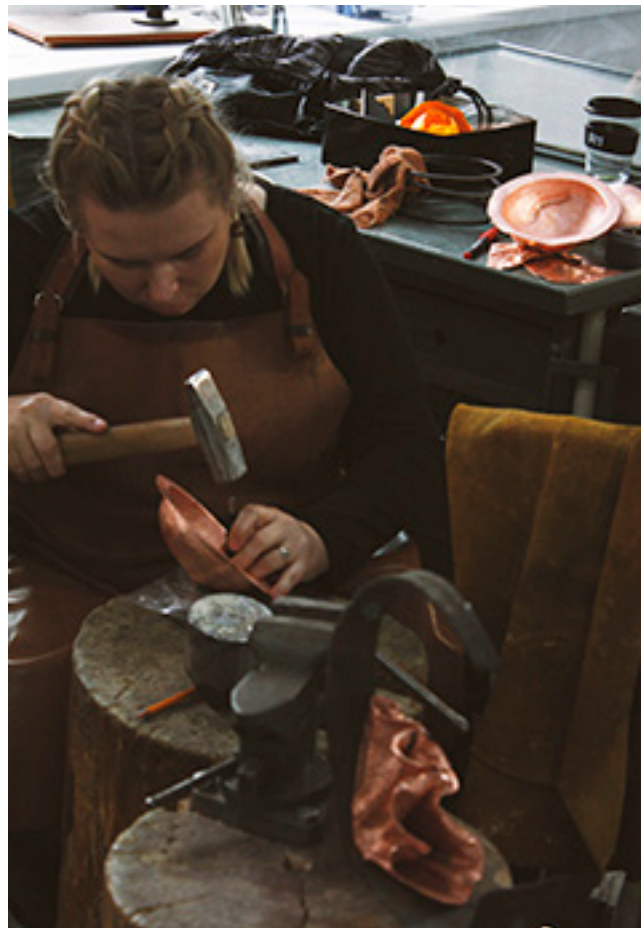
Pristatydamas šią knygą Vytautas Ališauskas rašo:

„Alfredas Bumblauskas yra tiek daug kalbėjęs, kad daug kam atrodo, jog jis nieko taip ir neparašė. Ši knyga privers Būtovės dainių pamatyti kitaip – kaip tyrėją, mokslininką, analitiką. Šis kitoks Bumblausko kalbėjimas privers kitaip išgirsti ir jo viešąją raišką. Man dabar akivaizdu, tai, ką seniai įtariau: ironiškas ir artistiškas tūkstančio diskusijų renginių, laidų dalyvis nėra tik Vilniaus universiteto profesoriaus kaukė, ir atvirkščiai – mokymas ir tyrimas jam nėra tik laisvalaikio priešoka. Po šios knygos vieno veide neišvengiamai matysime ir kitą, tiksliau – žinosime, kad dviejų Bumblauskų nėra.“

Kūrybinės metalo kalinėjimo dirbtuvės Vilniaus dailės akademijos TELŠIŲ fakultete

Balandžio mėnesio pabaigoje Vilniaus dailės akademijos Telšių fakultete įvyko metalo kalinėjimo kūrybinės dirbtuvės, kurias vedė menininkai iš Vokietijos – Claudia ir Reinhard Ose, Svetlana Bauer.

Claudia ir Reinhard Ose yra Bremene dirbanti menininkų pora. Jie jau dvidešimt metų kuria juvelyrinę ir mažąsias skulptūras iš įvairių medžiagų – vario, sidabro, aukso, koralų ir kt. Claudia yra auksakalstės ir juvelyrinės dizaino specialistė, kurianti unikalią juvelyrinę, o Reinhard – sidabrakalstės meistras, kuriantis bronzos ir vario meno ir dizaino objektus. Svetlana Bauer – Burg Giebichenstein meno ir dizaino universiteto absol-

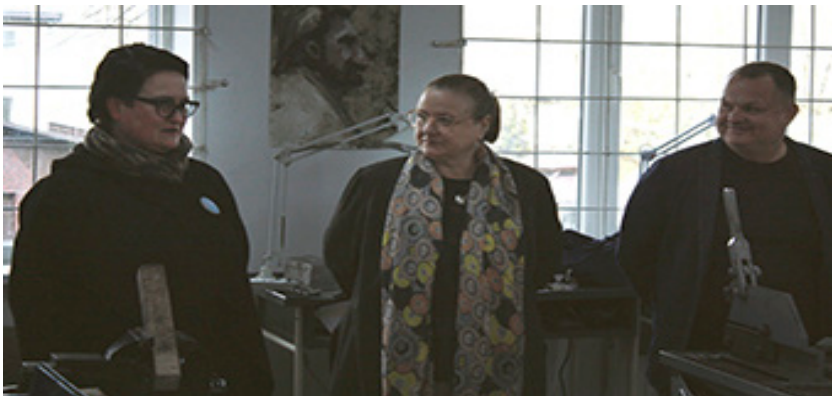

ventė, juvelyrė ir metalo menininkė. Ji gyvena Hamburge, bendradarbiaudama su teatro atstovais ir kostiumo dizaineriais, iš aliuminio kalinėja ir kuria juvelyrikos kolekcijas.

Vilniaus dailės akademijos Telšių fakultete vykusiose kūrybinėse metalo kalinėjimo dirbtuvėse dalyvavo Metalo meno ir juvelyrikos studijų programos I kurso studentai Milda Šimkevičiūtė, Ramunė Kašėtaitė, Julius Gutauskas, Liucilė Ulytė, Jeronimas Vernys, Gabrielė Žalpytė, Jokūbas Naudžiūnas, Emilija Storožišinitė, Milda Karaliūtė ir Emilija Dapkutė.

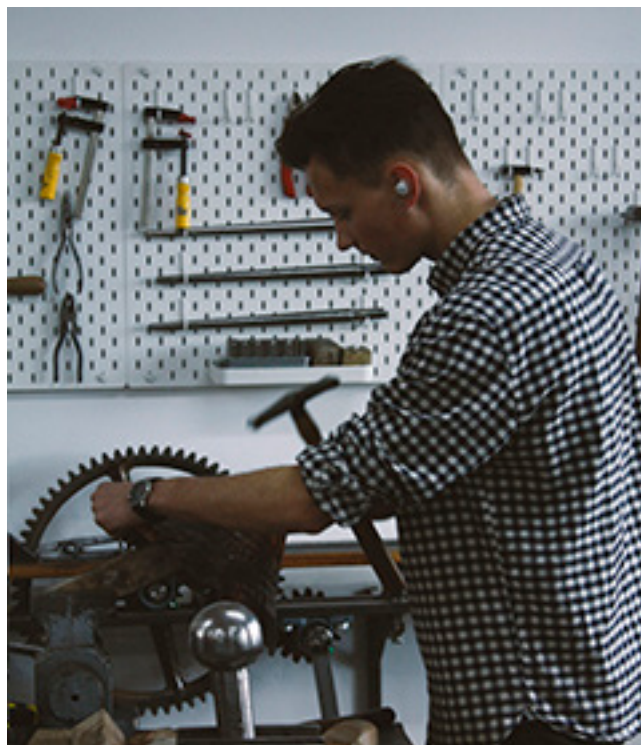
Užsiėmimų metu menininko kelia pasirinkę studentai susipažino su specifinėmis metalo apdirbimo ir formavimo technologijomis, kalinėjimu ir kalstymu, pabandė įgyvendinti asmeninius kūrybinius projektus.

Šių kūrybinių dirbtuvių organizatoriai buvo prof. Laima Kėrienė, doc. Beata Zdramytė ir Airidas Skublickas. Asistuojantys darbuotojai – specialistai praktiniam mokymui Albertas Gedvilas, Donatas Liekmanis.

Emilijos Globytės ir Ivo Stonio nuotraukose – kūrybinių dirbtuvių dalyviai, organizatoriai, vedėjai

Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto informacija

Žemaitiu vākū žaidēmā

ŽUVĪS Ē TINKLOS

Žaid 5 ē daugiau vākū. Vēns iš anū ī „tinklos“, vuo vēsē kētē – „žuvīs“. „Žuvīs laksta aplinkou „tinkla“, vuo tas gauda. Ka kuokē „žuvi“ pagaun, so tou sosėkimb ronkuom ē tuoliau gauda jau dvėjau. Sogavus ontra „žuvi“, „tinklos“ padėdie – dabā gauda jau trijau. Žaidēms bėngas, ka vēsas žuvīs ī pagautas.

ŽIOŽĒ MUŠĒMS

Žaistė gal 5–6 ē daugiau vākū nu kuokiū pėnkiū metu omžiaus. Žaidėmou rėk šalika. Anuo vēinamė galė sorėš mazga. Vākā sostuo i eilė. Vēns iš anū išeit i prieki, nosėsok, atsėklaup ē ožsėmėrk. Tumet kas nuos iš lėkosiu vākū pajem tou šalika, ožtvuo so anou klūpontėjem par strienas ē greitā numet šalika unt žemės kū tuoliau nu savės. Gavusīs par strienas atsėsok ē miegėn onštėktė, kas daužė. Jē onštėka, i prieki išeit ē atsėklaup ont žemės tas, katros daužė, vuo jē neonštėka, viel tor nosėsoktė, klauptėis ont žemės ē lauktė pakol kas nuors ēš stuovėntiū vākū anoam so šalika mazgo sošveis par strienas.

AKLA VŠTA

Žaid ne mažiau kap trīs vākā. Vēsė sostuo i eilė ē ēšsėskaičiuu (skaičiuoklė gal būtė bile kuoki). Tam, katros iškrent, ožrėš akis – ons būs „akla vēšta“ ē gaudīs vākus. Vuo vāka laksta aplinkou ē pluo delnās, tēp doudamė soprastė, kor anėi ir. Ka „akla vēšta“ kou nuors ēš vākū pagaun, tor atspietė, kas ons ī. Jē atspie, akis ožrėš tam, katrou pagava, vuo jē ne – viel pats ēš naujė gauda.

KATĒ Ē PELIE

Žaid ne mažiau kap septinė vākā. Vēns ēš anū ī „katė“, ontros – „pelie“, vuo kėtė vākā sostuo ē ratieli ē sosėkimb ronkuom. Tumet „katė“ praded gaudītė „pelė“, katra gal biegtė aplinkou ratieli, londiuotė pruvākū ronkas i ratelė vėdori. Vākā trogda „katė“ patektė i ratelė vėdori. Ka „katė“ pavikst pagautė, „pelė“, anodo apsėkeit vėituom ē žaidēms viks tuoliau.

Kazlauskė Sigita portėgrapėjė

NEŠO NEŠO KIAUŠI

Žaid ne mažiau kap 6–7 vākā. Anėi sotop rato tēp, ka vēsė veizietomės i rata vėdori. Sokiutės anėi negal. Vēns iš vākū ronkuo laika sorėšta nuosėnė a kuokė nedėdėlė koskelė – „kiaušī“. Uns ein aplinkou rata ē vēs garsė kartuo tuokius žuodius:

– Nešo, nešo kiauši par karaliaus ausi.

Eidams nusėveiz kuoki vāka ē, ka nieks nemata, paded pri anuo kuoju „kiaušī“ ē ein tuoliau ligo nieka ē nebova, vēs kartuodams tus patius žuodius:

– Nešo, nešo kiauši par karaliaus ausi.

Jē anam apėjos rata, tas vāks, pri katrou kuoju ī padiets kiaušis, nie tuo „kiaušė“ pamatės, priėjės pri anuo garsė pasaka „Spovā!“ ē atsėstuo anuo vėituo. Dabā „kiaušī“ neš tas nepastabos vāks.

Vo jē vāks pajunt, ka pri anuo ī padiets „kiaušis“, staigė atsėstuo, pasėgruob tou „kiaušī“ ē praded gintėis nešieji, vuo nešies skobėnas apėbiegtė rata ēr atsėsiestė tuo vāka vėituo, pri katrou kuoju bova palėkės „kiaušī“. Jē vāks „kiaušė“ nešiejė neprisigėnė, tor pats neštė „kiaušī“ ē vēsks kartuojės nu pradiū.

ATRASK MONA DĀKTA

Žaid ne mažiau kap 4 vākā. Vėinam iš anū ožrėš akis ēr išved i kėta kombari, ka tas nematītom ē negėrdietom, kas viks kombarie. Pasėlėkė vākā kavuo sava dāktus (nertėnius, keporės ēr kt.) – kuožnos pu vēina. Ka pakavuo, atėdara duris, ileid žaidieji so ožrėštuom akim, norėš anam nu akiū raišti ē trmpā pasaka, kas kou pakavuojė. Vėsū išklausės vāks praded ēiškuotė. Kėinuo dāкта atrond pėrmouji, tas kėta karta ēiška. Žaidėma laim tas, katros mažiausė kartu ēiškuojė.

Parėngė Plaušinītė Regina

Telšiai. Viršuje – Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia

Telšių Šv. Antano Paduviečio katedros vyskupų kripta, kurioje ilsisi Telšių vyskupų Justino Staugaičio (1866–1943), Vincento Borisevičiaus (1887–1946) ir Pranciškaus Ramanausko (1893–1959) palaikai Juozo Černeckio nuotraukos

1918 m. LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS
AKTO SIGNATARUI
JONUI SMILGEVIČIUI
1870.02.12 — 1942.09.26

Užvenčio (Kelmės r.) dvaro sodyba. Paminklas skirtas šioje sodyboje gyvenusiam 1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarui Jonui Smilgevičiui (1870–1942). Paminklo autorius – Vidas Cikana. Danutės Mukienės nuotrauka